

# Hopesta kohti ammattia

**Neljän nuoren menestyminen elämäntaklinikka Hopessa ja ammatillisissa opinnoissa**

Jaana Harju

Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma

Syksy 2000

Erityispedagogiikan laitos

Jyväskylän yliopisto

## SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNOISSA MUURATAAN ELÄMÄN PERUSTAA	7
2.1	Uhkakuvana syrjäytyminen	7
2.2	Syrjäytymisen sijaan elämä hallintaan	9
2.3	Nuorten näkemyksiä syrjäytymisestä	10
2.4	Nuorten suhtautuminen koulutukseen	12
2.5	Koulutuksen keskeyttäminen	12
2.6	Lääkkeitä nuorten syrjäytymistä vastaan	14
2.7	Toivoa antava Hope	16
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄT	20
4	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	21
4.1	Laadullinen tutkimus: löytöjen metsästystä	21
4.2	Aineiston keruu	22
4.3	Osallistujat	24
4.3.1	Tarinan päähenkilöt	24
4.3.2	Oppilaitosten henkilökunta	27
4.4	Aineiston analyysi	28
4.5	Tutkimuksen uskottavuus	30
5	ALA-ASTEELTA AMMATTIKOULUUN NUORTEN JA HOPEN OPETTAJAN SILMIN	32
5.1	Peruskoulu - poissaoloja ja huonoja muistoja opettajista	32
5.2	Hope - väliaikainen turvasatama	35
5.2.1	Pinnaamisen jälkeen Hopeen kuntoutumaan	35
5.2.2	Parasta oli vapaus!	35
5.2.3	Hopen opettaja kohtasi nuoret yksilöinä	36
5.2.4	Hopessa opetellaan vuorovaikutusta	38
5.2.5	Hopesta elämäneväitä - silti paluu arkeen kangerteli	39
5.3	Kohti ammattia ja aikuisuutta	40
5.3.1	Nuoret haluavat kouluttautua ja tehdä työtä	40
5.3.2	Selkeitä ja epämääräisiä ammattitoiveita	41
5.3.3	Opiskelu ammattioppilaitoksessa - aktiivista toimintaa vai	

koulussa roikkumista?	43
5.3.4 Opettajat ja luokkatoverit - tukemassa ja tönimässä	45
5.3.5 Nuoret tiedostivat vaikeuksiaan ja hakivat tukea eri tavoin	47
5.3.6 Tiina ja Pasi keskeyttivät opinnot	49
5.4 Tulevaisuudenhaaveina työ ja koti	51
6 AMMATTIOPINNOT OPETTAJIEN SILMIN	53
6.1 Ammattiopintojen sisältö	53
6.2 Tervetuloa omatoimiset ja itsenäiset opiskelijat!	54
6.2.1 Autonasentajan on uskallettava tarttua vasaraankin	54
6.2.2 Metsäoppilaitoksessa pärjää käytännöllinen ja työteliäs nuori	56
6.2.3 Nykyajan metallimies on myös tietotekniikan taitaja	57
6.2.4 Ihanteellinen lähihoitaja: vastuuntuntoinen ja empaattinen	59
6.3 Opetusjärjestelyt ja -menetelmät	61
6.4 Opettajien oppimis- ja ihmiskäsitys	64
6.5 Luokanvalvojien ja opinto-ohjaajien toimenkuvat	66
6.6 Poissaolojen seuranta ja seuraamukset	69
6.7 Oppilaitosten vastaukset oppilaan tuen tarpeeseen	71
6.8 Opettajien näkemykset ei-toivotusta käyttäytymisestä	77
6.9 Opintojen keskeyttämiset	80
7 LÖYDÖSTEN TARKASTELUA	84
7.1 Hope turvasi päästötodistuksen	84
7.2 Menestyjät, roikkujat ja putoajat	85
7.3 Nuorten opintojen tarkastelua eri näkökulmista	89
8 POHDINTA	96
LÄHTEET	101
LIITTEET	106
Liite 1: Kysely Hopen oppilaille	106
Liite 2: Nuorten haastattelujen teemat	107
Liite 3: Luokanvalvojien haastattelujen teemat	109
Liite 4: Opinto-ohjaajien haastattelujen teemat	110
Liite 5: Hopen opettajan haastattelun teemat	111

## 1 JOHDANTO

”200 miljoonaa käytetään syrjäytyneiden kuntoutukseen”, saimme lukea lehdestä aamukahvipöydässä (Ojamies 2000, 6). ”Taas syydetään rahaa niiden laiskojen koulupinnareiden ja työtävieroksuvien pummien niskaan”, tuumi joku lukija. ”Liian pieni summa”, ajatteli toinen. Laman myötä meille tuli tutuksi syrjäytymis-sana. Hyvinvointivaltiomme ei enää pystykään takaamaan toimeentuloa kaikille, vaan katunäkymään ovat ilmestyneet leipäjonot. Hallitus näkee syrjäytymisuhassa olevan pitkäaikaiset toimeentulotuensaajat, pitkäaikaistyöttömät sekä kouluttamattomat nuoret (emt., 6). Minua, nuorisotyöntekijää ja erityiskasvatuksen opiskelijaa, kiinnostaa viimeksi mainittu ryhmä. Siksi hakeuduin suorittamaan harjoitteluani Hopeen.

Hope on elämäntaloustieteiden klinikka, jossa yläasteikäiset nuoret pyrkivät katkaisemaan poissaoloputken ja totuttelevaan taas koulun rytmiin ja tehtävään, oppimiseen. Englannintehtäviä pähkäiltiin sohvalla maaten ja laskutehtäviä ratkottiin rockin soidessa. Entiset hopelaiset pistäytyivät tervehtimässä opettajaa ja kertomassa kuulumisiaan. Joskus paikalle pelmahti Sari (nimet vaihdettu), jonka vatsaa kihersi jännitys ammattiopintojen alkamisesta. Juteltiin niistäkin, joita ei ole näkynyt ja pohdittiin heidän vaihteitaan Hopen jälkeen. Kuinkahan se Teemu on pärjännyt ammattiopinnoissa? Minkähän takia Pasi keskeytti? Mitä nuorille tapahtuu Hopen jälkeen? Jatkuuko koulussa alkanut vaikeuksien kierre, ovatko he todella syrjäytymisputkessa? Vähitellen kysymykset kypsyivät tutkimusaiheeksi.

Useilla Hopen nuorilla on takana on repaleinen peruskoulu: koulupinnausta, epäsuoraa opettajien kanssa, haluttomuutta opiskella ja sopeutua koulun arkeen. Aivan kuin heillä olisi jonkinlainen allergia, kouluallergia (Takala 1992, 33). Hopessa tauti näytti ainakin osittain helpottavan. Vaan onko toipuminen pysyvää? Näiden mietteiden pohjalta päätin selvittää, mitä Hopen oppilaille kuuluu, niille, jotka olivat jo saaneet päästötodistuksen. Olin kiinnostunut nimenomaan heidän koulutustilanteestaan. Aluksi pyrin tavoittamaan kaikki entiset hopelaiset kokonaiskuvan saadakseni. Valitsin heistä kaksi ammatillisissa opinnoissa opiskelevaa ja kaksi keskeyttänyttä. Haastattelin nuoret teemahaastattelun tyylillä. Olin kiinnostunut siitä, millainen heidän Hope-jaksonsa oli ollut ja miten se oli vaikuttanut heidän elämäänsä. Haastattelin myös Hopen opettajaa saadakseni hänen näkemyksensä näistä oppilaista. Nuorten haastatteluilla halusin toiseksi selvittää, miten nuoret kokivat ammatilliset opinnot ja saivatko he oppilaitoksessa mielestään riittävää tukea opiskeluunsa.



Koin yksipuoliseksi tarkastella nuorten opintoja vain heidän näkökulmastaan. Halusin hahmottaa myös oppilaitoksen näkökulman, koska opinnoissa menestyminen tai menestymättömyys ei ole vain nuoren asia, vaan myös koulutusorganisaation asia. Valitsin haastateltaviksi nuorten luokanvalvojat ja opinto-ohjaajat. Halusin kuulla, miten ammattioppilaitokset pyrkivät arjen käytännöissään vastaamaan nuorten yksilöllisiin tarpeisiin. Minua kiinnosti, millaisia ihmisiä ja oppijoita nämä nuoret olivat opettajien silmissä ja miten tukitoimet toteutuivat heidän kohdallaan.

## 2 OPINNOISSA MUURATAAN ELÄMÄN PERUSTAA

### 2.1 Uhkakuvana syrjäytyminen

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen tai jättäytyminen saa nuoren läheisten hälytyskellot soimaan. Pelkäämme nuoren joutuvan kierteeseen, jonka pohjalla on yhteiskunnasta syrjäytyminen. Syrjäytyminen on sana, jota en haluaisi käyttää sen leimaavuuden vuoksi, mutta joka kuitenkin parhaiten kuvaa tarkoittamaani moniongelmaista tilannetta ja prosessia. Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee syrjäytymisen ”huono-osaisuudeksi, jossa yhdistyvät pitkäaikainen ja usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat, elämän hallintaan liittyvät ongelmat ja syrjäytyminen yhteiskunnallisesta osallisuudesta.” Siihen voi liittyä sairautta tai vammaisuutta sekä poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja päihteiden käyttöä. (Ehdotukset syrjäytymisen vastaisista toimista 1999, 8). Syrjäytymistä on syytä tarkastella prosessina. Takalan mukaan syrjäytyminen etenee vaiheittain. Aluksi lapsella on vaikeuksia koulussa, kotona ja sosiaalisessa toimintaympäristössä. Koulussa hän toimii alle todellisten kykyjensä eli alisuoriutuu ja koulu saattaa jäädä kesken. Takala puhuu näistä nuorista kouluallergikkoina. Puutteellinen koulutus johtaa huonoon työmarkkina-asemaan, joka tarkoittaa epätyytyttävää työtä tai työttömyyttä. Tilanne saattaa johtaa työn vieroksunta ja sosiaaliavustuksilla elämiseen. Usein kuvioon liittyy alkoholisoituminen ja rikollisuus. (Takala 1992, 38.)

Takala puhuu kouluallergiasta kuvatessaan nuoria, jotka ovat vieraantuneet koulusta, sen normeista ja tavoitteista. Kyseessä ei kuitenkaan ole vain oppilaan yksilöllinen ongelma, vaan myös yhteiskunnan ja yhteisön ongelma. Takalan mukaan kouluallergikko suhtautuu kielteisesti kouluun. Hänen asenteensa opettajaa kohtaan on flegmaattinen tai aggressiivinen ja opettajat kokevat hänet oppilaana, johon ei saa otetta. Oppilas on haluton niin koulun kuin vapaa-ajankin suhteen: hänellä ei juuri ole harrastuksia ja suuri osa ajasta kuluu kaupallisen nuorisokulttuurin parissa. Koko elämää leimaa päämäärättömyys: nuori ei tiedosta omia halujaan ja kykyjään ja käsitys omasta persoonasta on jäsentymätön. (Takala 1992, 33-34.)

Syrjäytyminen ei ole kuitenkaan yksiselitteinen prosessi ja mekanismi. Kaikki risaisen perhetaustan omaavat eivät syrjäydy, eivät myöskään kaikki koulun keskeyttäjät tai työttömät. Pahimmassa vaarassa on se, jonka elämä pettää useilla osa-alueilla: ihmissuhteissa, koulussa tai työssä, harrastuksissa. Jyrkämä selvittää tätä puhumalla syrjäytymisen viidestä ulottuvuudesta. Heikko koulumenestys (koulutuksellinen

ulottuvuus) antaa niukat resurssit kilpailla yhä kovenevilla työmarkkinoilla (työmarkkinallinen ulottuvuus). Kolmantena ulottuvuutena Jyrkämä nostaa esiin ihmisen sosiaaliset suhteet. Yhteiskunnassamme tapahtunut lähiyhteisöjen mureneminen altistaa ihmiset yksinäisyydelle ja sivullisuudelle. Yhteisön suorittama ulkoinen kontrolli on vähentynyt, samoin kuin sosiaalinen tuki. Tänä päivänä maassamme puhutaan mm. ”hukassa olevasta vanhemmuudesta” ja peräänkuulutetaan yhteisön vastuuta varsinkin kasvavasta yksilöstä. Vallankäytön näkökulmasta syrjäytyminen tapahtuu, kun ihminen joutuu tilanteeseen, jossa hän on vallankäytön kohteena ilman mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin ratkaisuihin. Viidentenä Jyrkämä puhuu syrjäytymisen normatiivisesta ulottuvuudesta. Syrjäytymisvaarassa on se, jonka ulkopuoliset leimaavat poikkeavaksi ja joka itse sisäistää tämän ajattelumallin. (Jyrkämä, 1986,40.)

Ihmisen elämänsäkaressa nuoruus voidaan nähdä syrjäytymisherkkänä ajankohtana. Yhtäaikaan on hankittava koveneville työmarkkinoille soveltuva koulutus, harjoiteltava sosiaalisia taitoja ja etsittävä elämäkumppania sekä selkiytettävä omaa identiteettiä suhteessa ulkopuolelta tuleviin paineisiin ja vaatimuksiin. Selviytyäkseen nuori tarvitsee sosiaalista tukea, pitkäjännitteistä suunnittelua ja tukitoimia mm. ammatinvalinnan suhteen sekä kykyä sopeutua yhteiskunnan ”normaalisuus”-vaatimukseen (Jyrkämä 1986, 45). Sosiaali ja terveysministeriö myöntää, että 1990- luvun Suomessa syrjäytymisuhkat lisääntyivät (Ehdotukset syrjäytymisen vastaisista toimista 1999, 11). Nuorten suhteen vaaravyöhykkeessä katsottiin olevan ongelmaperheiden lapset ja nuoret sekä oppimisvaikeuksista kärsivät lapset ja nuoret. Riskiä lisää alkoholi-ongelma ja huumeidenkäyttö. (emt., 13.)

Koulutuksella pyritään yhteiskunnassamme takaamaan yksilöille mahdollisuuksien tasa-arvo. Jatko-opinnot peruskoulun jälkeen luovat selkärankaan koko tulevalle elämälle ja sen toiminnoille. Ammatillisten opintojen puuttumista voidaan pitää yhteiskunnallisena riskinä. Tällä hetkellä Suomessa peruskoulun ikäluokka on noin 65 000 nuorta. Ikäluokasta 57 % jatkaa opintojaan lukiossa, 32 % ammatillisissa oppilaitoksissa ja 5 % hakeutuu kymppiluokalle. Syrjäytymisaiheen kohdalla mielenkiinto kohdistuu niihin 2-3 %:iin, jotka eivät hae yhteishaussa mihinkään. Lisäksi kaikki hakeneetkaan eivät aloita opintojaan: 6% nuorista ei jatka opintojaan välittömästi peruskoulun jälkeen. Nummenmaahan ja Kasuriseen (1995) viitaten Pirttiniemi toteaa näiden nuorten ongelmaksi muodostuvan ammatinvalinnan ohjauksen puutteen: peruskoulu huolehtii heistä vain päästötodistuksen saamiseen saakka, mutta toisaalta työvoimatoimiston resurssit ei riitä 16-vuotiaiden asianmukaiseen palveluun. (Pirttiniemi 1999, 2.)

Tutkimukset osoittavat, että osa nuorista jää pelkän peruskoulutodistuksen varaan. Vuonna 1994 oli 100 000 15-24-vuotiasta nuorta ilman ammatillista tutkintoa ja koulutuksen ulkopuolella. Osa heistä oli työttöminä, mutta valtaosa oli muualla: töissä, työharjoittelussa, armeijassa tms. Lokakuussa 1998 oli työttömänä 15 800 vailla ammatillista koulutusta olevaa 15-24 -vuotiasta nuorta. (Vehviläinen 1999a, 38-39). Nämä nuoret ovat vaaravyöhykkeessä, mutta eivät ole automaattisesti tuomittuja syrjäytymään. Vehviläinen puhuu pärjäämisen kentistä, joilla hän tarkoittaa elämän eri osa-alueita. Nuorten kohdalla näitä ovat koulutus, työelämä, harrastukset, perhe ja muut ihmissuhteet, työvoimapolitiittiset toimenpiteet, työvoimatoimisto, alakulttuuri ja oma itse. Nuori voi kompensoida epäonnistumisen kokemuksen onnistumalla jollain toisella kentällä. Koulusta huonoja kokemuksia saanut nuori hakeutuu mieluummin työelämään kuin koulutukseen. Peruskoulussa viihtyneet ja menestyneet pyrkivät jatkamaan eteenpäin koulutuksen kentällä, kun taas muualla menestyneet (työssä, harrastuksissa, alakulttuurissa) jatkavat eteenpäin muilla kentillä. (emt., 41 ja 44.) Pohjola puhuu pärjäämisen kenttien sijaan toiminta-areenoista. Myös hän toteaa, että ne nuoret, jotka kokevat peruskoulun itselleen vieraaksi toiminta-areenaksi jäävät helposti ammatillisen koulutuksen ulkopuolelle tai keskeyttävät sen. Näiden nuorten saldo peruskoulusta on vain heikot todistukset, tunne omasta huonoudesta ja toimimaton oppimisen malli, jotka altistavat uusille epäonnistumisille. (Pohjola 1994, 73 ja 177.)

## **2.2 Syrjäytymisen sijaan elämä hallintaan**

Syrjäytymiselle altistuu se nuori, jonka elämönhallintataidot ovat heikot. Tarkoitin tässä elämönhallinnalla niitä selviytymisstrategioita, joiden avulla ihminen ihminen kohtaa jokapäiväisen elämän vaatimukset. Voidaan puhua sisäisestä elämönhallinnasta, joka koostuu yksilön kyvystä itsekontrolliin, vastuunottoon, valintojen tekoon, joustavuuteen sekä epävarmuuden sietämiseen (Enqvist & Onttonen 1998, 40). Heikon sisäisen elämönhallinnan tuntomerkkejä ovat aloitekyvyttömyys, yleinen kiinnostumattomuus, irrallisuuden kokeminen, yhteiskunnan normeista piittaamattomuus, päihteiden väärinkäyttö, ihmissuhdeongelmat ja jopa elämänhalun katoaminen (Hämäläinen 1996, 11). Pärjäämisen kentillä menestyy se, joka uskaltaa asettaa itselleen päämääriä ja kulkee määrätietoisesti niitä kohti, mutta joka osaa myös tarkistaa ja muuttaa tavoitteitaan ja toimintaansa olosuhteiden mukaan. Ulkoisen elämönhallinnan tärkempiä keinoja on koulutuksen, ammattin ja työn hankkiminen (Enqvist & Onttonen 1998, 40). Meidän kulttuurissamme nämä avaavat tietä yhteiskunnan osallisuuteen ja yleisesti hyväksytyyn elämäntapaan. Työmarkkinoiden muutokset ja nopea kehittyminen asettavat suuria vaatimuksia sekä sisäiselle että ulkoiselle elämönhallinnalle. Tämänpäivän nuoret joutuvat

todennäköisesti opiskelemaan elämänsä aikana useamman ammatin tai vähintäänkin heidän on opiskeltava jatkuvasti pysyäkseen ammatissaan ajan hermolla. Työelämä vaatii yhä enemmän erilaisia yksilöllisiä ominaisuuksia, nimenomaan epävarmuuden sietokykyä ja riskien hallintakykyä. (Vehviläinen 1999b, 6-7.)

Eri tilanteissa käsitteet elämänhallinta ja selviytymisstrategiat voivat saada hyvinkin erilaisia sisältöjä. Vehviläinen (1997) on tutkinut koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten selviytymisstrategioita, jotka tässä tapauksessa ovat keinoja torjua pettymyksiä, pitää yllä uskoa oman toiminnan järkevyyteen ja yleensä elämän mielekkyyteen. Kun yleisesti pidetään hyväksyttävänä strategioita, joiden avulla edetään koulutukseen ja työhön, tietyt nuoret kehittävät keinoja kokea oma, vastoin yleisiä normeja eletty elämä mielekkäänä. Koulutuskielteisten ja koulutusmyönteisten nuorten yksi elämänhallintaan liittyvä ero näyttää olevan erilainen perusasenoituminen sattuman tai ”tuurin” merkityksestä omaan elämään. Koulutusmyönteiset nuoret ottavat itse selkeämmin vastuun sekä onnistumisista että epäonnistumisista. Onnistumiset selitetään omilla kyvyillä ja vaivannäöllä, epäonnistumiset esimerkiksi omalla laiskuudella. Koulutuskielteiset nuoret selittävät elämän onnistumisia tai epäonnistumisia mieluummin itsestään riippumattomilla tekijöillä - hyvällä tai huonolla onnella - , jolloin vastuu siirtyy pois itsestä. (Vehviläinen 1997, 124.)

Yksi tapa säilyttää kokemus oman elämän ja omien ratkaisujen mielekkyydestä on menneisyyden uudelleen tulkinta. Koulutuksen ulkopuolella oleville se merkitsee sitä, että he alkavat - vastoin aiempaa ajattelutapaa - pitää koulunkäyntiä negatiivisena velvollisuutena. Sen sijaan koulutuksen ulkopuolelle jäämisen he näkevät yksilöllisenä ja itsenäisenä valintana. Kolmas koulutuskielteisille nuorille tyypillinen strategia on Vehviläisen mukaan varman päälle pelaaminen. Nuoret elävät päivän kerrallaan ja pysyvät tutuissa kuvioissa. Mihinkään ei sitouduta vahvasti eikä pitkän tähtäimen suunnitelmia tehdä. Kun ei odota eikä yritä mitään, ei joudu pettymäänkään. (Vehviläinen 1997, 125-127.)

### **2.3 Nuorten näkemyksiä syrjäytymisestä**

Nuorten syrjäytymisuhasta puhuttaessa on tärkeää tutkia, mitä nuoret itse asiasta ajattelevat. Nuorisobarometrissä (1998) annettiin 15-29 -vuotiaalle nuorille yhdeksän vaihtoehtoa, joiden kohdalla he saivat ilmaista, liittyykö asia syrjäytymiseen paljon, jonkin verran, vähän tai ei ollenkaan. Vaihtoehdot olivat koulutuksen puute, työpaikan puute, ystävien puute, vähäinen yhteiskunnallinen aktiivisuus, tulevaisuususkon puute,

huonot elämäntavat, harrastuksien puute, oma laiskuus tai välinpitämättömyys sekä rahan tai toimeentulon puute. Kokonaisuutena tarkasteltuna tulokset osoittavat, että nuorten mielestä - kärjistäen - syrjäytynyt saa syyttää tilanteesta itseään. Kaikista vastanneista 88 % katsoi oman laiskuuden tai välinpitämättömyyden liittyvän syrjäytymiseen paljon tai jonkin verran. Seuraavaksi eniten syrjäytymiseen nuorten mielestä liittyy ystävien puute (79 %), työpaikan puute (78 %) sekä rahan tai toimeentulon niukkuus (75 %). 70 % nuorista katsoi tulevaisuuden uskon puutteen liittyvän syrjäytymiseen. 69 % nuorista katsoi koulutuksen puutteen liittyvän syrjäytymiseen paljon tai jonkin verran. Harrastusten puutteen mainitsi syrjäytymiseen liittyvänä asiana 67 % vastanneista ja lähes yhtä moni (64 %) katsoi yhteiskunnallisen aktiivisuuden liittyvän syrjäytymiseen. (Saarela1998, 38.)

Nuorisobarometri (1998) osoittaa selviä eroja korkeakoulututkinnon suorittaneiden ja vähemmän koulutettujen sekä miesten ja naisten mielipiteissä. Naiset tuntuvat näkevän yksinäisyyden suurempana syrjäytymisriskinä kuin miehet. Naisista 54 % ja miehistä 36 % katsoi ystävien puutteen liittyvän keskeisesti syrjäytymiseen. Koulutustausta vaikutti selvästi siihen, miten vahvasti syrjäytyminen nähtiin omaan yrittämiseen ja itsekuuriin liittyvänä asiana. Korkeakoulututkinnon suorittaneista nuorista 71 % katsoi oman laiskuuden tai välinpitämättömyyden liittyvän keskeisesti syrjäytymiseen. Sen sijaan ammattikoulun suorittaneista vastaavasti ajatteli vain 55 %. Vähiten syrjäytynyttä itseään syyllistivät työttömät tai lomautetut nuoret (51 %). (Saarela1998, 38.)

Mielenkiintoista on, että ainoastaan 15 % vastanneista nuorista katsoi koulutuksen puutteen liittyvän syrjäytymiseen paljon. Koulutustausta vaikutti tämän kysymyksen suhteen selvästi. Korkeakouluasteella opiskelevista nuorista 25 % liitti syrjäytymisen vahvasti koulutuksen puutteeseen, mutta ammattikouluissa opiskelevista vain 4 % katsoi syrjäytymisen liittyvän paljon koulutuksen puutteeseen. Samaan ajatuskulkuun liittyen ammattikoulussa opiskelevista nuorista vain 20 % nuorista liitti työpaikan puutteen keskeisesti syrjäytymiseen. (Saarela 1998, 39.) Mistä tämä kertoo? Onko nuorisomme jo henkisesti valmistautumassa yhteiskuntaan, jossa työtä riittää yhä harvemmille ja yhä epätasaisemmin? Vai kertooko se arvojen monipuolistumisesta: kouluttamatonta ja työtöntä ei automaattisesti katsota syrjäytyneeksi, vaan elämän osallisuus löydetään muilta areenoilta, kuten ihmissuhteista, harrastuksista ja vapaaehtoistyöstä?

## 2.4 Nuorten suhtautuminen koulutukseen

Ammattiopinnot keskeyttäneet nuoret ovat usein kokeneet peruskoulun kielteisenä ja negatiivisia kokemuksia antavana. Kriittistä asennetta löytyy toki muiltakin. Pirttiniemen tutkimuksessa 40 % yhdeksäsluokkalaisista koki opettajat epäoikeudenmukaisiksi ja liian vähän tukea antaviksi (Pirttiniemi 2000, 114). Vastapainoksi on mainittava, että enemmistö suomalaisista nuorista näyttää olevan tyytyväisiä peruskouluun. 15-29-vuotiailta nuorilta kysyttiin, millaisen arvosanan (4-10) nämä antaisivat peruskoululle ja yleisimmäksi arvosanaksi saatiin kahdeksan. Ainoastaan 7 % antoi arvosanan 6 tai vähemmän. Työttömät tai lomautetut nuoret suhtautuivat kouluun muita kriittisemmin. (Saarela 1998, 20.)

Suomalaiset nuoret tuntuvat edelleen arvostavan koulutusta välineenä edetä elämässä. Nuorisobarometrien mukaan koulutus koetaan keskeisenä tekijänä työmarkkinoille sijoittumisessa. 94 % nuorista uskoi koulutuksen parantavan olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Myös elinikäisen oppimisen ajatus tuntuu juurtuneen nuorisoon: 83 % nuorista ajatteli työelämässä pysymisen vaativan jatkuvaa kouluttautumista. (Saarela 1998, 18-19.)

Tutkiessaan koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria Vehviläinen tyypitteli osan nuorista ”työn kautta eteenpäin yrittäviksi nuoriksi”. Heillä oli usein taustallaan heikosti mennyt peruskoulu, epäonnistuneita ammatinvalintoja ja koulutuksen keskeyttämisistä. Koulutuksen sijaan nämä nuoret olivat päättäneet menestyä tekemällä työnsä ahkerasti ja rakentamalla osaamisensa työssä oppimisen kautta. He luottavat ahkeran ja hyvän työhönnön maineen korvaavan muodollisen tutkintotodistuksen puutteen. (Vehviläinen 1997, 121.)

## 2.5 Koulutuksen keskeyttäminen

Vuonna 1995 ammatillisissa oppilaitoksissa keskeyttäneitä oli 20 600 - noin joka kymmenes opiskelija keskeytti opintonsa lukuvuoden aikana. Tilastojen ongelma on, että ne antavat kuvan vain vuosittaisesta keskeyttämisprosessista, mutta eivät kuvaa sitä, kuinka monen opiskelijan opinnot jää kesken useampivuotisen opiskelun aikana. Lisäksi tulkintaa vaikeuttaa se, että keskeyttäjäiksi tilastoidaan myös ne opiskelijat, jotka vaihtavat koulutusalaan eivätkä suinkaan jää koulutuksen ulkopuolelle. (Yleissivistävät oppilaitokset 1996.) Komonen arvioi aiempiin tutkimuksiin viitaten, että 15-20 % ammatilliset opinnot aloittaneista ei saata opintojaan päätökseen (Komonen 1997, 92).

Ammatillisissa oppilaitoksissa keskeyttäminen tapahtuu useimmiten ensimmäisenä lukuvuotena. Pojat keskeyttävät ammatilliset opinnot tyttöjä useammin. (Yleissivistävät oppilaitokset, 1996.)

Peruskoulunsa erityisopetuksessa käyneiden nuorten riski keskeyttää ammattiopinnot on suurempi kuin yleisopetuksen käyneiden. Erityisesti sopeutumattomien erityisopetuksessa olleet oppilaat keskeyttävät ammatilliset opinnot huomattavasti muita useammin. Keskeyttäminen tapahtuu opintojen alkuvaiheessa ja syyksi mainitaan epäonnistunut alanvalinta ja /tai ongelmat opettajien kanssa. (Jahnukainen 1997a, 49.) Jahnukainen seurasi kymmenen vuoden ajan 23:a vuosina 1985-87 ESY-luokilta päästötodistuksen saanutta nuorta. Heistä 17 aloitti opinnot ammatillisessa oppilaitoksessa, mutta vain puolet (8) valmistui. Vaihtoehtoisissa opiskelumuodoissa ammatillisen tutkinnon suoritti kuusi nuorta. Kahdeksan nuorta 23:sta oli vailla ammattitutkintoa vuonna 1995. (Jahnukainen 1997a, 50.) Peruskoulun erityisopetus ei siis näyttänyt antavan ainakaan näille nuorille riittäviä valmiuksia opiskella tavanomaisissa ammatillisissa oppilaitoksissa.

Meriläinen tarkasteli tutkimuksessaan ammatillisten opintojen keskeyttämisen syitä lukuvuonna 1994-95. Oppilaiden ilmoittavat syyt vaihtelivat selvästi eri oppilaitoksissa ja eri linjoilla. Usein keskeyttämisen takana oli väärä ala - linjalle oli haettu vanhempien tai kaverien kehoituksesta- ja siitä johtuneet motivaatio-ongelmat. Lisäksi mielikuvat alasta sattoivat olla todellisuutta vastaamattomia. Opiskelu- ja oppimisvaikeudet johtivat keskeyttämiseen etenkin niillä linjoilla, joissa oli mukautetusta opetuksesta tulleita nuoria. Joskus keskeyttämisen syyksi ilmoitettiin opetuksen laatuun liittyviä tekijöitä tai tukitoimien puute. Henkilökohtaisina syinä mainittiin vaikea elämäntilanne tai naisten kohdalla raskaus. Myös runsas alkoholin käyttö, huumeiden käyttö tai sosiaalistuminen opiskelua arvostamattomaan ala-kulttuuriin johtivat opintojen keskeyttämiseen. Jonkin verran keskeytettiin myös terveydellisistä ja taloudellisista syistä. Useimmiten keskeyttämisen taustalta löytyi monia tekijöitä. (Meriläinen 1997, 25-26.)

Komonen kyseenalaistaa edellisen kaltaiset syyluettelot toteamalla, että keskeyttäminen on pitemmän prosessin tulosta, joten on harhaanjohtavaa etsiä vain yhtä, hetkellistä syytä. Mielekkäämpää olisi tarkastella nuoren elämän kokonaisuutta: yksilöön, perheeseen, kouluun ja lähiympäristöön liittyviä tekijöitä, jotka vuorovaikutuksessa ohjaavat nuoren elämää. Hän puhuu keskeyttämisestä putoamisen prosessina, jossa on kyse koulun ja oppilaan kulttuurien yhteentörmäyksestä. Koulu leimaa osan oppilaista häiriköiksi ja ongelmaoppilaiksi. Ajan kuluessa nuori sisäistää itsekkin epäonnistujan



identiteetin ja heikon minäkuvan, mikä muodostuu merkittäväksi tekijäksi putoamisprosessissa. Putoaminen syvenee, jos vanhemmilta puuttuu tietoa, taitoa ja voimavaroja kannustaa koulusuorituksissa. Keskeyttämisen uhan on todettu olevan kaksinkertainen alemmista sosiaaliluokista tulevilla oppilailla. Vanhempien omalla koulutustaustalla näyttää olevan yhteys siihen, kuinka tehokkaasti he pystyvät tukemaan lastensa koulunkäyntiä. (Komonen 1997, 94-95.)

Kallungin ja Kangaskestin tutkimus tukee Komosen havaintoja. He tutkivat yhdeksän nuoren koulun keskeyttämiseen johtaneita syitä. Nuorten kertomuksista nousi selkeästi esiin huonot kokemukset peruskoulusta. Koulussa ei viihdytty ja suhde opettajiin ei muodostunut turvalliseksi, vaan hankalaksi. Nuoret huomasivat jo koulun varhaisvaiheessa olevansa ”huonoja” oppilaita, mikä heikensi uskoa omiin mahdollisuuksiin jatkokoulutuksessa. Huono koulumenestys myös rajoittaa valinnan mahdollisuuksia jatko-opinnoissa. Rimaa hipoen suoritettu peruskoulu antaa heikot tiedolliset ja taidolliset valmiudet, mikä vaikeuttaa opintojen suorittamista. Ammattikoulussa toistuu samat asiat, jotka näille oppilaille muodostuvat ongelmallisiksi jo peruskoulussa: teoriapainotteisuus, opettajakeskeisyys ja opettajien valta oppilaisiin nähden. (Kallunki ja Kangaskesti 1997, 73-74.)

Koulun lopettaminen ei välttämättä ole tietoinen ja harkittu päätös, vaan usein nuori vain ajautuu tilanteeseen. Tällöin hän ei toimi selkeästi oman elämänsä subjektina, vaan toimii mielijohteesta, ongelmanratkaisun sijasta pakenee vaikeita tilanteita tai toimii vahvasti muiden vaikutuksen alaisena. Joihinkin nuoriin vaikuttaa vahvasti kavereiden esimerkki - erityisesti, jos suhteet vanhempiin on ongelmalliset. Koulupinnaus ja alkoholin käyttö saattavat olla keinoja hankkia kavereiden hyväksyntää (Kallunki ja Kangaskesti 1997, 74). Myös Kallungin ja Kangaskestin mukaan osa nuorista kokee koulun ulkopuoliset asiat tärkeämmiksi kuin koulun (emt., 74) eli koulun sijaan Vehviläisen termin mukaan keskittyvät muille pärjäämisen kentille. Tällöin koulun keskeyttäminen ei välttämättä ole nuoren kokemusmaailmassa negatiivinen asia, vaan päinvastoin: nuori tuntee olonsa helpottuneeksi, kun huonommuuden tunteita aiheuttanut asia poistuu elämästä (Kallunki ja Kangaskesti 1997, 74.)

## **2.6 Lääkkeitä nuorten syrjäytymistä vastaan**

Nuorten tukeminen on koko yhteiskunnan yhteinen haaste, ei ainoastaan kodin, koulun tai vapaa-aikatoiminnan. Yhdelläkin alueella pärjääminen lisää nuoren itseluottamusta ja antaa uskoa omiin mahdollisuuksiin oman elämän päähenkilönä. Toisaalta on pyrittävä

vaikuttamaan syrjäytymistä vaikuttaviin yhteiskunnallisiin oloihin ja toisaalta on aktivoitava nuoria ratkaisemaan arjen ongelmiaan yhä paremmin siinä tilanteessa, missä he elävät (Hämäläinen 1996, 35). Yhteiskunnallisia parannuksia voisi olla esimerkiksi monipuolisemmat ammatillisen kouluttautumisen mahdollisuudet sekä yksilöllinen ja suunnitelmallinen palvelu työvoimatoimistossa (Vehviläinen 1999a, 39) Koska tutkimukseni keskittyy nuoren tukemiseen opinnoissa, tarkastelen tässä oppilaitosten roolia syrjäytymisen vastustamisessa ja nimenomaan opintojen keskeyttämisen ehkäisyssä.

Hämäläinen näkee välttämättömäksi kiinnittää huomiota koulutusjärjestelmässä ja kouluyhteisöissä esiintyviin lapsia ja nuoria syrjäyttäviin mekanismeihin. Käytännössä tämä tarkoittaa mm. oppimisvaikeuksien nykyistä parempaa tunnistamista ja tukitoimien kehittämistä. (Hämäläinen 1996, 31-32.) Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen perään kuuluttaa muistiossaan ammatillisten oppilaitosten vastuuta keskeyttämisen vähentämiseksi. Yhtenä keinona se tarjoaa koulujen työpajoja oppimisvaikeuksissa oleville nuorille. (Ehdotukset syrjäytymisen vastaisista toiminnoista 1999, 11.) Miettimisen arvoinen kysymys on, kuinka hyvin eriyttävät toimenpiteet eli tavanomaisen koulutuksen ulkopuolella suoritettavat toimet auttavat nuorta integroitumaan paremmin yhteiskuntaan. Haasteena on luoda koulutusjärjestelmä, joka pystyy vastaamaan paremmin erilaisiin yksilöllisiin tarpeisiin yleisopetuksen piirissä erikoisjärjestelyjen sijaan.

Oppilaitokset pyrkivät takaamaan opiskelijoiden selviytymisen ja menestyksekkään opintien erilaisilla tukitoimilla. Yleisimmin käytetty tukitoimi on keskustelu. Opettaja, luokanvalvoja, opinto-ohjaaja tai rehtori keskustelee nuoren kanssa. Tarvittaessa nuori voi käyttää psykologin tai kuraattorin palveluja. Myös oppilaasta keskustellaan. Hänen ongelmiaan voidaan oppilashuoltoryhmässä. Oppilas saatetaan ohjata myös sosiaalitoimen, terveydenhuollon ja psykiatrisen poliklinikan palveluihin. On luonnollista, että oppilaan tilannetta lähdetään kartoittamaan keskustelujen kautta. Monissa oppilaitoksissa koetaan, että oppilaiden henkilökohtaiseen ohjaamiseen pitäisi olla paljon enemmän aikaa. Myös kuraattori ja psykologipalveluita kaivataan lisää. (Meriläinen 1997, 28.)

Tukiopetus on konkreettinen keino, kun pyritään takaamaan nuoren opintojen sujuminen. Valitettavasti ammatillisten oppilaitosten tukiopetusresurssit ovat vähäiset ja sama ongelma on erityisopetuksen suhteen. Pätevistä erityisopettajista on ammatillisessa koulutuksessa puutetta. Opetuksen eriyttämistä vaikeuttaa myös suuret opetusryhmät.

Vuonna 1997 julkaistun selvityksen mukaan henkilökohtaisia opintosuunnitelmia tehtiin harvoin (Meriläinen 1997, 28), mutta asia tulee muuttumaan uuden lainsäädännän myötä.

## 2.7 Toivoa antava Hope

Sain itse tutustua Hopeen talvella 1999 harjoittelijan näkökulmasta. Seuraavat tiedot perustuvat silloisiin keskusteluihin Hopen opettajan kanssa joidenkin kirjallisten dokumenttien lisäksi. Keskikadun koulun yhteydessä toimiva elämäntaitayksikkö HOPE on Jyväskylän persoonallinen ratkaisu auttaa niitä yläasteen oppilaita, joilla koulu ei suju kivutta ja päästötodistuksen saaminen uhkaa karata käsistä. Jyväskylästä lakkautettiin tarkkailukoulu 1990-luvun alkupuolella, jolloin tarkkailukoulun resurssit - yksi erityisopettajan virka - siirrettiin yläasteille. Yläasteet eivät kuitenkaan olleet - eivätkä ole vielä - kypsiä kohtaamaan näiden nuorten tarpeita, joten kehitettiin HOPE. (Hopen opettaja.) Vuodesta 1996 toiminut HOPE ei ole oma koulu, vaan se on yläasteiden oppilaille tarkoitettu valinnaisjakso, jonka ideana on tarjota oppilaalle mahdollisuus koulunkäynnin selkeyttämiseen. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen: oppilas hakee jaksolle itse. (Hopen esite)

Hope-jakso kestää keskimäärin kahdeksan viikkoa riippuen oppilaan oman koulun jakson pituudesta. Poikkeustapauksessa oppilas opiskelee Hopessa lukukauden tai -vuoden. Jakson sisältö suunnitellaan yksilöllisesti oppilaan tarpeiden mukaan painottaen elämäntaitojen oppimista. Keskeistä on opetella vuorovaikutusta, löytää omia vahvuuksia, oppia arvostamaan itseään ja luottamaan itseensä. Hopessa korostetaan itseohjautuvuuden sisäistämistä ja itselle parhaiten sopivien oppimistapojen harjoittelua. Omalta koulultaan oppilas saa tiedot suoritettavien kurssien sisällöistä ja arviointikriteereistä. (Hopen esite.)

Opettajana Hopessa toimii erityisopettaja. Hänellä on apunaan työllistämistuella palkattu avustaja, jolla ei välttämättä ole alan koulutusta ja joka vaihtuu puolen vuoden välein. Lisäksi Hopessa on usein opiskelijoita harjoittelijoina. Hopella on tukiryhmä, joka koostuu kuraattorista, psykologista sekä yleis- ja erityisopetuksen edustajista. Alunperin Hopeen suunniteltiin opettajan työpariksi perhe- ja verkostotyöntekijää. Valitettavasti kaupungin sosiaalitoimi ei ole vielä (kevääseen 1999 mennessä) pystynyt osoittamaan henkilöä ja määrärahoja tähän virkaan, vaikka ilmeinen tarve on olemassa. Opettajan ajasta kului suuri osa puhelimesta ja palavereissa hänen neuvotellessaan

oppilaiden vanhempien, koulukuraattoreiden, psykologien, sosiaalityöntekijöiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa. (Hopen opettaja)

HOPEN yhteistyökumppaneita ovat luonnollisesti oppilaan perhe ja kotikoulu. Muita yhteistyökumppaneita on

- Jyväskylän Sosiaali- ja terveystalvelukeskus (Nuorten palvelukeskus, sosiaaliasemat, nuorisokodit, perheneuvola)
  - Jyväskylän Katulähetys ry (esim. retkitoimintaa, vapaaehtoisapua)
  - Nuorisoverstas (harjoittelupaikkoja, tutustumiskäyntejä)
  - Jyväskylän yliopisto ja AMK (harjoittelijoita ja näiden suorittamaa tutkimustoimintaa).
- (Hopen esite.)

Jokaiselle oppilalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Käytännössä sen laatii oppilas itse opettajan kanssa. Siinä mainitaan jollain tapaa syy Hopeen hakeutumiseen: esim. ”Tulin Hopeen, koska lintsasin paljon”. Oppilas mainitsee omat tavoitteensa: ”Yritän käydä koulua säännöllisesti ja suorittaa jaksoon kuuluvat kurssit.” Lisäksi hojks:assa mainitaan jakson pituus. Oppilas sitoutuu asettamiinsa tavoitteisiin omalla allekirjoituksellaan - samoin opettaja (ja muu henkilökunta) sitoutuu tukemaan oppilasta hänen tavoitteissaan. Ennen hojks:an laatimista oppilaan tilanteesta ja tavoitteista keskustellaan hänen ja hänen vanhempiensa kanssa. Ennen siirtymistä takaisin omalle koululle laaditaan siellä toteutettava suunnitelma. Palaveriin osallistuu oppilas, vanhemmat mahdollisuuksien mukaan, kuraattori, Hopen opettaja ja oppilaan luokanvalvoja/erityisopettaja. Vaihtoehtoja on useita: oppilas voi palata yleisopetukseen ja käydä osan tunteista tarpeen mukaan erityisopetuksessa, oppilas menee pienluokalle tai oppilas on osan aikaa koulussa ja osan aikaa työharjoittelussa. (Hopen opettaja.)

Hopen opettaja katsoi, että ammattiopinnoissa - ja ylipäätään elämässä - nuoret tarvitsevat suunnitelmallisuutta, oma-aloitteisuutta, rauhallisuutta, kärsivällisyyttä, tiedon hankintakykyä sekä epävarmuuden ja muutoksen sietokykyä. Hopessa näitä ominaisuuksia pyritään kehittämään sillä, että vastuu työskentelystä on pääasiallisesti nuorella, mutta hän saa tukea tarvitessaan. Toiminnassa pyritään järjestelmällisyyteen ja sääntöjen kunnioittamiseen. Tärkeänä työvälineenä on keskustelu joko porukalla tai henkilökohtaisesti. Itseään opettaja kuvaa konstruktivistisesti toimivana, ei-perinteisenä opettajana. Hän pitää tärkeänä nuoren kunnioittamista ja itsemääräämisoikeutta. Nuoret hän kohtaa kokonaisvaltaisesti ja on kiinnostunut heidän elämästään myös kouluasioiden ulkopuolella.

Hopen toimintaa ja vaikuttavuutta on tutkittu kolmessa pro gradu- työssä. Nuolikosken mukaan Hopen oppilaat kokivat itse olevansa tavallisia oppilaita, jotka on kuitenkin koulussa leimattu käytökseltään haastaviksi. Toisaalta nuoret myönsivät itse omalla käyttäytymisellään vaikuttaneen opettajien reaktioon. Oppilailla oli halua, muttei pitkäjännitteisyyttä opiskeluun. Keskittyminen oli vaikeaa. Jatko-opintojenkin suhteen heillä oli toiveita, mutta heillä ei tuntunut olevan käsitystä siitä työmäärästä, jotta toiveiden saavuttaminen vaatisi. (Nuolikoski 1998, 83-84).

Puumalainen ja Sihvonen totesivat omassa tutkimuksessaan, että yhteinen nimittäjä Hopeen menijöillä oli kouluallergia: poissaolot ja kielteinen suhtautuminen kotikouluun. Hopessa syrjäytymisprosessi katkeaa ainakin väliaikaisesti, sillä monet oppilaat saavat siellä koulurytmistä kiinni. Tutkijoiden mukaan Hopessa ei ilmene kouluallergiaa ja siellä asenteet koulunkäyntiä kohtaan muuttuvat myönteisemmiksi. (Puumalainen & Sihvonen 1999, 107- 110 ; myös Nuolikoski 1998, 83 ja 87.)

Hopen eduksi nähtiin opetusjärjestelyt, joissa opiskelu ei ole sidottu täsmällisiin aika- ja tilamääreisiin, vaan oppilailla on valinnanvapautta. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen ja syvemmän oppimisen. Toinen Hopen etu on pysyvä, turvallinen aikuissuhde. Opetuksesta vastaa yksi opettaja toisin kuin yleensä yläasteella, jossa opettaja vaihtuu oppiaineen mukaan. Yksi syy oppilaiden viihtymiseen oli, että Hopessa heidän ei tarvitse jättää omaa kokemusmaailmaansa, omia mielenkiinnon kohteitaan, koulun ulkopuolelle, vaan vapaa-aika nähdään osana oppimisprosessia. Kaikista asioista keskustellaan ja esim. musiikista kiinnostuneet saavat kuunnella musiikkia koulutyön ohessa. (Puumalainen & Sihvonen 1999, 109- 111.)

Hopen vaikuttavuutta pohtiessaan tutkijat löysivät monensuuntaisia näkökulmia. Monen oppilaan koulunkäyntitaidot ovat parantuneet Hopessa ja moni on sitä kautta saanut päästötodistuksen. Toisaalta joidenkin kohdalla opiskelu Hopen vapaassa ilmapiirissä on vaikeuttanut paluuta oman koulun ”tylsyyteen”. Hopessa ongelma tiedostetaan ja myös kouluilta tulee vaatimuksia asettaa oppilaille enemmän rajoja ja rytmittää päivää kotikouluja vastaavaksi. Mutta miksi juuri Hopea pitäisi muuttaa, kun oppilaat viihtyvät siellä? Vaikka yläasteet saattavat arvostella Hopea, on se tällä hetkellä väline, jolla koulut siirtävät muutospaineen pois itsestään. Kun Hope ratkaisee ongelmat eli auttaa oppilaita sopeutumaan kouluun, ei koulun tarvitse sopeutua oppilaisiin. (Puumalainen ja Sihvonen 1999, 111-114.)

Hiekkala tutki yläasteiden oppilashuoltoryhmien näkemyksiä Hopen vaikuttavuudesta. Oh-ryhmien mukaan oppilaita lähetettiin Hopeen monista syistä: oppilaat eivät pitäneet kiinni sopimuksista, eivät tulleet toimeen opettajien kanssa ja olivat poissa. Monilla oppilailla vaikutti olevan paha olo ja he vaikuttivat häiriintyneiltä. (Hiekkala 1999, 35-37.) Hope-jakson jälkeen puolella oppilaista koulunkäynti sujui paremmin kuin ennen ja yli puoleen sai kontaktin paremmin ja he pystyivät itse paremmin kontrolloimaan itseään (emt., 38-39).

Hiekkalan mukaan oh-ryhmät arvioivat, että kolme yhdestätöistä tutkimuksen kohteena olleesta nuoresta oli edistynyt Hopessa hyvin. Heidän koulunkäyntinsä oli Hopen jälkeen säännöllistä tai säännöllisempää ja motivaatio parempi. Kuudella oppilaalla havaittiin tyydyttävää edistymistä ja neljä oppilasta ei näyttänyt edistyneen Hope-jakson aikana (Hiekkala 1999, 44-45.) Hopen toiminnan eduiksi nähtiin nuoren yksilöllinen kohtaaminen, vuorovaikutus, elämänhallintaan panostaminen sekä yhteistyö kodin ja kotikoulun kanssa (emt. 49).

### 3 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Minua kiinnosti Hopen käyneiden nuorten selviytyminen ammattiopinnoissa. Koska tutkin asiaa pedagogisesta lähtökohdasta etsien asioita, joihin koulua kehittämällä voisi vaikuttaa, rajoitun nuoren ja koulun vuorovaikutukseen. Tästä syystä en juurikaan käsittele nuorten perhettä tai vapaa-aikaa. Halusin ymmärtää, miten nuoret kokivat Hope-jakson ja sen vaikutuksen elämässään ja mikä oli Hopen opettajan näkemys näistä nuorista. Halusin tutkia, miten nuoret menestyivät ja viihtyivät ammattiopinnoissa ja erityisesti: mikä sai toiset keskeyttämään ja toiset jatkamaan. Pyrin tarkastelemaan asiaa sekä nuoren että oppilaitoksen näkökulmasta. Halusin selvittää, mitä yksilöllisiä tarpeita ja vaikeuksia nuorilla oli opiskelujen suhteen ja miten oppilaitos näihin tarpeisiin vastasi. Lopullisiksi tutkimustehtäviksi muodostui seuraavat :

1. Millainen oli nuorten Hope-jakso ja mitä vaikutuksia sillä oli nuorten elämään?
2. Kuinka nuoret itse kokivat ammatilliset opinnot, tuen tarpeen niissä ja saamansa tuen?
3. Miten ammattioppilaitokset pyrkivät arjen käytännöissään vastaamaan nuorten yksilöllisiin tarpeisiin, millaisina oppijoina opettajat kokivat nämä nuoret ja miten tukitoimet toteutuivat näiden nuorten kohdalla?

## 4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

### 4.1 Laadullinen tutkimus: löytöjen metsästä

Laadullista tutkimusta on kuvattu monilla eri termeillä: se on arvoitusten ratkaisemista (Alasuutari 1994, 23) ja löytöjen tekemistä. Syvin tavoite on lisätä ymmärrystä. Pelkät kovat faktat ja numerot eivät tyydytä laadullisen tutkimustavan valinnutta henkilöä, vaan hän haluaa kurkistaa niiden taakse, löytää merkityksiä (Bogdan & Biklen 1992, 32). Tutkimuksella pyritään syventämään ymmärrystä itsestämme ja ympäröivästä maailmasta sekä rikastamaan inhimillistä olemassaoloa (Varto 1992, 16): tuomaan sen kirjo ja vaihtelevuus näkyviin.

Laadullinen tutkimus eroaa perinteisestä määrällisestä tutkimuksesta todellisuus- ja tiedonkäsitykseltään, mikä heijastuu myös tutkimusmenetelmiin. Perinteisessä, positivismin hengessä tehdyssä tutkimuksessa luotetaan siihen, että on olemassa yksi hahmotettavissa oleva, kaikille samanlainen todellisuus, jonka tutkija pystyy kokeellisin menetelmin mittaamaan ja hankkimaan siitä luotettavaa, pysyvää tietoa. Tutkija on ulkopuolinen tarkkailija, jonka objektiivisuuteen uskotaan. Laadullisen tutkimuksen kivijalka on relativistinen todellisuuskäsitys ja dynaaminen, subjektivistinen tiedonkäsitys. (Guba & Lincoln 1994, 109.) Todellisuus rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksesta ja näyttäytyy jokaiselle erilaisena, koska kukin meistä tarkastelee sitä omien kokemustensa, tietojensa ja odotustensa läpi (Burr 1995, 6). Näin jokainen voi tuoda esiin vain oman ymmärryksensä todellisuudesta eli löydöt ovat aina subjektiivisia.

Minua viehättää Pattonin tapa korostaa jokaisen tutkimukseen osallistujan ainutlaatuisuutta: jokainen henkilö ja tilanne on kohdattava kunnioittaen (Patton 1990, 41). Jokainen henkilö on erityinen ja hänen tarinansa on arvokas. Ihmisiin halutaan saada henkilökohtainen kontakti. Usein laadullisen tutkimuksen ideana onkin nostaa esiin pienen ihmisen ääni, joka määrällisessä tutkimuksessa helposti hukkuu keskiarvoihin ja yleistyksiin. Keskeinen periaate on myös kontekstuaalisuus eli tilannesidonnaisuus: löydöt asetetaan tiettyyn ajalliseen ja paikalliseen yhteyteen (Patton 1990, 41).

Tämä tutkimus on laadullinen tapaustutkimus neljän nuoren elämästä, erityisesti heidän opinnoistaan. Olen pyrkinyt säilyttämään heidän äänensä mahdollisimman autenttisina ja kirjoittamaan tutkimukseni niin, että lukija voi seurata kunkin henkilön tarinaa ja sen etenemistä. Olen tarkastellut todellisuutta kunkin henkilön kohdalla monesta eri suunnasta: nuoren itsensä, Hopen opettajan sekä ammattioppilaitoksen opettajien. En ole



pyrkinyt muodostamaan eri näkökulmista yhtä totuutta asiasta, vaan tuomaan esiin nimenomaan erilaisten näkemysten kirjjon, joissa ilmenee selkeitä ristiriitaisuuksiakin.

## 4.2 Aineiston keruu

Hopessa opiskelleista oppilaista 17 oli suorittanut peruskoulun loppuun huhtikuuhun 1999 mennessä. Oppilaista 12 oli tyttöjä ja 5 poikia. Sain oppilaiden nimet sekä yhteystietoja Hopen opettajalta. Osan yhteystiedoista sain sosiaalityöntekijöiltä. Sain yhteyden 16:een oppilaaseen. Aloitin yhteydenotot puhelimitse ja tavoitin siten kuusi oppilasta ja neljän oppilaan lähiomaisen, joilta sain kysymäni tiedot. Yhden oppilaan tiedot sain hänen opinto-ohjaajaltaan. Niille, joita en tavoittanut puhelimitse (7 henkeä), lähetin kyselyn kirjeitse (liite 1). Sain viisi vastausta. Uusin kirjekyselyn puuttuvien kohdalla ja sain kaksi vastausta. Näin sain 16 Hopen entisen oppilaan tiedot (11 tyttöä ja 5 poikaa).

Kysyin nuorilta, opiskelevatko he tällä hetkellä (huhtikuu 1999) ja ovatko he mahdollisesti keskeyttäneet ammattiopinnot. Vastanneista nuorista puolet oli jonkin tason opinnoissa: viisi opiskeli ammattioppilaitoksessa, kaksi kymppiluokalla ja yksi puolivuotisessa talouskoulussa. Ammattiin opiskelevista yhdellä oli takanaan keskeytys ja opintojen uudelleen aloittaminen samalla linjalla. Lopuista kahdeksasta neljä oli keskeyttänyt ammattiopinnot ja neljä ei ollut toistaiseksi aloittanutkaan opintoja. Keskeyttäneistä tytöistä toinen oli työharjoittelussa. Ammattiopintoja aloittamattomista yksi tyttö oli töissä ja toinen äitiyslomalla.

Taulukko 1. Hopessa olleiden, päästötodistuksen saaneiden oppilaiden tilanne opiskelujen suhteen huhtikuussa 1999.

Tilanne	Tytöt	Pojat	Yhteensä
ammattiopinnoissa, ei keskeytyksiä	2	2	4
ammattiopinnoissa, taustalla keskeytys	1		1
kymppiluokka	1	1	2
talouskoulu	1		1
ei opiskele, ei keskeytyksiä	4		4
ei opiskele, taustalla keskeytys	2	2	4
<b>Yhteensä</b>	<b>11</b>	<b>5</b>	<b>16</b>

Haastateltavien kriteerinä oli kaksi asiaa: halusin haastatella kahta ammattiopinnot keskeyttänyttä ja kahta opinnoissa jatkavaa. Tämä ensimmäinen kriteeri nousee suoraan

tutkimusongelmasta. Haastateltavien määrän rajasin neljään. Arvelin sen olevan voimavarojeni mukaista, koska jokaista nuorta kohden haastattelin kahta opettajaa. Halusin myös tasapuolisuuden vuoksi molempaan ryhmään tytön ja pojan. Kriteerit täyttäviä henkilöitä oli tarjolla jokaiseen kategoriaan (keskeyttänyt tyttö, keskeyttänyt poika, opiskeleva tyttö, opiskeleva poika) kaksi henkeä. Kysyin oppilailta halukkuutta haastatteluun sitä mukaa kuin tavoitin heitä ja valitsin haastateltaviksi ensimmäiset halukkaat.

Suoritin haastattelut huhtikuussa 1999. Tyttöjä haastattelin kotonani ja poikia Hopen tiloissa. Tilavalinnat johtuivat siitä, että tytöille sopi haastattelu vain illalla, jolloin Hopen tila ei ollut käytettävissä. Toisaalta taustalla voi olla ennakkoluuloja: en naisena uskaltanut kutsua vieraita nuoria miehiä kotiini. Haastateltavista olin tavannut Sarin ja Tiinan (käytän kaikista nuorista muutettua nimeä) ollessani Hopessa harjoittelijana. Heidän kanssaan olin jutellut muutaman sanan, joten ainakin kasvoni olivat heille tutut ennen haastattelua. Myös Pasin olin nähnyt hänen käväistessään Hopen tiloissa, mutta hänen kanssaan en ollut jutellut. Teemu oli minulle täysin vieras, samoin minä hänelle.

Haastatteluissa käytin lähtökohtana etukäteen tekemääni haastattelurunkoa (liite 2). Päädyin tähän osittain strukturoituun malliin, koska olin hahmotellut tietyt alueet, joista kaipasin tietoa. Etenin haastattelussa teema-alueittain, jolloin jokainen teema käytiin kussakin haastattelussa läpi. Alueen käsittelyn laajuus ja syvyys riippui haastateltavasta ja vaihteli runsaasti. Pattonin mukaan tämän menetelmän etuna on, että eri haastateltavilta saadaan informaatiota systemaattisesti, mikä helpottaa vertailua ja yhteenvetojen tekemistä. Se on hyvä menetelmä silloin, kun halutaan kerätä runsaasti tietoa yhden, ajallisesti rajatun haastattelun aikana. Menetelmän heikkous on, että jokin tutkimustehtävän kannalta keskeinen alue voi unohtua pois. (Patton 1990, 283-284.)

Halusin oppilaitoksen puolelta tietoa siitä, millaisia odotuksia opettajilla on uusia opiskelijoita kohtaan, millaisia ongelmia sopeutumisessa ja menestymisessä ilmenee, miten opiskelijoiden tilannetta seurataan ja miten tarpeisiin vastataan sekä luonnollisesti kokemuksia ao. nuorista (liite 3 ja 4). Päädyin haastattelemaan kunkin nuoren luokanvalvojaa sekä opinto-ohjaajaa. Opinnot keskeyttäneen Pasin kohdalla haastattelin rinnakkaisluokan luokanvalvojaa, koska Pasin oma luokanvalvoja ei ollut häntä opettanut eikä siten tuntenut häntä. Kerronnan sujuvuuden vuoksi nimeän silti haastattelemaani henkilöä Pasin luokanvalvojaksi. Hänen tapauksessaan kysyin tietoja myös asuntolanhoitajalta. Sarin luokanvalvoja tai opinto-ohjaaja eivät myöskään olleet opettaneet häntä, joten kysyin lisätietoja kolmannelta opettajalta koskien Saria oppijana

ja henkilönä. Valitsin haastateltaviksi luokanvalvojat ja opinto-ohjaajat, koska he ovat lähimpänä opiskelijan arkea ja kohtaavat yhdessä näiden kanssa opiskelun haasteita ja vaikeuksia. Halusin kartoittaa opettajien tietoisuutta opiskelun ja opiskelijoiden tukitoimista ja niiden aidosta käytöstä arjen keskellä sekä opettajien asenteita tukea tarvitsevia ja haastavasti käyttäytyviä opiskelijoita kohtaan. Haastattelin opettajia heidän työpaikoillaan, yleensä toimistotiloissa, toukokuussa 1999.

Saadakseni tietoa Hopen tavoitteista, toiminnasta ja päämääristä haastattelin toukokuussa 1999 myös Hopen opettajaa (liite 5). Minua kiinnosti myös hänen näkemyksensä näistä nuorista oppijoina ja ihmisinä.

### 4.3 Osallistujat

#### 4.3.1 Tarinan päähenkilöt

Haastattelemani neljää nuorta yhdisti peruskoulussa koetut vaikeudet ja opintojakso Hopessa. Kaikki neljä aloittivat peruskoulun jälkeen opinnot ammattioppilaitoksissa: Tiina autonasantajalinjalla, Sari lähihoitajalinjalla, Teemu metallilinjalla ja Pasi metsäkoneenkuljettajalinjalla. Tiina keskeytti opinnot muutaman viikon ja Pasi muutaman kuukauden jälkeen. Sari oli haastatteluhetkellä käynyt koulua kolmisen kuukautta ja viihtyi hyvin. Teemu oli opinnoissaan toisella vuosikurssilla, mutta sitoutuminen opintoihin oli heikkoa.

**Tiina.** 17-vuotiaasta Tiinaa Hopen opettaja kuvasi hyvin mukavaksi, aika sosiaaliseksi, napakaksi ja suoraviivaiseksi. Hän oli mielipiteiltään varman oloinen, ihmissuhteissaan valikoiva ja suhtautui asioihin usein mustavalkoisesti. Joissain asioissa hän vaikutti lapselliselta. Ammattikoulun luokanvalvoja piti häntä lyhyeksi jääneen tuttavuuden perusteella epävarmana itsestään ja päämääristään. Ajoittain Tiina oli hänen mukaansa hieman ylimielisesti toisiin suhtautuva.

Tiinan vanhemmat olivat eronneet. Tiina asui ensin keittäjänä toimivan äitinsä luona, mutta muutti sitten omasta tahdostaan isänsä luo. Isä oli liikuntavamman takia työkyvyttömyyseläkkeellä ja hänellä oli taipumusta alkoholin väärinkäyttöön. Tiina toimi usein isänsä avustajana. Tiina itse alkoi käyttää alkoholia jo nuorena. Tiina kertoi, että viranomaisten mielestä hän oli ”*huonoilla teillä*”, mistä syystä he halusivat sijoittaa hänet lastenkotiin. Tiina vastusti ajatusta eikä isäkään siihen suostunut. Koulunkäyntiin Tiina

ei kotoa saanut tukea. Tiina muutti omasta tahdostaan nuorisokotiin viikkoa ennen ammattiopintojen alkamista.

Kavereistaan Tiina kertoi, että suurin osa heistä on työttömiä ja häntä vanhempia. Hopen opettaja arveli, ettei Tiinalla juurikaan ollut ystäviä, joiden koulu olisi mennyt normaalisti läpi. Tiina seurusteli ja vietti aikaansa usein itseään selvästi vanhempien miesten kanssa. Opiskeluasiat eivät heitä kiinnostaneet.

Tiina piti luonnosta esim. hevosista ja raviharrastuksesta sekä autoista. Hän harrasti vielä yläasteella ollessaan mm. tietyn merkkisten autojen rekisterinumeroita keräilyä.

**Sari.** 16-vuotias Sari oli sekä Hopen että ammattioppilaitoksen opettajan mielestä myönteinen, iloinen ja reipas tyttö. Hopessa Sari oli koettu persoonana, joka piti kaikista ihmisistä, etsi aina ihmisten positiiviset puolet ja oli valmis puolustamaan toisia. Hänellä oli selkeä taju oikeasta ja väärästä ja hän pyrki elämään periaatteittensa mukaan. Sarilla oli voimakas tarve saada hyväksyntää ja huomiota. Hopen opettajaa mietitytti Sarin sinisilmäisyys: toiset pitivät häntä *"helposti höynäytettävänä"*, koska hän hyväksynnän kaipuussaan suostui typeriinkin temppuihin. Sari oli hyvin sosiaalinen ja innokas tutustumaan uusiin ihmisiin - joskus jopa tungetteleva.

Sarin perheeseen kuului isä, äiti ja kolme sisarusta. Molemmat vanhemmat olivat työelämässä ja heille oli tärkeää, että Sarikin hankkii ammattikoulutuksen. Vanhempien välit olivat ajoittain riitaiset, mutta he sitoutuivat yhteiseen elämään ja perheeseen. Äiti oli Sarin mukaan hyvin stressaantunut Sarin kouluvaikeuksista yläasteen ajan ja oli hyvin tyytyväinen nyt, kun ammattiopinnot sujuivat hyvin. Kotona Saria verrattiin usein kaksossisareensa, joka menestyi hyvin yläasteella ja jatkoi lukioon. Sarin mukaan vanhempien odotukset kohdistuivat hänen sisareensa, kun taas häneltä ei odotettu juuri mitään. Vanhemmat epäilivät Sarin mahdollisuuksia päästä ja menestyä haluamallaan alalla. Nyt Sari koki sisarusten osan vaihtuneen: hänen opintonsa sujuivat oikein hyvin, kun taas sisar pohtii lukion lopettamista kesken. Hän koki myös saavansa perheeltä tukea opiskeluunsa. Sari asui edelleen yhdessä vanhempiensa ja kaksossisarensa kanssa.

Sarin harrastuksiin on kuulunut ja kuuluu edelleen SPR:n nuorisoryhmässä toimiminen. Toiminnassa mm. harjoitellaan ensiavun antamista. Lisäksi Sari on laulanut kuorossa. Vapaa-aikaansa Sari kertoi kuluttavansa kaupungilla tuttujen kanssa. Nykyisin tosin kaupungilla lorviminen on alkanut tuntua Sarista hiukan turhalta.

Nuorempana Sari oli hyvin altis kavereiden vaikutukselle. Tämä näkyi myös suhtautumisessa kouluun. Kaupungilla Sari pyöri porukoissa, joissa jotkut käyttivät huumeita (hasista). Ajan myötä hänelle on kuitenkin selkiintynyt oman elämän tavoitteet ja ammattiopintojen myötä hän on jonkin verran muuttanut suhtautumistaan entisiin kavereihin. Kaveripiirissään hän pyrkii tukemaan vaikeuksissa olevia takaisin jaloilleen.

**Teemu.** Hopen opettaja muisteli Teemua hyväntuulisena, mukavana ja leppoisana poikana, jolla oli persoonallinen huumorintaju. Ammattioppilaitoksen opettajat kuvasivat 18-vuotiasta Teemua idearikkaana supliikkimiehenä, jonka lahjat ja kiinnostus viittasivat enemmän myyntityöhön tai taidealalle kuin metallitöihin.

Teemun perheeseen kuului äiti, isä ja isovelji, joiden kanssa Teemu asui edelleen. Teemu teki ajoittain isänsä kanssa kiinteistöhuoltotöitä. Kotona kannustettiin koulunkäyntiin, jotta Teemu saisi ammatin, ja oltiin huolissaan poissaoloista. Lukeneisuutta sinänsä ei pidetty suuressa arvossa, ennemminkin käden taitoja. Teemun isovelji aloitti myös opinnot metallilinjalla, mutta jätti ne kesken.

Varsinaisia harrastuksia Teemulla ei ole koskaan ollut. Hän viihtyi kavereiden kanssa kaupungilla ja kotona. Peruskoulu-aikaan hänellä oli pari hyvää kaveria. Heitä yhdisti samanlainen pukeutumistapa, mopoilu ja kiinnostus oluenjuontiin. Täysi-ikäisyys on tuonut mukanaan ravintolaillat. Kaveripiiri on koulun jälkeenkin pysynyt osittain samana.

**Pasi.** 18-vuotiasta Pasia Hopen opettaja kuvasi sanoilla lahjakas, jääräpäinen ja mukava. Hopessa Pasi oli kohtelias ja hyväkäytöksinen ja erityisesti tyttöjen suosiossa. Varjopuolena tuli ilmi Pasiin ajoittainen epärehellisyys, esim. näpistely, mikä viittasi välinpitämättömyyteen yleisistä normeista. Pasi toteutti mielellään omia suunnitelmiaan ja aikataulujaan riippumatta yhteisesti sovitusta pelisäännöistä. Ammattioppilaitoksen opettajat pitivät Pasia hiljaisena, huomiota herättämättömänä poikana. Sielläkin havaittiin välinpitämättömyyttä ja vilpillisyyttä: Pasiin puheisiin koulutyöhön sitoutumisesta ei voitu luottaa.

Pasi on kotoisin poikkeuksellisen suuresta, yli 10-lapsisesta perheestä. Vanhemmat olivat eronneet jo vuosia sitten ja Pasi asui isänsä ja neljän sisaruksensa kanssa. Hopen opettaja arveli, että perhe-elämän rikkinäisyys oli jättänyt Pasiin jonkinlaisen vaikeuden sitoutua tai kiinnittyä mihinkään. Pasi oli perheen musta lammas, jota syyllistettiin jopa vanhempien keskinäisistä ongelmista. Perheen sisäisten ongelmien takia Pasiin koulunkäyntiä ei juurikaan jaksettu tukea.

Pasilla oli paljon sellaisia kavereita, joita koulunkäynti ei juuri kiinnostanut. Vapaa-aikanaan Pasi pyöri kaupungilla kavereiden kanssa sekä ajeli omalla pyörällään motocrossia. Illat kuuluivat toisinaan ravintoloissa. Omasta mielestään hän ei kuitenkaan käyttänyt alkoholia liikaa.

#### 4.3.2 Oppilaitosten henkilökunta

**Hopen opettaja.** Hopen opettaja oli koulutukseltaan sekä erityisopettaja että sosiaalityöntekijä. Lisäksi hänellä oli terapiapainotteinen eroseminaariohjaajakoulutus, mikä oli hänen mielestään hyödyksi myös Hopen perhekeskeisessä työssä. Työkokemusta opettajalla oli ennen Hopea kehitysvammaneurolasta, ammattikoulun kuraattorinvirasta, lastenpsykiatriselta osastolta, vammaispalvelutoimistosta ja sosiaalityöstä. Työkokemuksen monipuolisuus ja sen luomat verkostot, mm. sosiaalityöntekijöiden tunteminen, helpottivat työtä Hopessa.

**Luokanvalvojat ja opinto-ohjaajat ammattioppilaitoksissa.** Luokanvalvojista yhdellä eli Tiinan luokanvalvojalla ei ollut opettajan koulutusta. Muutoin luokanvalvojat olivat hyvin kouluttautuneita ja heillä oli myös vankka ja monipuolinen työkokemus. Opettajakokemus vaihteli parista lähes kolmeenkymmeneen vuoteen .

Tiinan luokanvalvoja oli koulutukseltaan kuljetusinsinööri ja oli toiminut pitkään yrittäjänä ja suuren työntekijäporukan esimiehenä. Hän toimi toista vuotta päätoimisena tuntiohjaajana ja ohjasi työsalityöskentelyä. Pasiin luokanvalvojalla oli 15 vuoden kokemus metsäaineiden opetuksesta. Hän oli opiskellut metsäopistossa sekä päteväytynyt opettajaksi 1980-luvun alussa. Teemun luokanvalvoja oli opiskellut ensin ammattikoulussa koneistajaksi, jatkanut sitten teknillisessä korkeakoulussa ja päteväytynyt myös opettajaksi. Hän oli opiskellut opetustyön ohessa jatkuvasti mm. tietotekniikkaa ja toiminut myös oppilaitoksen johtoryhmän jäsenenä. Hän oli työskennellyt koneistajana ja suunnittelijana. Hän oli toiminut opettajana aikuiskoulutuskeskuksessa 14 vuotta, mistä siirtyi nykyiseen tehtäväänsä 13 vuotta sitten. Sarin luokanvalvoja oli koulutukseltaan lastentarhanopettaja, miltä alalta hänellä oli myös työkokemusta. Myöhemmin hän oli lukenut kasvatustieteiden maisteriksi ja hankkinut opettajan pätevyyden. Nykyisessä tehtävässä hän oli toiminut kymmenen vuotta.

Kaikilla opinto-ohjaajilla oli monipuolinen koulutus ja työkokemus, mutta varsinainen opinto-ohjaajakoulutus oli vain Sarin ja Tiinan opinto-ohjaajilla. Teemun opinto-ohjaaja oli erityisopettaja.

Tiinan opinto-ohjaaja oli itse aikoinaan opiskellut auton asentajaksi ja sittemmin insinööriksi, opettajaksi ja opinto-ohjaajaksi. Hän toimi lehtorina auto-osastolla sekä hoiti opinto-ohjaajan tehtäviä. Pasi opinto-ohjaaja toimi opistolla metsäaineiden opettajana ja hoiti myös opinto-ohjaajan tehtävää epäpätevänä edellisen työntekijän lähdettyä muihin tehtäviin. Teemun opinto-ohjaaja oli koulutukseltaan tekniikko ja pätevoitynyt opettajaksi ja erityisopettajaksi. Hän toimi ammattiaineiden eli asennuksen ja automaation opettajana sekä metalliosaston opinto-ohjaajana. Sarin opinto-ohjaaja oli aikoinaan opiskellut sairaanhoitajaksi ja kättilöksi sekä pätevoitynyt sairaanhoidon opettajaksi ja opiskellut ympäristöön liittyviä asioita yliopistolla. Työkokemusta hänellä oli kättilön ja sairaanhoitajan työstä opettajan työn lisäksi. Hän opetti ympäristöön ja terveyteen liittyviä asioita sekä toimi opinto-ohjaajana.

**Muut henkilöt.** Hankin lisätietoja haastattelemalla puhelimitse yhtä Sarin opettajaa sekä Pasi ammattioppilaitoksen asuntolanhoitajaa ja kuraattoria. Lisäksi oppilaitoksissa käydessäni pyysin oppilasasianhoitajilta tai toimistovirkailijoilta tilastotietoja koulunsa keskeyttäneistä oppilaista.

#### 4.4 Aineiston analyysi

Nuorten haastattelut kestivät keskimäärin tunnin ja niistä kertyi 43 sivua 1,5 rivivälillä litteroitua tekstiä (Sari 11,5 sivua, Tiina 10,5 sivua, Pasi 10 sivua ja Teemu 9,5 sivua). Vaikka sivumäärien vaihtelu on niukkaa, vaihtelee haastattelujen sisältämän informaation määrä runsaasti. Sari puhui vuolaasti ja rikkaasti. Hänen haastattelussaan minun kysymykseni ja kommenttini ovat lyhyitä ja Sarin osuus runsas, joten siinä kuuluu kirkkaasti hänen oma äänensä. Myös Tiina kertoili reippaasti, mutta niukemmin kuin Sari. Teemun vastaustyyli muistutti Saria, joskin hänellä oli hiukan enemmän muutaman sanan vastauksia. Vähäpuheisin oli Pasi. Hän viljeli ”*emmää tiiä*” -vastausta sekä muutaman sanan vastauksia. Huomaan itse hämmentyneeni hänen vaitonaisuudestaan, jolloin olen alkanut tarjoilla liian valmiita kysymyksiä, joihin voi vastata vain kyllä tai ei.

Luokanvalvojen haastatteluista kertyi 44 sivua litteroitua tekstiä, opinto-ohjaajien haastatteluista 35 sivua ja Hopen opettajan haastattelusta 14 sivua. Opintonsa keskeyttäneen Tiinan kohdalla on huomioitava, että hänen opinto-ohjaajansa ei muistanut

häntä lainkaan eikä siten ole antanut Tiinasta henkilönä minkäänlaista informaatiota. Sama koskee Sarin opinto-ohjaajaa.

Halusin säilyttää raportissani selkeästi nuorten näkökulman asioihin ja erottaa sen opettajien ja oppilaitosten näkökulmasta. Samoin halusin kuvata nuorten elämän jatkumona lapsuudesta nykyhetkeen, kuvata heidän elämänsä tarinaa (ks. Bogdan & Biklen 1992,30). Näistä syistä analysoin ja koodasin erikseen nuorten haastattelut ja ammattioppilaitosten opettajien haastattelut. Hopen opettajan haastattelun liitin kuitenkin täydentämään nuorten kerrontaa, koska hän pystyi valottamaan nuorten vaiheita. Pysin kerronnassani tuomaan esiin, kenen kertomaan väittämäni perustuu.

Luin aineiston ensin useaan kertaan läpi muodostaakseni kokonaiskuvan. Sitten etsin aineistosta nousevia teemoja ja keräsin niiden alle sijoittuvan aineiston eri haastatteluista. Koodasin nuorten ja Hopen opettajan aineiston ensinnäkin kronologisesti: taustatiedot ja kouluhistoria, sitten Hope-jakso ja lopuksi ammattiopintoihin liittyvät asiat sekä nykyhetki. Hope-jaksoa kuvaavista kohdista esiin nousivat Hopeen tulemisen taustat, Hope opiskelijan näkökulmasta, oppilas opettajan näkökulmasta, oppilaan suhde opettajaan ja muuhun ryhmään sekä Hopen vaikuttavuus.

Ammattiopintoihin ja nykyhetkeen liittyvästä aineistosta etsin ensin kohtia, jotka kuvasivat nuoren asennetta koulutukseen ja työhön sekä nuoren ammattitavoja, motiiveja ja opintoihin hakemista kuvaavia kohtia. Tekstistä nousi esiin myös nuoren tapa kuvata omaa opiskeluaan sekä nuoren suhde ryhmään ja opettajiin. Erityisesti minua kiinnosti oppilaan näkemys vaikeuksistaan, tietoisuus tuen saannista ja tuen saaminen. Koulun kesken lopettaneiden kohdalla nostin omaksi kohdaksi nuorten kuvauksen lopettamisesta. Nuorten nykyhetken tilanteen sekä tulevaisuudentoiveet nostin yhdeksi ryhmäksi.

Hopen opettajan haastattelusta poimin kohtia edellisiin ryhmiin. Lisäksi erottelin hänen taustatietonsa sekä käsitykset Hopen toimintaperiaatteista ja pyrkimyksistä, jotka liitin lukuun 2 Hopen esittelyyn.

Luokanvalvojien ja opinto-ohjaajien aineistosta nousi esiin kolmen tyyppisiä asioita: opettajien persoonaa ja käsityksiä koskevat asiat, opetuksen sisältö, opetusmenetelmät ja tukitoimet sekä opettajan mielikuva opettamastaan nuoresta. Opettajan persoonaa ja asennoitumista koskevista kohdista jaottelin koulutusta ja työkokemusta kuvaavat



kohdat, oppimis- ja ihmiskäsityksen, käsityksen omasta roolistaan työyhteisössä ja käsitykset ei-toivotusta käyttäytymisestä.

#### 4.5 Tutkimuksen uskottavuus

Kvalitatiivinen tutkimus eroaa perusolettamuksiltaan kvantitatiivisesta tutkimuksesta, joten tutkimuksen luotettavuutta ei voi arvioida samoilla kriteereillä. Perinteisten arviointikriteerien (ulkoinen ja sisäinen validiteetti, reliabiliteetti ja objektiivisuus) taustalla on oletus yhdestä todellisuudesta, jota tutkimus pyrkii hahmottamaan. Kvalitatiivinen tutkimus puolestaan olettaa, että todellisuuksia voi olla monta ja tutkimus tuottaa ainoastaan tietyn näkökulman ilmiöstä eikä yhtä lopullista, pysyvää ja puolueetonta totuutta. (Lincoln & Guba 1985, 70.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen arviointikriteereiksi on ehdotettu vastaavuutta, siirrettävyyttä eli sovellettavuutta, pysyvyyttä ja neutraalisuutta (Lincoln & Guba 1985, 290). Vastaavuus-käsitteen mukaan tutkijan tulee osoittaa, että hänen esiin nostamansa teemat ja tulokset nousevat aineistosta ja ovat sen kanssa yhtäpitäviä. Olen pyrkinyt tähän aineiston rikkaan ja monipuolisen kuvailun kautta. Tästä syystä olen varsinkin nuorten kohdalla käyttänyt paljon suoria lainauksia. Osassa tutkimustani olen käyttänyt myös ”member checking” - menetelmää vastaavuuden varmistamiseksi (Tynjälä 1991, 395). Pyysin Hopen opettajaa tarkistamaan raportistani luvuista 2 ja 5 ne kohdat, jotka perustuvat hänen haastatteluunsa. Halusin tehdä näin myös siitä syystä, että ainutlaatuisen asemansa takia Hopen opettajan henkilöllisyyden salassa pysymistä on mahdotonta turvata.

Yksi keino vastaavuuden vahvistamiseen on triangulaatio eli useiden eri menetelmien, tutkijoiden tai aineistojen käyttö samassa tutkimuksessa (Tynjälä 1991, 388). Omassa tutkimuksessani voidaan katsoa olevan kolmenlaisia aineistoja: nuorten haastattelut, Hopen opettajan haastattelu sekä ammattioppilaitoksen opettajien haastattelut. Tällä olen pyrkinyt siihen, että saisin nuorten tilanteesta monipuolisen kuvan. Triangulaatio ei kuitenkaan ole selkeä ratkaisu luotettavuusongelmaan, koska eri aineistot voivat antaa ristiriitaisia tietoja (Tynjälä 1991, 393). Tässä tutkimuksessa tapahtui juuri näin: nuorten kertomukset poikkesivat ajoittain hyvinkin paljon aikuisten kuvauksista. Pattoniin (1990) viitaten Tynjälä toteaa, että tällaisessa tilanteessa on oleellista kiinnittää huomio siihen, missä eroavuuksia esiintyy ja miksi (Tynjälä 1991, 393). Omassa tutkimuksessani oletan, että kaikki henkilöt kertoivat minulle oman tulkintansa ja kokemuksensa tilanteista. Eroavuuksia tarkastelemalla voin havaita, miten eri tavoin ihmiset kokevat saman

tilanteen. Triangulaation avulla olen saanut tutkimukseeni laajemman ja monipuolisemman näkökulman todellisuudesta kuin jos olisin haastatellut vain nuoria.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimustuloksia ei pyritä yleistämään, koska totuus mielletään kontekstuaaliseksi, aikaan ja paikkaan sidotuksi (Guba & Lincoln 1994, 109). Sen sijaan voidaan puhua tulosten siirrettävyydestä tai sovellettavuudesta. Tästä syystä olen pyrkineet kuvaamaan aineistoa ja tutkimuksen vaiheita huolellisesti, jotta tutkimuksen lukija voi pohtia tulosten soveltuvuutta erilaisiin konteksteihin. (Lincoln & Guba 1985, 124.)

Perinteisessä kvantitatiivisessa tutkimusajattelussa tutkimus katsotaan luotettavaksi eli reliabeliksi, jos tutkimuksen toistaminen tuottaa samat tulokset. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa, jossa todellisuus nähdään moniulotteisena ja suhteellisena, ei voida pyrkiä samaan. (Tynjälä 1994, 391.) Jonkun toisen tutkijan suorittama analyysi aineistosta tuottaisi erilaisia näkökulmia riippuen tutkijan henkilökohtaisista painotuksista ja valinnoista. Omat tulkintani ovat syntyneet sen pohjalta, mitä olen ja ymmärrän tässä ja nyt. Aineiston lukeminen joskus myöhemmin, toisessa elämäntilanteessa, eri ympäristössä, eri roolissa voisi nostaa esille uusia näkökulmia. Koska tutkija itse on tutkimusväline, tulee raportin sisältää tietoja myös hänestä (Tynjälä 1991, 395). Tästä syystä olen pyrkinyt kertomaan itsestäni asioita, jotka saattavat vaikuttaa tutkimuksen suorittamiseen ja tulkintoihini (mm. harjoitteluni Hopessa). Olen pyrkinyt kuvaamaan aineistoa mahdollisimman neutraalisti, jotta lukijalla on mahdollisuus arvioida tekemiäni löydöksiä aineiston valossa sekä luoda omia näkemyksiään (Lincoln & Guba 1985, 299).

## 5 ALA-ASTEELTA AMMATTIKOULUUN NUORTEN JA HOPEN OPETTAJAN SILMIN

### 5.1 Peruskoulu - poissaoloja ja huonoja muistoja opettajista

Nuoret muistelivat ala-astetta kohtalaisen hyvin menneenä aikana - useimmilla ongelmat alkoivat kuudennen luokan tienoilla. Kolme nuorista oli selvästi kokenut, etteivät opettajat olleet hyväksyneet heitä tai pitäneet heistä. Luvattomat poissaolot ovat alkaneet viimeistään seitsemännellä luokalla. Kaksi nuorista mainitsi pinnaamiseen yllyttäneen sen, että se oli niin helppoa eikä siitä juuri tullut seuraamuksia.

**Tiina.** Tiinan koulumuistoja ala- ja yläasteelta hallitsi negatiivinen kuva opettajista, jotka aina jollain tavoin olivat häntä vastaan. Opettajat olivat hänelle *”toisarvoisia henkilöitä”*, joilta *”ei viittinyt pyytää apua”*. Poikkeuksena hän muisti toisen luokan opettajan, joka Tiinan tavoin piti luonnosta ja vei oppilaansa retkille. Tämä opettaja neuvoi, kun Tiina sitä pyysi.

Yläasteelta Tiina muisti jokavuotisen luokalle jäämisen uhan. Hän koki, että opettajat yrittivät jättää hänet luokalleen - omaa osuuttaan hän ei analysoinut. Yhdeksännellä luokalla hänelle tehtiin henkilökohtaisia opetussuunnitelmia: syksyllä hän oli Hopessa ja keväällä työvaltaisessa opiskelussa. Kouluaineista Tiinalle vaikeimpia olivat matematiikka, kielet ja historia. Eniten hän piti biologiasta, maantiedosta, liikunnasta ja äidinkielestä.

*”Toppuluokan opettaja oli kaikista kivin, se oli semmoinen luonnonläheinen ihminen, linnuista tykkäs ja kaikista eläimistä, siitä mä oon tykänny eniten, muut opettajat on ollu vähän tyhmiä niinku aina.”*

*” emmä edes viittiny pyytää niiltä apua, ne oli koko koulu niin...mitähän mä sanoisin ... perseestä.”*

**Sari.** Sari muisteli ala-astetta suhteellisen huolettomana ja hyvänä aikana: *”se oli kauheen sellasta pumpuliinkäärityä aikaa”*. Kuudennella luokalla kuitenkin alkoi ilmetä ongelmia matematiikassa ja joidenkin opettajien kanssa tuli erimielisyyksiä. Sari harrasti kepposia eikä ymmärtänyt opettajien reagointia: *”mä jätin meidän englaminopen pöydälle kalan pään ja sit se suuttu siitä ja mä en ymmärtänyt miks.”*

olleista vaikeuksista huolimatta Teemu muisteli selviytyneensä ala-asteesta ihan mukavasti. Muutto toiselle paikkakunnalle vaikutti myös koulunkäyntiin.

Seitsemännen luokan loppupuolella Teemu aloitti pinnaamisen: *”me kaverin kanssa tajuttiin, että sieltä voi olla aika helposti poissa.”* Kahdeksannella luokalla poissaolot lisääntyivät, mutta Teemu huolehti, ettei sallitut rajat ylity. Hänelle oli kuitenkin tärkeää saada kurssit hyväksytysti läpi. Teemu oli aloittanut alkoholin käytön seitsemännen luokan aikoihin. Yhdeksännellä luokalla alkoholin käyttö lisääntyi niin, että poissaolot kasvoivat selvästi ja yhdeksännen luokan puolivälin jälkeen hän ei käynyt koulussa ollenkaan. Seuraavana syksynä hän suoritti puuttuvat kurssit Hopessa.

Teemun mieliaine yläasteella oli kuvaamataito. Englannista hän piti myös, mutta ruotsin kanssa oli hankaluuksia ja hän sai siitä vapautuksen. Matematiikan hän koki vaikeana: *”mä en osaa laskea”*.

*”Mä tein semmoisen jännän listän, mää kasilla huolehin niistä poissaoloista että ne ei ylity mitenkään . Mulla oli semmoinen jännä lista missä oli aineiden nimet ja sitten aina ku mä lähin pois niin mä tein rastin siihen kohtaan että paljonko mä olin poissa.”*

**Pasi.** Pasi muisteli ala-asteen sujuneen ihan hyvin, mutta kuudennella alkoivat poissaolot: *”ei vaan kiinnostamu”*. Poissaolojen takia Pasi jäi luokalle. Ala-asteelta hän ei muistanut mitään mieluisia kouluaineita. Opettajista hän muisti englanninopettajan, joka halusi välttämättä jättää hänet luokalle.

Yläasteen aika oli hyvin repaleinen. Pasi aloitti A:n yläasteella, missä oli koko seitsemännen luokan. Kahdeksannesta luokasta osa kului Hopessa. Yhdeksättä luokkaa Pasi yritti aloitella kotia lähempänä sijaitsevalla B:n yläasteella, mutta viihtyi vain pari tuntia ja siirtyi jälleen Hopeen. Yhdeksännen luokan kevään Pasi oli A:n yläasteella pienluokassa.

Pasi koki, etteivät opettajat pitäneet hänestä: *”musta ei oo kukaan pitänyt silleen, kun mää oon ollu jossain koulussa”*. Myös koulukuraattoreista hänellä oli huono käsitys: *”Tulee kylmät väreet, kun ajatteleekin”*. Hänestä tuntui, että häntä pidettiin syntipukkina - häntä syytettiin, kun jotain luvatonta tapahtui. Toisaalta hän myönsi, etteivät epäilykset olleet aina aiheettomia.

*”- se on vähän niin että joka kerran keksitään sitä aina epäillään  
- onks sut joskus keksitty  
- joo”*

## **5.2 Hope - väliaikainen turvasatama**

### **5.2.1 Pinnaamisen jälkeen Hopeen kuntoutumaan**

Tiina oli Hopessa yhdeksännellä luokalla marras-joulukuun eli kaksi kuukautta. Sitä ennen hänellä oli ollut omassa koulussaan henkilökohtainen, työvaltainen opiskelusuunnitelma. Tiina mainitsi Hopeen siirtymisen syyksi poissaolot, vaikeudet opettajien kanssa ja huonon koulumenestyksen. Oman koulun erityisopettaja suositteli hänelle Hopea.

Sari opiskeli Hopessa kahdeksannella luokalla loppukeväästä muutaman viikon saadakseen kurssit valmiiksi. Uudelleen hän tuli yhdeksännellä luokalla tammikuussa. Sari oli kuullut Hopesta ja oli innokas siirtymään sinne, kun koulukuraattori sitä ehdotti. Siirron taustalla oli poissaolot ja levottomuus tunneilla. Sarin oman koulun läheteessä toivottiin Hope-jaksolla selviävän, mikä oppimisvaikeus Sarilla oli.

Teemu suoritti Hopessa parikymmentä rästiin jäänyttä kurssia eli oli tavallaan luokattoman yläasteen neljännellä vuodella. Edellinen kevät oli kulunut pinnatessa ja ajatus tavallisesta koulusta tuntui Teemusta vastenmieliseltä. Kuraattorin suosituksesta Teemu aloitti Hopessa.

Pasi vietti yläasteajastaan suhteellisen suuren osan Hopessa: kahdeksannen luokan kevään lähes kokonaan ja yhdeksannen luokan syksyllä kolme kuukautta. Omassa koulussa hänellä oli runsaasti poissaoloja ja vaikeuksia opettajien kanssa: opettajat pitivät häntä uhmakkaana ja huonosti käyttäytyvänä.

### **5.2.2 Parasta oli vapaus!**

Opiskelu Hopessa tavalliseen kouluun verrattuna oli nuorten mielestä mukavaa ja rentoa. Kaikki kävivät siellä koulua säännöllisemmin kuin omassa koulussaan. Vapaus työskennellä omaan tahtiin, avun saaminen tarvittaessa ja henkilökunnan yksilöllinen ja kannustava suhtautumistapa koettiin Hopen etuina. Sari mainitsi vapauden vastapainona tulostavasti vastuullisuuden: tehtäviä sai tehdä omaan tahtiinsa, mutta niiden piti tulla tehdyksi.

Koulupäivän pituus vaihteli nuorten muistikuvissa. Sari kertoi opiskelleensa ”joka päivä yhdeksästä kahteen”. Teemu taas muisteli ilolla päivän lyhyttä: ”me tultiin joskus yhentoista, kahentoista kieppeillä ja oltiin pari tuntia päivässä” tai ”muutama tunti”. Pasi muisteli häipyneensä tehtävät tehtyään ruokailun jälkeen, paitsi silloin, kun iltapäivä oli liikuntaa.

*”Siellä sai käydä tupakalla mihin aikaan halus, tavallisessa koulussahan ei periaatteessa sais polttaa ollenkaan, sitten tota niin niin, siellä sai tehdä mitä ainetta halusi milloin halusi tai sitten ei tarvinnut tehdä mitään, sieltä ei ajettu pois vaikka välillä sanottiin, sai olla kuitenkin, hyvä ruoka oli, mistäköhän johtuu, siellä oli parempi ruoka kuin omassa koulussa, sitten koulu-aika oli semmoinen suht normaali kun ei tarvinnut kahdeksaan mennä, sitten työntekijät [...] oli kaikkein kivimpia siellä ja [...] sitten ne oppilaatkin oli ihan kivoja sitten kun ne oppi tuntemaan”. (Tiina)*

*”-niija kyllä se [opettaja] ymmärsi hyvin jos joskus oli vähän huonoja päiviä ja ärsytti kaikki asiat. Kyllä se ymmärti ettei tarvi puhua jos huomas et on joku pahalla päällä... sielä lenti kirjat ja mukit ja kaikki...välillä meinas kuolla nauruun” (Tiina)*

*”Se oli semmoinen opettaja että se otti jokaisen yksilöllisesti silleen et se ei halunnut tehdä silleen et kaikki tekee samaa. Se aina jutteli ja aina kyseli et miten menee ja sitä niinku oikeesti kiinnosti se. Ja sit oli hyvä kun sai tehdä omaan tahtiin”. (Sari)*

*”...vähän helpommin ehkä tehtiin niitä asioita ja enemmän ehkä opettajalla oli aikaa tässä opettaa niitä hommia kun siellä koulussa. Iso luokka siellä aina niin.” (Teemu)*

*”No aika rentoa semmosta että [opettaja] anto tietyt tehtävät että tee nää tänään, sit mä tein ne ja lähdin, emmä tiiä oisko saanu lähteä mut mä lähin.” (Pasi)*

### 5.2.3 Hopen opettaja kohtasi nuoret yksilöinä

Kellään näistä nuorista ei opettajan mukaan ollut vaikeatasoisia erityisiä oppimisvaikeuksia, esim. lukivaikeuksia. Ongelmat olivat enemmän motivaatiopuolella ja keskittymiskyvyssä. Tiina ja Pasi mainittiin lyhytjännitteisinä. Sari oli vahvimmin motivoitunut opiskeluun.

**Tiina.** Tiina oli motivoitunut saamaan päästötodistuksen, koska hänellä oli tulevaisuudensuunnitelmat kirkkaana mielessään: hän halusi auton asentajalinjalle. Opettajan kuvauksessa Tiina näyttäytyi ristiriitaisena: toisaalta hän oli päättäväinen ja pyrki tekemään loppuun aloittamansa työt, toisaalta hän oli erittäin lyhytjännitteinen. Pinnan palaminen näkyi kirkumisena ja tavaroiden heittelynä. Ongelma korostui teoriaopinnoissa: Tiina ei jaksanut paneutua pohtimaan ja päättämään ja etsimään tietoa kirjasta. Oppimisympäristökseen teoriaopinnoissa Tiina tarvitsi Hopen opettajan mukaan hiljaisen ja rauhallisen ympäristön ja paljon toisen henkilön tukea. Käytännön töissä hän oli innokas ja aikaansaapa.

*”Minkä päättää niin sen haluaa tehdä loppuun mutta erittäin lyhyt pinna, lyhytpinnaisin oppilas mitä mulla on ollut hopen historian aikana” (Hopen opettaja)*

*”Teoreettiset aineet, jotka vaatii semmosta loogista ajattelua niin niihin mielellään vaatii sitä apua ja vastauksia ja jos niitä ei heti tullut että ois joutunut miettimään miten edetään pisteestä a pisteeseen c b:n kautta niin oli jo niin ahdistavaa ettei edes ruvennut yrittämään. Kyse ei ollut siitä etteikö olis osannut, mutta kun ei ollut pinnaa ees paneutua . ” (Hopen opettaja)*

**Sari.** Sari oli Hopessa hyvin motivoitunut ja ahkera: kurssija valmistui huippuvauhdilla. Hän oli oma-aloitteinen ja kantoi vastuuta opiskelustaan. Opettaja näki Sarin kouluongelmien lähteenä ensisijaisesti valtavan halun saada toisten hyväksyntää, mikä ajoi häntä käyttäytymään ajattelemattomasti. Lisäksi hänellä oli pieniä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia ja vaikeus poimia tekstistä tietoa ja hahmottaa kokonaisuuksia. Sari pystyi hyvin työskentelemään samassa tilassa toisten kanssa, mutta tarvitsi henkilökohtaista avustusta mm. matematiikan tehtävissä. Oppimisessakin Sarin vahvuuksia oli vuorovaikutustaidot ja uteliaisuus eri asioita kohtaan. Motivoituneisuudestaan huolimatta Sariin saattoi tarttua toisista oppilaista oppimisen kyseenalaistaminen: *”miks tällöistä pitää tehdä, ei näistä oo hyötyä elämässä.”*

*”Ja sitten se jonka mä sanoinkin mikä oli tätä lukemisen ja kirjoittamisen ongelmaa suurempi että se niin halusi olla kaikkien kaveri ja mieliksi että se vei niitä voimia opiskelusta.” (Hopen opettaja )*

**Teemu.** Teemulla oli keskittymiskykyä: *”kun aloitti jonkun homman, niin kyllä se jaksoi sitä tehdä niin kauan, että se tuli tehtyä”*. Hänellä oli verkkainen työskentelytapa ja hän vaati oppiakseen monipuolisia, konkreettisia esimerkkejä ja paljon kertausta.

Oma-aloitteinen hän ei ollut, vaan tarvitsi tukea nimenomaan tehtävien aloittamisessa. Teemun mieliaineita ja vahvoja aineita oli englanti, kuvaamataito ja liikunta.

*” Sitten kun joku sysää alkuun niin sitten toimii mutta se että sais niinkuin, että vaikka se tiesi että nyt ei oo jälellä enää kuin fysiikan kurssi niin ei olis ite aloittanut tekeen sitä ellei joku olisi patistanut, mutta sitten kun se pyörä lähti pyörimään niin kyllä se loppuun vei sen homman.”* (Hopen opettaja)

**Pasi.** Pasi oli opettajan mukaan nopeaoppinen ja lahjakas poika mm. matemaattisissa aineissa ja englannissa. Hän piti nopeaa älyä ja nokkeluutta vaativista tehtävistä - varsinkin, jos niistä sai jonkin palkinnon. Pasi hankki tietoa koulun ulkopuolella havainnoimalla ympäristöä ja seurasi maailman tapahtumia lukemalla lehtiä. Hänen ongelmansa oli ensisijaisesti motivaation puute: hän halusi päästötodistuksen niin vähällä työllä kuin mahdollista. Hän oli myös lyhytjänteinen. Teoriatyöskentelyssä Pasi tarvitsisi rauhallisen ja hiljaisen huoneen, jotta mielenkiinto ei pääsisi harhailemaan muiden tekemisiin. Hän käytti mielellään toisia apuna, kun ei viitsinyt itse yrittää. Jos jokin asia häntä kiinnosti, hän oppi sen helposti eikä tarvinnut apua. Hän pystyi tekemään ryhmätyötä muiden kanssa ja piti erityisesti liikunnasta.

*”No olihan se sillä lailla motivoitunut että se peruskoulun päästötodistus pitäisi saada, mutta niinkuin sieltä mistä aita on matalin järjestelmällisesti, että ei missään halunnut ylittää itseään tai sanotaan, että hänelle riitti se vitonen, kunhan läpi pääsi, että oli selvästi alisuoriutuja. Ei halunnut oppia yhtään mitään mikä ei ollut välttämätöntä.”* (Hopen opettaja)

#### 5.2.4 Hopessa opetellaan vuorovaikutusta

**Tiina.** Opettajan mukaan Tiina suhtautui toisiin ihmisiin mustavalkoisesti: *”tuon kanssa en oo ja tuo on ihan jees”*. Hän kuitenkin halusi pitää hyvät välit kaikkien kanssa. Henkilökunnasta hän arvosti niitä, joilla oli auktoriteettiasema, muut olivat hänelle *”ilmaa”*. Kontaktin Tiinaan saattoi avata esim. yhteinen harrastus. Tiina arvosti opettajassa sitä, että tämä antoi olla rauhassa silloin, kun huomasi oppilaan olevan pahalla päällä.

**Sari.** Sarin mielestä yksi Hopen parhaita puolia oli opettaja, joka kohtasi oppilaat yksilöinä ja oli aidosti kiinnostunut kunkin asioista. Hän nautti myös samanhenkisestä seurasta: heitä yhdisti se, etteivät viihtyneet tavallisessa koulussa. Opettajan mukaan Sari



oli hyvin sosiaalinen ja innokas tutustumaan uusiin ihmisiin. Jonkun mielestä hän saattaisi olla jopa tungetteleva. Opettajan mukaan Sari ei aina vuorovaikutussuhteissa huomannut ilmaisujen ja asioiden vivahteita ja siksi mm. oppilastoverit pitivät häntä ”*helposti höynäytettävänä*” ja ajoittain pilailivat hänen kustannuksellaan.

**Teemu.** Teemu mainitsi, että Hopessa oli hänen aikanaan ”*riehujia*”. Opettajan mukaan Teemu teki mielellään pientä kiusaa aikuisille, mutta tajusi hyvin sen, milloin leikki alkaa mennä yli rajojen ja alkoi silloin rauhoitella muita. Hän oli solidaarinen opettajaa kohtaan ja puolusti häntä. Teemun vahvuuksia oli myös huumorintaju ja leppoisuus.

**Pasi.** Pasiin mielestä opettaja ja kouluavustaja olivat mukavia. Hän suhtautui vakavasti opettajan antamiin tehtäviin ja totteli tämän ohjeita, mutta harjoittelijat hän koki ”*nipottajina*”, joiden puheista ei välittänyt. Opettaja kertoi Pasiin aluksi pelänneen Hopessa olevia isompia poikia ja aloittaneen opinnot yksityishuoneessa: ”*sitten pikku hiljaa se sai sovittua niitä riitojaan kavereiden kanssa ja pikku hiljaa se uskals tulla tännekin puolelle*”. Pasilla oli taipumus joutua riitoihin. Opettajan mielestä hän ei ollut riitaa haastava tyyppi, muttei toisaalta joutanutkaan erimielisyyksien sattuessa. Ryhmässä hänellä oli opettajan mukaan viileän hyvät välit poikien kanssa, mutta kauniisiin tyttöihin pyrki heti tekemään lähempää tuttavuutta.

### **5.2.5 Hopesta elämäneväitä - silti paluu arkeen kangerteli**

**Tiina.** Tiina ei osannut sanoa, mitä Hope-jakso hänelle antoi, mutta sieltä pois lähtemisen hän koki vaikeaksi. Hope-jakson jälkeen Tiina palasi omalle koululle ja pinnaaminen alkoi uudelleen. Tästä syystä hänelle tehtiin henkilökohtainen opetussuunnitelma, jonka mukaan hän oli kaksi päivää viikossa omalla koulullaan erityisopetusryhmässä ja kolme päivää työharjoittelussa autoliikkeessä. Työharjoittelu oli Tiinalle hyvin mieluinen. Koulussa Tiina ei kertomansa mukaan ollut kovin oma-aloitteinen ja vastuullinen: ”*välillä mä olin yksinkin siellä niin, ettei ollut opettajaa, mut silloin mä en tehny yhtään mitään, mä vaan pelasin tietokoneella*”.

**Sari.** Sari kertoi oppineensa Hopessa sen, miten tärkeää on, että opettaja kyslee kuulumisia ja ottaa jokaisen oppilaan yksilönä huomioon. Hän koki myös oppineensa paremmin olemaan muiden ihmisten kanssa. Sarin mukaan paluu Hopesta omalle koululle tuntui hirveältä: ”*tuli sellainen olo, että kukaan ei ymmärrä mua*” eikä kukaan tuntunut välittävän hänestä. Sarin koulussa ei ollut varsinaista erityisopetusryhmää, johon oppilaat siirretään kokoaikaisesti, vaan erityisopetukseen tultiin yleensä tekemään sitä ainetta,

jossa tarvitsi erityistukea. Sari kuitenkin jatkoi opintojaan erityisopetuksessa Hopen tyyliin eli suoritti kursseja omaan tahtiinsa. Erityisopettajat hän koki kiintopisteinä, joiden turvin jaksoi käydä koulua. Yhdeksännen luokan jälkeen Sari vietti syyslukukauden kymppiluokalla, kunnes saavutti lähihoitajalinjalle vaadittavan iän. Hän aloitti ammattiopinnot tammikuussa.

**Teemu.** Teemu koki oppineensa Hopessa ”*paremmin käymään koulua*”. Hänen mielestään koulunkäynti on sujunut ammattikoulussa huomattavasti paremmin kuin peruskoulussa. Teemu sai peruskoulun päästötodistuksen Hopesta ja vietti loppupalven vapaalla. Keväällä hän haki Hopen kautta ammattiopintoihin ja pääsikin.

**Pasi.** Pasi siirtyi Hopesta yhdeksännen luokan tammikuussa takaisin oman koulunsa erityisopetukseen eli pienluokkaan. Alku sujui mukavasti: ”*Tein ne tehtävät mitä [opettaja] anto*”. Hän kuitenkin alkoi jälleen lintsata, mutta ryhdistäytyi, kun opettaja uhkasi jättää hänet ilman päästötodistusta. Pasi loukkaantui siitä, että hänen päästötodistukseensa merkittiin hänen olleen osan aikaa yleisopetusta soveltavassa opetuksessa. Hän koki sen leimaavaksi. Metsäoppilaitoksen kuraattori oli siitä kysellyt: ”*Sai heti vähän semmoisen maineen, ettei käy koulussa*”.

### **5.3 Kohti ammattia ja aikuisuutta**

#### **5.3.1 Nuoret haluavat kouluttautua ja tehdä työtä**

Kolme nuorista piti ammattikoulutuksen hankkimista tärkeänä. Poikkeuksen teki Tiina, joka uskoi pärjäävänsä elämässä ilman koulutustakin. Hän totesi voivansa elää työttömyyspäivärahoilla ja ajatteli hankkivansa lisäansioita ns. pimeän työn tekemisellä. Teemua ja Pasia motivoi koulutukseen raha: ilman koulutusta on vaikeaa saada työtä, mikä merkitsee heille rahan puutetta.

Tytöillä nousi selvemmin esiin halu tehdä mielekästä työtä. Sari totesi suoraan, ettei raha ole tärkeintä, vaan ”*et siellä työpaikalla mua arvostettais ihmisenä ja et mä saisin jotain hyödyllistä aikaan*”. Teemukin haluaisi päästä mielenkiintoiseen hommaan, muttei osannut vielä määritellä, millaista se olisi.

Asenne työttömyyteen ja työttömyyskorvauksilla elämiseen vaihteli. Vähiten ongelmallisena asian näki Tiina. Pojista työttömyys sinänsä ei tuntunut kauhealta ajatukselta, mutta työttömyyskorvaus ei riitä tarvittavaan elintasoon, mm. vapaa-ajan

rahoitukseen. Selkeästi kielteisien asenne oli Sarilla. Hän suhtautui arvostellen niihin, jotka elävät toisten varoilla eivätkä edes etsi työtä tai tee vapaaehtoistyötä.

*”- mut kyllä mä pärjään ilman sitä koulutustakin.”* (Tiina)

*”- no ei, kyllä mä voin näillä työttömyyspäivärahoillakin elää... kyllä sitä rahaa aina jostain tulee.*

*- luotat suomalaiseen hyvään sosiaaliturvaan.*

*- ei. Omiin jalkoihin ja käsiin.”* (Tiina)

*”- musta ei ikinä tuu jotain sellaista... mulle ei tulis kuulonkaan että mä peruskoulun jälkeen jäisin vaan niinku lusmuileen. Mua inhottaa semmoiset ihmiset jotka vaan elää työttömyysturvalla eikä edes eti töitä, ne ei tee mitää ei ees eti töitä kun ne elää niin hyvin sellaisella rahalla mitä muut maksaa niille.”* (Sari)

*”- mitä raha merkitsee*

*- ei raha niinku silleen, tietenkin täytyy toimeen tulla mut ei se oo se mitä mä ensimmäisenä aattelen. Se ois tärkeätä et siellä työpaikalla mua arvostettais ihmisenä ja et mä saisin jotain hyödyllistä aikaan.”* (Sari)

*”- eli sulle on tärkeätä se että sä saat jonkin ammattikoulutuksen vai kuinka?*

*- niin no, tänä päivänä melkeen pitää kaikilla olla, jostain sitten rahaa saa.”*

(Teemu)

### 5.3.2 Selkeitä ja epämääräisiä ammattitoiveita

Tiina ja Sari tiesivät selvästi, mihin koulutukseen ja ammattiin tähtäävät. Koko ryhmän valinnan mahdollisuuksia rajasi päästötodistuksen heikkous. Teemun ammattihaaveet olivat hämmentävän kaukana siitä alasta, jolle hän päätyi opiskelemaan.

**Tiina.** Tiinan toiveammatit vaihtelivat lapsena päivittäin. Peruskoulun päätösvaiheessa hänellä oli kuitenkin yksi selkeä tavoite: päästä auton asentajalinjalle. Perusteluna hän mainitsi: *”Mä oon aina tykänny autoista, pienestä asti, autossa istumisesta ja autolla ajamisesta”*. Hopen opettajakin mainitsi Tiinan olleen alasta hyvin kiinnostunut. Tiina haki ja pääsi haluamalleen linjalle. Lapsuuden toiveista Tiina mainitsee raviohjastajan ammattin sellaisena, jota voisi ajatella edelleen. Tässäkin kohtaa Tiina tuntui väheksyvän

koulutuksen hankkimisen tarpeellisuutta: hän ajatteli osaavansa (tai oppivansa) ammatin ilman virallista koulutusta.

”- no onko sulla ollu joskus niinkuin useimmilla ihmisillä jokin toiveammatti  
 - *yhessä vaiheessa mä halusin poliisiks ja taksin kuljettajaksi ja sitten oli parturikampaajaks ja sitten oli lastentarhanhoitaja, ne vaihtu päivittäin ja sitten oli raviohjastaja ja kilparatsastaja.*  
 -mut niistä ei mistään tullu sellaista et sä haluisit niihin edelleen  
 -*ei, no se raviohjastaja ehkä, en tiiä, kyllä mä hevosilla osaan ajaa muutenkin, ei tarvii mitään koulutusta.*”

**Sari.** Sari haki ainoastaan lähihoitajalinjalle. Hän oli jo kauan halunnut ammattiin, jossa saa toimia ihmisten kanssa ja auttaa ihmisiä.

”- no onko sulla ollu joskus joku toiveammatti  
 - *no ihan pikkuisena oli prinsessa ja sitten oli maatalon emäntä ja sitten sen jälkeen on ollu aina et mä haluun joksku sairaanhoitajaks tai joksku ihmisten parissa olevaksi ihmiseks.*”

”-*mä haluan semmoiseks ihmisiä auttavaksi ihmiseksi.*”

**Teemu.** Teemulla ei ollut mielessään yhtä selkeää toivetta hakiessaan ammattiopintoihin. Hän haki eri tyyppisille linjoille päämääränä päästä edes johonkin. Autoala olisi ollut hänen mielestään kiinnostavin, mutta sinne hän ei päässyt. Metalliala oli hänellä kakkosvaihtoehtona. Perusteluina hän mainitsi ison veljen esimerkin ja koulutuksen helppouden. Teemun toiveammatti löytyi kuitenkin ihan erityyppiseltä alalta: ”*videokuvaaja tai joku tämmöne*”. Hän hakikin metalliopintojen ensimmäisenä vuonna kuvataidekouluun, mutta ei päässyt.

”- *kun mä näin ne paperit että mut on hyväksytty [metallilinjalle], niin mä ajattelin että nyt sitä taas joutuu koulun penkille istumaan.*”

**Pasi.** Hopen opettajan mukaan Pasi oli erittäin kiinnostunut koneista ja oli taitava niitä korjaamaan. Päästötodistus oli kuitenkin heikko, joten sillä ei kannattanut hakea autonasentajalinjalle: Pasi päätyi hakemaan metsäkoneenkuljettajan peruslinjalle. Itse hän kertoi, että ala kiinnosti häntä ja opistolla oli yksi hänelle tuttu kaveri.

### 5.3.3 Opiskelu ammattioppilaitoksessa: aktiivista toimintaa vai koulussa roikkumista?

Sari poikkesi selvästi muista kuvatessaan opiskeluaan. Hän kuvasi itsensä aktiivisena ja vastuullisena toimijana ja mainitsee oppimisen, ei vain suoritusten keräämisen tai läpipääsyn opiskelun tavoitteeksi. Passiivisimpana näyttäytyi Teemu, joka ei juuri kertonut mistään omasta toiminnastaan: koulussa olo on istumista tai kopioimista. Vaikka hän kertoi pitävänsä enemmän käytännöstä kuin teoriasta, hän ei kertonut siitä mitään. Tiinaa, Teemua ja Pasia yhdisti vaikeus sopeutua koulun aikatauluihin. Tiina ja Pasi pitivät osaa koulun antamasta opetuksesta itselleen sopimattomana ja tarpeettomana. He olivat valmiit tekemään vain sitä, mikä heitä eniten kiinnosti. Saria lukuunottamatta kaikki mainitsivat pinnanneensa myös ammattioppilaitoksessa.

**Tiina.** Ennakkoinnostuksesta huolimatta Tiina viihtyi ammattioppilaitoksessa vain 18 päivää. Opiskelu ei vastannut hänen ennako-odotuksiaan. Hän olisi halunnut päästä suoraan autojen kimppuun, mutta opiskelu aloitettiin perusasioista: *”mä ehin viillailemaan umpinaisia rautaputkia, se oli niin ärsyttävää hommaa”*. Tiinalle tuotti vaikeutta sopeutua kurinalaisuuteen työaikojen ja taukojen suhteen. Opintoihin kuuluva teoria tuotti Tiinalle myös vaikeutta. Asia tuntui menevän *”toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, ei pysyny mikään tuolla päässä”*. Käytännön työtä olisi Tiinan mielestä pitänyt olla enemmän. Tiina alkoi jälleen pinnata.

*”- mä inhoon kaikista eniten sitä teoriaa ja sit jotain rautaputkien viilaamista , ihan kuin ei olis parempaa tekemistä, mäkin olisin voimu mennä tupakalle ja hioo sitä siinä, mut ei niin ei.”*

**Pasi.** Pasi kuvasi teoriaopintoja istumisena, mutta hän lisäsi: *”kuunneltiin opettajaa”*. Hän mainitsi myös, että piti lukea. Hän kertoi, että teorian oppiminen oli hänelle helppoa silloin, kun asia oli hänestä mielenkiintoinen. Teoriaopintojen vastapainona Pasi mainitsi työpäivät, jolloin oltiin raivauksilla tai harjoiteltiin konepihalla. Koululla saattoi iltaisin vapaa-ajalla harrastaa monia asioita, jotka tukivat myös opintoja, esim. tietokoneen käyttöä ja liikuntaa. Pasi oli selvästi kiinnostunut koneista ja niiden käytöstä. Teoriaopinnot eivät häntä kaikin osin kiinnostaneet: *”ei mua kiinnostaneet jotku kasvien nimet.”*

*”- no minkälaisia oli opiskelupäivät*

*- no teoriapäivät oli aika semmoisia niinku normaali koulu, istuttiin ja kuunneltiin opettajaa, sitten työpäivät oli, lähetettiin raivauksille ja sitten oli koneviikkoja eli joka päivä 8-16, koululla oli semmoinen konepiha, opeteltiin siellä."*

**Teemu.** Teemu kuvasi opiskeluaan niukkasanaisesti. Varsinkin teoriaopinnot hän kuvasi opiskelijan kannalta hyvin passiivisena toimintana: opettaja puhuu ja antaa monisteita, opiskelijan pitää *"istua siellä penkillä"*. Juuri paikoillaan olo tuntui olevan Teemulle vaikeaa. Jos opettaja oli poissa, opetus korvattiin etätehtävillä. Etätehtävistä Teemu selvisi kopioimalla ne toisilta. Hän myönsi, ettei kopioimalla opi niin paljoa kuin itse tekemällä, mutta *"kyllähän siinä ehkä jotain tajuu"* ja saa suorituksesta joka tapauksessa merkinnän. Ammattiopintojen toisesta vuodesta hän on pitänyt ensimmäistä enemmän, koska toisena vuonna viikossa oli kolme työpäivää ja vain kaksi teoriapäivää. Teemu koki pärjänneensä opinnoissa ihan mukavasti, vaikka toisena vuonna monet kokeet olivat menneet hylätyiksi. Suoraan kysymykseen siitä, mikä koulussa on mukavinta, Teemu vastasi ymmärtääkseni täysin vilpittömästi. *"Ruokatunti. On se silleen, että on mukavia kavereita ja jotku aineet on ihan kivoja, joku liikuntatunti ja yhteiskuntaoppi"*.

**Sari.** Sarin mukaan lähihoitajaopinnot ovat hyvin suunnitellut, eikä hänellä ollut tarvetta niitä muuttaa. Oppilaat voivat vaikuttaa tuntien sisältöön olemalla aktiivisesti mukana ja keskustelemalla. Sari viihtyi opinnoissaan erinomaisesti: koulupäivät kuluivat *"ihanasti, nopeasti"*. Sari piti eniten tunteista, joilla kirjoitettiin kalvolta ja keskusteltiin eli jokainen sai osallistua tilanteeseen, eikä opettaja ollut ehdoton auktoriteetti. Oppitunneilla lomittui Sarin mielestä hyvin teoria ja käytäntö eli työtoimien harjoittelu. Joskus oppitunneilla Sarin tarkkaavaisuus herpaantui: hän kyllä katsoi opettajaa, mutta ajatukset harhailivat jossain muualla. Kirjalliset tehtävät jäivät alussa Sarilta rästiin, kunnes hän päätti tehdä ne heti saatuaan - kovin paljoa niitä ei hänen mielestä ollutkaan. Jotkut tentit jännittivät Saria, mutta hän sanoi keksineensä oikeat tavat opiskella: yksi oli se, että aloittaa lukemisen ajoissa. Työharjoittelut ovat myös jännittäneet: työpaikalla ei voi vaipua päiväuniin, vaan on oltava tarkkana ja valmiina erilaisiin tehtäviin. Toisaalta työharjoittelussa Sari koki oppivansa koko ajan uutta. Oppiaineista kaikkein ihanimpia olivat taideaineet, joissa suorituksia ei arvosteltu.

*"- joo silloin alussa tiiätkö mä jätin just muutaman tehtävän, sit yks ilta katoin et ei, miks mä oon jättäny noi tekemättä että siinä ne on. Sit mä yömyöhään tein niitä ja päätin että mä en enää jätä niitä seisomaan . Se on parempi et kerralla"*

*tekee, aina kun saa tehtäviä, sitten ei tuu stressiä et milloinkahan tää piti palauttaa.”*

*”-mä oon kyllä keksiny oikeet tavat opiskella ja mä alan lukea paljon aikaisemmin.”*

### **5.3.4 Opettajat ja luokkakaverit - tukemassa ja tönimässä**

Sarin kokemukset ammattioppilaitoksen opettajista olivat lähes yksinomaan positiivisia. Hänen suhteensa opettajiin vaikutti toimivalta, tasavertaiselta - joskin varsin ihailevalta - ja avoimelta. Tiinalla ja Teemulla oli vaihtelevia kokemuksia. Opettajat saattoivat olla mukavia ja avuliaita, mutta myös epäystävällisiä ja epäoikeudenmukaisia. Teemu kuitenkin vaikutti Tiinaa enemmän toivoneensa vuorovaikutusta opettajien kanssa - mieluummin epämuodollista, kouluasioiden ulkopuolista jutustelua. Tiinan ja Pasiin suhde opettajiin vaikutti varautuneelta.

Tiinaa lukuunottamatta kaikki kuvasivat suhteensa luokkatovereihin hyviksi. Tiinan asenne vaikutti hieman ylimieliseltä vai onko se ylimielisyyteen peitettyä arkuutta? Toisaalta hän oli koulussa niin vähän, ettei juurikaan ehtinyt tutustua keneenkään. Sari edusti jälleen toista ääripäätä: opiskelutoverit olivat yksinomaan ihania. Teemu kuvasi, miten opiskelutovereita voi käyttää hyväksi luokkahenkeen vedoten. Pasi ei juurikaan kertonut luokkatovereista, mutta mainitsi hänellä olleen hyvät välit kaikkien kanssa. Silti hän joutui pahaan tappeluun.

**Tiina.** Tiinan mielestä opettajat ja opiskelijat eivät aina ymmärtäneet toisiaan. Opettajien ja opiskelijoiden huumorintaju tuntui olevan erilainen. Tiinan mielestä opettajat saattoivat kohdella opiskelijoita töykeästi ja halveksivasti. Myönteisiäkin muistoja hänellä oli: jos opettajilta kysyi neuvoa, he auttoivat.

*”- ne opettajat oli niin totisia*

*- mitä sä sillä tarkoitat*

*- niin ku yhtään ne ei hymyilly, niillä oli omat vitsit aina mut kukaan ei nauranu niille. Jos yks ei tajuu mitään niin tota niinni , yhellekin meidän luokalla, mä kuulin ku se opettaja kysy että ootko sä jälkeenjäänyt, niin se loukkaantu se oppilas siitä ja se keskeytti mun kanssa samaan aikaan. Jos mä kysyin apua niin ne selitti, mut mulla meni kaikki toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos.”*

Tiina ei juuri ehtinyt luokkatovereihinsa tutustua, mutta yksi tyttö oli hänelle entuudestaan tuttu. Hänestä muut oppilaat, ”jätkät”, vaikuttivat epäkäytännöllisiltä ja teoreettisilta. Hän ei halunnut heiltä kysellä neuvoja.

*”- en mä edes viitsiny kysyä kun ne kaikki oli jotenkin semmosia hikuja, jotka ei varmaan ymmärrä autoista yhtään mitään paitsi ett siinä on neljä rengasta.”*

**Pasi.** Pasi ei kommentoinut opettajiaan millään tavoin. Luokkatovereistaan hän tunsi etukäteen yhden. Syksyn mittaan hän ehti tutustua muutama ylemmällä kurssilla olevaan poikaan, joiden kanssa mm. pelasi tennistä. Pasi asui oppilaitoksen asuntolassa, missä hänellä oli mielestään hyvät välit kaikkien kanssa. Asuntolassa asui tyyppisiä, jotka Pasiin mukaan häiritsivät toisia. Pasi ajautui erään kanssa tappeluun. Syytä tappeluun Pasi ei osannut mainita. Omasta mielestään hän ei ollut antanut toiselle mitään syytä käydä kimppuunsa: *”emmä sille mitään ollu sanomu, yhtään paha sanaa, se ei vaan tykänny musta”*.

**Teemu.** Teemun mielestä hänellä oli muutama mukava opettaja: *”Me aina jutellaan käytävillä ihan mukavia”*. Hyvä opettaja kohtelee oppilaita tasavertaisesti ja on käytettävissä, jos oppilas haluaa jutella. Teemu toivoisi, että opettajat auttaisivat enemmän niitä, joilla on ongelmia esim. käytännön tunneilla. Erästä opettajasta Teemu sanoi suoraan, että *”se on ihan paska ukko”*. Teemu oli mielestään joutunut jonkinlaiseen erityistarkkailuun: tämä opettaja huomautteli hänelle ja parille muulle pojalle herkemmin kuin muille. Teemu uskoi opettajan käytöksen syyksi sen, että hän sanoi aina suoraan sen, mitä opettajasta ajatteli ja puhui kiertelemättä, jos oli jotain ongelmia.

Teemun mielestä luokkatovereilta sai apua, jos sitä tarvitsi. Hänen mielestään hyvään luokkahenkeen kuului se, että ne jotka olivat tehneet etätehtävät, antoivat muiden kopioida valmiit vastaukset.

**Sari.** *”Ne on jotenkin valittu ihan oikein, ne on semmoisia kauheen ihania”*, kuvasi Sari omia opettajiaan. Hänen mielestään opettajat kohtasivat oppilaat tasavertaisina eivätkä ylhäältäpäin. Ihan niin yksilöllisesti kuin Hopessa he eivät ison ryhmän takia pystyneet oppilaita kohtaamaan, mutta he kuitenkin pyrkivät siihen. Yhdeltä valinnaiskurssilta Sari oli kuitenkin jäänyt pois, koska opettaja ei saanut ketään mukaan: *”Se ei osannu kysyä oikeanlaisia asioita mihin ihmiset haluais ottaa kantaa tai muuta, se vaan jankutti ja jankutti joitain samoja asioita”*. Sarin mukaan tältä opettajalta puuttui itseluottamus ja



opettajan koulutus. Sari korosti usein sitä, että hänen opettajansa ovat pitkälle koulutettuja.

”- onko niillä sitten jotenkin erilainen asenne oppilaisiin kuin jossain yläasteella  
- on, ne ottaa oppilaat niinku ihmisinä, ne ei ota niitä oppilaina vaan oppilaat on ihmisiä, jotenkin tuntuu että ne pitää tasavertaisina.”

Sarista oli ihanaa, että opiskelu tapahtui koko ajan - valinnaisaineet lukuun ottamatta - samassa perusr ryhmässä. Luokkatoverinsa Sari kuvasi sosiaalisiksi ja toisista aidosti välittäviksi. Luokan ikäjakauma oli kuusitoistavuotiaasta nelikymppisiin: ”meidän luokalla on kaks sellaista äitihahmoa”. Ikäero oli Sarin mielestä positiivista. Uusien luokkatovereiden myötä Sari on alkanut nähdä jotkut entiset ystävyysuhteet pinnallisina, jonkinlaisina hyväksikäyttösuhteina: ”Sä oot siinä vaan silloin kun ne tarvii sua, puhelinta, rahaa, mitä tahansa niinku niin sä oot silloin niitten kaveri”.

”- se on aivan ihana luokka  
- millaisia ihmisiä siellä on  
- sosiaalisia ja ne on semmoisia että ne välittää kauheesti kaikista luokkakavereista.”

### 5.3.5 Nuoret tiedostivat vaikeuksiaan ja hakivat tukea eri tavoin

Sarin opinnot sujuivat haastatteluhetkellä hyvin, mutta hän oli tietoinen, mistä saisi tarvittaessa apua opiskeluun liittyvissä asioissa. Pasikin oli kokenut, ettei hänellä ollut ollut opinnoissa vaikeuksia, vaan hankaluudet olivat asuntolassa ja sielläkin muiden käyttäytymisessä. Tiina puolestaan oli nähnyt vaikeuksiensa syyt itsessään, omassa kyvyttömyydessään oppia ja toimia oppilaitoksessa vaaditulla tavalla. Hän ei uskonut opettajien kykyyn auttaa ja tukea itseään eikä siten hakenut apua aktiivisesti. Hän oli myös kokenut, ettei tukea oltu aktiivisesti tarjottu. Tiina mainitsi myös motivaation eli kiinnostuksen alaan kadonneen. Teemun kiinnostus alaa kohtaan kuulosti myös varsin heikolta: hän sanoi suoraan olevansa väärällä alalla. Teemu näki kuitenkin itsensä aika hyvin menestyvänä: hän mainitsi ongelmia olevan vain matematiikassa. Hän oli hakenut ja saanut tukiopetusta. Käynnön tunneilla opettajilla ei hänen mielestään ole tarpeeksi aikaa niille, joilla on hankaluuksia.

**Tiina.** Tiina oli hyvin epävarma oppimiskyvystään. Hän totesi, ettei ole koskaan ymmärtänyt teoriasta mitään: ”niiden pitäis rautalangasta väentää kaikki”. Opettajat

kyllä selittivät, kun hän pyysi apua, mutta se ei riittänyt. Etukäteisinnostuksesta huolimatta opiskelu ei kuitenkaan kiinnostanut Tiinaa, ja luvattomat poissaolot alkoivat heti opintojen alettua. Hän ei muistanut, kerrottiinko opiskelijoille, mistä voi pyytää apua, jos opiskelussa on vaikeuksia. Opinto-ohjaajaa hän ei muistanut nähneensä kertaakaan. Kukaan koulussa ei kysynyt häneltä syytä poissaoloihin.

*”-kun kysyin apua niin ne selitti, mut mulla meni kaikki toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, ei pysyny mikään tuolla päässä, mä en ymmärrä siitä teoriasta yhtään mitään.*

*- eli mitenkähän sitä olis voinu selittää*

*- ei sitä ois voinu mitenkään, ku mä en oo ikinä ymmärtänyt teoriasta mitään.”*

*”- no se just kun mua ei kiinnostanut. Mä lintsasin milloin mä halusin sieltä ja mä en jaksanu olla ja mä kävin tupakalla milloin halusin ja tulin tunnille milloin halusin, ammattikoulussahan ei saa silleen.”*

**Sari.** Sari koki opintojensa sujuvan hyvin eikä hänellä omasta mielestään ollut mitään vaikeuksia. Matematiikan ja atk:n hän tosin koki vaikeina aineina - matematiikan siksi, että peruskoulusta saatu pohja oli niin heikko. Sarin onneksi opetus aloitettiin perusasioista. Sari tiesi saavansa tarviessaan apua aineenopettajalta tai erityisopettajalta: *”mä en oo vaan perehtyny asiaan [erityisopetukseen], koska emmä niin paljon apua tarvi”*. Sari oli hyvin tietoinen koulunsa opinto-ohjaajista, terveydenhoitajasta, psykologista ja mahdollisuudesta saada näiltä apua - opettajien lisäksi.

**Teemu.** Paikoillaan oleminen, luokassa istuminen, oli Teemun mielestä vaikeaa. Hankaliksi aineiksi hän mainitsi ainoastaan matematiikan. Matematiikan opettaja neuvoi tunnilla, jos häneltä kysyi apua. Teemu oli puhunut ongelmastaan luokanvalvojalle, joka oli luvannut hankkia hänelle tukiovetusta. Työtunneilla opettajat eivät aina ehtineet auttamaan ja neuvomaan yksilöllisesti sitä, joka tarvitsi apua: *”kyllä ne tulee sillon kun pyytää, mut se aina kestää välillä niin kauan”*. Kysyin Teemulta, oliko hän koskaan ajatellut lopettaa opintoja kesken. Teemu mainitsi asian käyneen mielessä, koska hän tiesi olevansa väärällä alalla: *”mää tiän ettei tää mun ala oo”*. Hän kuitenkin jatkoi, koska halusi ammattitutkinnon, vaikkei sitä ammatillisesti hyödyntäisikään: *”eihän sitä oo pakko mennä ton alan töihin mitenkään”*. Opettajien asenne oli joskus tuonut keskeyttämisen hänen mieleensä: *”opettaja rupes silleen vittuilemaan, niin teki mieli lopettaa”*. Teemu sanoi pinnanneensa oppitunneilta jonkin verran.

”- kun sä sanoit et sulla on matematiikassa hankaluuksia niin sä oot ettiny ittelles siihen apua, eikö niin

- *niin nyttten vähän aikaa sitten sanoin sille luokanvalvojalle että hankkii sitä tukiopetusta.*

- no onko sulla ollu muita semmosia tilanteita että sulla ois ollu vaikeuksia ja sitten sä oot...

- *ei siellä muuten oo.*”

**Pasi.** Pasi mielestä hänen opiskelunsa metsäoppilaitoksessa oli sujunut ihan hyvin: varsinaisia tenttejä ei vielä ollut ehtinyt olla, mutta joistain testeistä hän oli suoriutunut keskinkertaisesti muuhun porukkaan nähden. Pasi kuitenkin aloitti pinnaamisen myös näissä opinnoissa. Omasta mielestään hän oli poissa aika vähän, ”*sillai että oisin päässy läpi ihan helposti.*” Aamuseitsemältä herääminen ei aina onnistunut, jos televisiosta oli tullut illalla hyvää ohjelmaa. Oman muistikuvansa mukaan Pasi oli ollut poissa vain teorialunneilta, ei koskaan työpainotteisista opinnoista.

Pasin vaikeudet olivat asuntola-asumisessa. Siellä oli opiskelijoita, jotka Pasi mukaan häiritsivät ja määrällivät toisia. Asuntolan valvojan poistuttua 21-22 aikaan alkoi levoton yöelämä. Asuntolassa Pasi joutui tappeluun, minkä jälkeen hänet - omasta mielestään ilman syytä - erotettiin määräajaksi asuntolasta. Kun hän määräajan jälkeen olisi palannut asuntolaan, häntä ei sinne päästetty, jolloin Pasi lopetti opinnot. Hän ei etsinyt tilanteessa apua esim. koulukuraattorilta. Opinto-ohjaajasta hänellä ei myöskään ollut myönteinen käsitys: ”*se oli niin ääliö*”.

### 5.3.6 Tiina ja Pasi keskeyttivät opinnot

Tiinan ja Pasi koulun lopettaminen tapahtui heidän kertomansa mukaan hyvin erilaisista syistä. Tiina näki syyt lähinnä itsessään: hänen kiinnostuksensa loppui, opiskelu ei vastannut hänen odotuksiaan eikä hän jaksanut sopeutua koulun vaatimuksiin. Pasi taas kuvasi lopettamisen syyksi asuntolasta erottamisen epäoikeudenmukaisin perustein.

**Tiina.** Tiina viihtyi autonasentajalinjalla vain 18 päivää, minä aikana kertyi jo kymmeniä poissaolotunteja. Hän kertoi olleensa helpottunut lopettamispäätöksen ja sen toteuttamisen jälkeen. Koulun lopettamisen hän kuvaa omana päätöksensä, mutta kokee toisaalta toimineensa niin, että hänet olisi myös erotettu: ”*ne tavallaan erotti mut ja tavallaan mä erosin ite*”. Oman lopettamispäätöksensä hän perusteli, että hän ei jaksanut olla koulussa, se ei kiinnostanut häntä ja hän koki, ettei se kuitenkaan ollut

hänen paikkansa. Hän koki opiskelun hankalaksi syistä, joita on jo mainittu. Päivät saattoi hänen mielestään kuluttaa paremminkin, mikä tarkoitti nukkumista puoleen päivään. Tiinan puheissa on havaittavissa ristiriita: toisaalta hän vaikutti hyvin kiinnostuneelta opinnoista, muttei kuitenkaan jaksanut paneutua niihin.

Tiina ymmärsi toimineensa tavalla, joka saattaa johtaa koulusta erottamiseen. Hän mainitsi, että oli poissa, piti tupakkataukoja ja tuli tunnille omaan tahtiinsa eikä koulun aikataulun mukaan. Vaikeuksistaan ja lopettamispäätöksestään hän keskusteli nuorisokodin henkilökunnan kanssa. Hän muisteli, että oppilaitoksen puolelta kukaan ei kysynyt syytä poissaoloihin. Nuorisokodin henkilökunta yritti tukea Tiinaa keskustelemalla ja ottamalla yhteyttä oppilaitokseen, mutta Tiina koki, ettei siitä ollut apua. Vastenmielisyyttään opiskelua kohtaan hän osoitti nuorisokodissa huutamalla, kiroilemalla ja potkimalla. Hän koki, että nuorisokodissa hänen lopettamispäätöstään vatvottiin liian pitkään, ennen kuin se otettiin todesta.

Tiina kertoi järjestäneensä itselleen uuden opiskelupaikan (talouskoulussa) samana päivänä, jolloin erosi ammattioppilaitoksesta. Hän kuvasi toimineensa itsenäisesti.

**Pasi.** Pasi kuvasi yksiselitteisesti keskeyttämisen syyksi asuntolassa sattuneen tappelun ja siitä seuranneen määräaikaisen asuntolapaikan menetyksen. Tappelu tapahtui illalla, kun asuntolanvalvoja oli jo poissa. Pasi sanoi olleensa täysin syytön tappeluun eikä hänellä ollut ollut mitään aiempaa riitaa pojan kanssa, joka kävi hänen kimppuunsa. Taistelu käytiin pesäpallomailoja käyttäen ja Pasi sai pahan haavan nenänvarteensa. Jossain vaiheessa Pasi soitti itselleen tukijoukkoja koulun ulkopuolelta. Tappelun jälkeen Pasi poistui asuntolasta.

Tappelun seurauksena Pasi menetti asuntolapaikkansa kuukaudeksi. Hän kertoi, että toinen osapuoli väitti hänen aloittaneen tappelun ja asuntolanhoitaja uskoi sen. Toiselle tappelijalle ei määrätty samanlaista rangaistusta. Tappelulla oli silminnäkijöitä, mutta kukaan ei asettunut tukemaan Pasia.

Kuukauden ajan Pasi kertoi käyneensä koulua kotoa käsin. Se oli ollut raskasta, koska päivät venyivät matkojen takia pitkiksi. Pasi oli kysynyt kuukauden päästä asuntolapaikkaa takaisin, mutta sitä ei kuitenkaan enää hänelle annettu. Hän koki sen epäoikeudenmukaisuutena ja lopetti koulun. Yksi syy siihen, miksei Pasi alkanut taistella asuntolapaikan puolesta oli se, että tappelun toinen osapuoli asui edelleen samassa asuntolassa.

*”-tota mä jouduin tappeluun siellä ja vaikkei se tappelu ollu mun vika niin mut heitettiin ulos asuntolasta ja sit mä kävin kuukauden verran kotoa käsin sitä koulua, emmää sitten jaksanu, piti herätä niin aikaisin, sit oli älyttömän väsyne koulupäivän jälkeen, silleen ei jaksanu ja sit mä lopetin sen*

*-joo*

*- tai ne sano että määräaikaisesti erottavat asuntolasta. Sitten ku mä kuukauden päästä kysyin, mun piti kuukauden olla poissa, sit kun mä kysyin niin et pääse, niin sit mä lopetin.”*

#### **5.4 Tulevaisuudenhaaveina työ ja koti**

Nuorten tulevaisuudenkuvat ja -toiveet noudattelivat hyvin perinteisiä arvoja. Jokainen halusi päästä töihin ja itsenäiseen asumiseen. Jokainen myös saattoi ajatella opiskelevansa tulevaisuudessakin. Pojat ja Tiina olivat hakemassa armeijaan. Ainoastaan yksi nuorista, Pasi, mainitsi osana tulevaisuuttaan läheisen ihmissuhteen eli asumisen tyttöystävän kanssa. Tosin haastattelujen teemoittaminen tiukasti opiskeluasioihin saattaa olla syynä tähän.

**Tiina.** Tiina siirtyi auton asentajalinjalta suoraan talouskouluun. Sielläkin hän kertomansa mukaan pinnasi ja joutui kurssin virallisen loppumisen jälkeen tekemään kolme kuukautta korvaavia opintoja, mutta sai lopulta päästötodistuksen. Hän meni välittömästi työvoimatoimistoon hakemaan harjoittelupaikkaa ravintola-alalta ja saikin sen. Työvoimatoimiston henkilökunnan toimintaan hän oli tyytymätön, ainoastaan yksi virkailija - mies - oli hänen mielestään kiva. Tiina kuvasi itsensä hyvin reippaaksi ja omatoimiseksi kertoessaan harjoittelupaikan hankinnasta. Haastatteluhetkellä hän oli ollut kolme viikkoa työharjoittelussa ja viihtyi hyvin. Hän oli muuttanut pois nuorisokodissa ja asui nyt yksin, joka oli tukiperheasunto.

*”- mä kävin hakeen 29.3 päästötodistuksen sieltä talouskoulusta ja menin sitten työkkäriin kysymään että kertokaa alusta asti hitaasti että mitä pitää tehdä, niin mä menin sitten kattoon sitä mappia missä oli työharjoittelupaikkoja, siellä ois ollu hirveesti päiväkoteja mut emmä halunnu niihin ja tota sit mä löysin [nimi]- hotellin niin mä sitten menin sinne hotelliin samana päivänä ja siellä täytettiin paperit ja mä juoksin työkkäriin ja jätin sinne ne laput niin sillä naisella jäi suu auki, millos sä oot käyny tuolla niin mä sanoin 5 minuuttia sitten tulin.”*

Talousskoulun jälkeen Tiina on hakenut opiskelemaan sosiaali- ja terveysalalle sekä ravintola- ja hotellialalle. Hän olisi päässyt sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksen pääsykokeisiin, mutta haku tyrehtyi 300 markan testimaksuun, jota Tiinalla ei ollut käytettävissä. Tulevaisuudensuunnitelmiin kuului myös armeijan käyminen. Hän oli alkanut pohtia sotilasuraa jopa mahdollisena ammattina. Armeijan kurinalaisuuden vaatimus ei tuntunut häntä etukäteen mietityttävän.

**Sari.** Sarin tulevaisuudenkuviin kuului työ ja asuminen kerrostalossa mukavien naapurien kanssa. Hän ei vielä näin opintojen alkuvaiheessa ollut päättänyt omaa suuntautumistaan, mutta vaihtoehtoista häntä kiinnosti eniten vammaistyö, sairaanhoito ja huolenpito sekä ensihoito. Jos hän ei opintojen jälkeen saa työtä, hän saattaa jatkaa opiskelua.

**Teemu.** Teemu oli haastatteluhetkellä toisella eli viimeisellä luokalla. Teemun valmistuminen jäi kuitenkin tulevaan syksyyn puuttuvien suoritusten takia. Hän toivoi valmistuvansa, jotta pääsisi töihin. Toinen tärkeä haave oli päästä asumaan omaan kämppään. Valmistumisen jälkeen vuorossa olisi armeijan käyminen. Hän arveli myös voivansa lähteä vielä uudestaan opiskelemaan, mutta ei ollut vielä päättänyt alaa.

**Pasi.** Pasiin talvi kului opintojen lopettamisen jälkeen kotona isän luona ja kaverin mökillä kalastelemassa. Kevään yhteishaussa hän haki auton asentajalinjalle. Hän oli myös etsimässä harjoittelupaikkaa autoalalta. Armeijan suorittaminen kuului lähitulevaisuuden suunnitelmiin. Pasi lähti haastattelusta katsomaan vuokra-asuntoa, johon muuttaisi mahdollisesti myös tyttöystävä. Pasiin lähitoiveisiin kuului nimenomaan itsenäinen elämä: hän koki olleensa jo tarpeeksi kauan isän hoivissa.

## 6 AMMATTIOPINNOT OPETTAJIEN SILMIN

### 6.1 Ammattiopintojen sisältö

Nuorten aloittamien linjojen kesto oli kahdesta kolmeen vuoteen. Tiinalla, Teemulla ja Pasilla olisi ollut mahdollisuus saada perustutkinnon todistus kahdessa vuodessa ja kolmantena olisi ollut mahdollisuus erikoistumisopintoihin. Sarin koulutuksen kesto oli 2,5 vuotta.

Kaikkiin opintoihin kuului yleisivistäviä aineita, kuten äidinkieltä, englantia, ruotsia, tietotekniikkaa ja matematiikkaa, ammatillisia aineita, taitojen opettelua koululla sekä työssä oppimisen jaksoja koulun ulkopuolella. Tiinan, Teemun ja Pasin ensimmäisen vuoden opinnoissa kolme päivää viikosta oli teoriaopintoja ja kaksi päivää käytännön harjoittelua työpajoilla tai Pasilla maastossa. Toisena opintovuonna suhdeluku oli päinvastoin eli käytännön työn osuus kasvoi.

**Sarin linja.** Lähihoitajaopintojen tavoitteena on hoitaja, joka pystyy tukemaan ja hoitamaan ihmistä tämän elämänkaaren kaikissa vaiheissa. Opinnoissa lähdetään liikkeelle tutustumalla lapsen kasvun tukemiseen ja ohjaamiseen ja edetään sairaanhoidon perustaitojen kautta vammaisuuden ja vanhuuden kysymyksiin. Teoria ja käytännön harjoittelu kulkevat rinnakkain ja jokaista opintokokonaisuutta (esim. lapsen kasvun tukeminen ja ohjaaminen) syvennetään työssäoppimisen jaksolla. Opintojen loppuvaiheessa opiskelija valitsee jonkun seitsemästä suuntautumisvaihtoehdosta, jotka valmentavat erilaisiin sosiaali- ja terveysalan tehtäviin.

**Tiinan linja.** Auton asentajaopintojen ensimmäisen vuoden tarkoituksena on auton rakentamiseen, materiaaleihin ja toimintajärjestelmiin tutustuminen. Liikkeelle lähdetään metallin työstämisellä sekä auton alustaan ja hallintalaitteisiin syventymällä ja siitä edetään moottoreihin, tehonsiirtoon sekä auton sähkö- ja käyntijärjestelmiin.

**Teemun linja.** Metallilinjalla Teemun opiskelemissä ammatillisiin aineisiin kuului mm. ammattipiirustus, ammattitekniikka ja tietotekniikka, jota nykyinen metalliteollisuus hyödyntää paljon. Työpajatyöskentely tapahtuu kolmessa eri osastossa, jotka ovat ns. lastuavat työt, levyseppähitsaus ja asennusautomatiikka.

**Pasin linja.** Pasilla olisi ollut mahdollisuus hankkia kahdessa vuodessa perustutkinto, joka pätevoittää ajamaan kuormakonetta ja kolmessa vuodessa hän olisi saanut

metsäkoneenkuljettajan pätevyyden. Opiskelussa paneudutaan ensimmäisenä vuonna metsäalan perusteisiin mm. taimikon hoitoon, metsän istutukseen, raivaustyöhön, puutavaran hakkuuseen ja arviontiin sekä metsäkoneen nosturin käytön harjoitteluun. Vasta toisena vuonna kuvaan tulee varsinainen koneilla työskentely: koneiden rakenne, huolto ja käyttö. Kolmantena vuonna opetellaan varsinaisen metsäkoneen käyttöä.

## **6.2 Tervetuloa omatoimiset ja itsenäiset opiskelijat!**

Kaikilla opintolinjoilla pidettiin opintojaan aloittavan nuoren tärkeimpinä ominaisuuksina motivaatiota alalle sekä yleensä opiskeluun, itsenäisyyttä ja vastuullisuutta omista opinnoista huolehtimisessa. Näiden puuttuminen koettiin opiskelun aloittamista ja edistymistä eniten haittaavina tekijöinä. Myös peruskoulun heikko suorittaminen, etenkin puutteelliset tiedot matematiikassa ja äidinkielessä katsottiin opintojen onnistumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi. Lähihoitajalinja erosi muista linjoista korostamalla viestinnän ja ihmissuhdetaitojen merkitystä.

Haastattelemistani nuorista Sari tuntui opintojen alkaessa ja edistyessä vastaavan hyvin oppilaitoksen toiveita: hän oli innokas ja vastuullinen opiskelija. Sen sijaan Teemu, joka oli jo sinnetellyt toisen vuosikurssin kevätpuolelle, oli opettajien mukaan väärällä alalla eikä tuntunut vastaavan missään kohtaa metallilinjaa toiveoppilaan kuvaa. Opettajien mukaan hän ei käytännössä opiskellut ollenkaan, vaikka koulussa olikin. Myös Tiinan epäiltiin olleen väärällä alalla eikä ainakaan tarvittavaa itsenäisyyttä ja oma-aloitteisuutta löytynyt. Pasiin puutteeksi oli koettu motivoitumattomuus: pienellä vaivannäöllä ja läsnäololla hän olisi selviytynyt opinnoista hyvin.

### **6.2.1 Autonasentajan on uskallettava tarttua vasaraankin**

Tiinan linjalle eli auton asentajaopintoihin tulevilta odotettiin oikeaa asennetta eli kiinnostusta alalle, sitkeyttä ja pitkäjännitteisyyttä sekä elinikäisen oppimisen ja kehittymisen tarpeellisuuden ymmärtämistä. Opiskeluvalmiudet pitäisi olla hyvät eli oppilaan tulisi kyetä hankkimaan tietoa myös itsenäisesti. Oppilaalla tulisi olla itseluottamusta ja rohkeutta ryhtyä itsenäiseen työhön työsalissa. Peruskouluopinnoista opettajat pitivät tärkeänä matematiikan ja fysiikan perusteiden hallintaa.

Opettajan mukaan osalta opiskelijoista puuttui opiskeluvalmiudet lähes kokonaan. Peruskoulu oli mennyt heikosti eivätkä oppilaat olleet tottuneet työskentelemään ja näkemään vaivaa opinnoissaan. Ryhmän toimintaan vaikutti myös sen heterogeenisyys:



osa opiskelijoista oli ylioppilaita ja osa tuli mukautetusta peruskoulusta. Myös asumisolosuhteet olivat voineet vaikuttaa lähtökohtiin: maalla asuneilla on yleensä ollut suuremmat mahdollisuudet harjaannuttaa kädentaitoja korjaamalla mopoja ja maatalouskoneita. Opiskelua koskevat odotukset saattoivat olla virheelliset: opiskelun ajateltiin olevan enimmäkseen käytännön työtä ja yllätyttiin teorian ja yleissivistävien aineiden suuresta määrästä. Linjalle oli saatettu myös lähteä kaverin mukana ilman syvällisempää harkintaa. Itseluottamuksen puute nähtiin suurena haittana. Varsinkin tyttöjä oli Tiinan luokanvalvojan mielestä vaikea saada uskomaan omiin taitoihinsa ja rohkaista yrittämään eteenpäin pienistä hankaluuksista huolimatta. Syrjäytymisriski nähtiin suurimpana niillä, joiden peruskoulu oli sujunut huonosti, sekä mukautetusta opetuksesta tulleilla.

*”-työsalissa on oikeastaan vaikeimpia tapauksia saada hoidettua eteenpäin ne joilta puuttuu itseluottamus.” (Tiinan lv.)*

*”-ei osata opiskella juuri ollenkaan, on aika paljon juuri sellaista väkeä että ei osata tehdä tehtäviä, ei osata oikein kynää ees käyttää et hyvin paljon on sellaista. Sitä on miettinyt että pitäis varmaan opintojen alussa käyttää useampi viikko siihen että oppia opiskelemaan.” (Tiinan opo)*

Opintojen kuluessa opettajat arvioivat oppilaissaan sekä ammatillista kasvua että ihmisenä kasvamista, mihin luokkaan opinto-ohjaaja katsoi kuuluvan ryhmätyö- ja vuorovaikutustaidot. Oppilaan asenne työhön oli yksi keskeinen arvioitava ominaisuus eli halukkuus tarttua kaikenlaisiin töihin. Huolellisuutta, tarkkuutta ja vastuunkantamista arvostettiin sekä opiskelujen loppuvaiheessa myös työn nopeutta. Tyttöjen suhteen opettajat olivat havainneet, että tyttöjen tulee olla ”räväköitä” selviytyäkseen miesvaltaisessa yhteisössä. Opinnoissa menestymisen kulmakiviksi mainittiin säännöllinen koulunkäynti ja mielenkiinto opiskeltaviin asioihin. Autoalan töissä menestyä opinto-ohjaajan mielestä henkilö, joka on harkitsevainen, rauhallinen ja suunnittelee tekemisensä huolella.

**Tiina.** Tiina ehti olla opiskelemassa niin vähän aikaa, että opettajien muistikuvat hänestä olivat niukat. Opinto-ohjaaja ei muistanut häntä lainkaan. Luokanvalvoja oli opettanut häntä työsalissa, mutta Tiina oli alusta alkaen ollut paljon poissa. Kolmen viikon aikana poissaoloja kertyi 42 tuntia.

Opettajien kuvauksen mukaan Tiina ei vastannut auton asentajan linjan ihanneoppilasta. Luokanvalvoja oli kokenut Tiinan epävarmana ja päämäärätiedottomana. Hän epäili Tiinan tulleen linjalle epärealistisin odotuksin. Tiina oli käyttäytynyt asiallisesti, joskin oli joihinkin asioihin suhtautunut ylimielisesti. Opettajan mukaan Tiinan vaikeudet olivat täytyneet olla teoriaopinnoissa, koska työpajatyöskentelyä ei oltu kunnolla edes aloitettu. Tiinan lyhytjännitteisyydestä kertoo, että hän silti oli jo kyllästynyt tiettyihin tehtäviin, putkien viilaamiseen.

*”- kyllä mulle tuli että hän oli vähän niinkuin epävarma ittestään kaiken kaikkiaan ja siitä mihin hän loppujen lopuksi pyrkii. Epävarmuuden kuva jäi niin koulun suhteen kuin elämän suhteen muutenkin että hänellä ei ollu selkeätä päämäärää itellään mitä hakee, ei hän ollu häirikkötyyppiä täällä ainakaan. (Tiinan lv.)*

### **6.2.2 Metsäoppilaitoksessa pärjää käytännöllinen ja työteliäs nuori**

Pasin opettajat odottivat opiskelijoilta itsenäisyyttä ja vastuunottamista omasta opiskelusta eli tavaroista, tehtävistä ja aikatauluista huolehtimista. Peruskoulun antamat tiedot matematiikassa, tietotekniikassa ja biologisissa aineissa tulisi hallita hyvin. Kielitaidon tarve on viime aikoina ulkomailla työskentelyn kasvaessa lisääntynyt. Opettajat arvostivat myös kädentaitojen hallintaa ja valmiutta tehdä fyysistä työtä. Tärkeimpänä valmiutena nähtiin kuitenkin vastuullisuus ja motivoituneisuus.

Pasin opettajia rasitti eniten joidenkin opiskelijoiden epäitsenäisyys ja vastuuttomuus. Maaseudulla kasvaneet nuoret olivat Pasin luokanvalvojan mielestä tottuneempia ruumiilliseen työskentelyyn. Ongelmallisena koettiin myös peruskoulussa annettujen tietojen heikkous esim. matematiikassa.

*”- se on ehkä se suurin puute elikkä pitää olla jatkuvasti varsinkin alkuvaiheessa työntämässä, lainausmerkeissä potkimassa eteenpäin että tee tämä ja pidä huoli siitä ja kaikesta tämmöisestä.” (Pasin lv.)*

*”-vastuunottaminen omasta opiskelusta on semmoinen mihin monet ei oo vielä kypsiä [...] et semmoinen vastuu omasta oppimisesta, niitä valmiuksia pitäis olla enemmän tänne tullessa. Muita ammatillisia tietoja ja taitoja täällä kyllä annetaan ja niihin valmennetaan, mutta jos ei sitä ole niin pitää ensin ruveta sitä kasvattamaan. Me toivottas että se olis jo tänne tullessa.” (Pasin opo)*

Pasin opettajat arvostivat työn osaamista käytännössä eikä paperilla. Oppilaiden osaamista seurattiin sekä teoriakokeilla että työkokeilla, joista jälkimmäiselle annettiin selvästi suurempi arvo. Teoriakokeissa luokanvalvoja painotti asian ytimen ymmärtämistä eikä sanatarkkaa toistamista. Kokeista pääsi hänen mukaansa läpi, jos yhtään oli asioista perillä ja muistiinpanoja silmäilty.

Maastotöissä arviotiin ahkeruutta, teoriatunneilla opettajien asioiden soveltamista käytäntöön, työsuojeluohjeiden noudattamista, työnteon ergonomia eli taloudellisuutta sekä työn laatua. Opettajan mukaan opinnoissa menestyi hyvin alalle motivoitunut käytännön ihminen, joka tarttui töihin oma-aloitteisesti, työskenteli annettujen ohjeiden mukaan rauhallisesti, mutta sitkeästi ja pyrki tekemään laadukasta työtä.

**Pasi.** Opettajat ehtivät Pasiin tutustua noin kahden kuukauden ajan, minkä jälkeen hän keskeytti opinnot. Opettajien kuvaukset ovat hyvin samanlaisia kuin Hopen opettajan. Luokanvalvoja oli kokenut Pasin hiljaisena ja tunneillaan asiallisesti käyttäytyvänä nuorukaisena, joka ei aiheuttanut häiriötä. Pikemmin hän oli ollut passiivinen ja välinpitämätön, mikä ilmeni myöhästelyinä ja poissaoloina. Luokanvalvojan mukaan Pasilla vaikutti olevan motivaatiota koneisiin, mutta hän ei ollut kiinnostunut muusta opetuksesta. Opinto-ohjaajan mukaan Pasi ei millään tavoin sitoutunut opiskeluun. Hänellä olisi ollut kaikki menestymisen mahdollisuudet, mikäli hän olisi ottanut vastuuta opinnoistaan ja käynyt tunneilla. Asuntolanhoitaja, joka oli ollut Pasin kanssa tekemisissä vapaa-ajalla, kuvasi hänet asialliseksi kaveriksi, jonka olisi vain pitänyt ryhdistäytyä ja lopettaa alkoholilla pelleily.

*”- no tuota, hyvin hiljainen, ei se tunnilla häiriköinyt eikä häirinnyt tuntia, ei mikään häirikkö, mutta jonkin verran kuitenkin semmoinen passiivinen ja voisko sanoa välinpitämätönkin pikkaisen , myöhästeli ja sitten alkoi niitä, ensin niitä tunnin poissaoloja , puolenpäivän poissaoloja ja sitten kokonaisia päiviä.” (Pasin lv.)*

### **6.2.3 Nykyajan metallimies on myös tietotekniikan taitaja**

Metallilinjalla kaikkein tärkeimpänä nähtiin halukkuus opiskella, oma-aloitteisuus ja kyky omatoimiseen, itsenäiseen ajatteluun. Teemun opettajien mielestä alan vaativuutta aliarvioidaan helposti. Nykyaikainen metalliteollisuus vaatii kuitenkin mm. monipuolisia tietotekniikkataitoja. Peruskoulun antamat matematiikan perusteet tulee olla kohtuullisesti hallinnassa.

*”-meillä esim. tietokonepohjainen työskentely on erittäin voimakasta täällä eli meillä on tietokone-ohjelmitavio koneita erittäin paljon, sitten tuota esim trigonometriaa joudutaan käyttää paljon tässä ohjelmoinnissa eli laskutaito on välttämätön ja sitten tuota yks semmoinen ehkä tärkein asia on se asennepuoli eli halukkuus opiskella. Monesti tänne ohjataan semmoisia kavereita joilta on loppunut se halu.” (Teemun opo)*

Oma-aloitteisuuden puute nähtiin valmiuksien kohdalla suurimpana ongelmana. Samoin motivaatiossa on usein ongelmia. Opettajien mukaan metallialalle ohjataan usein oppilaita, joilla on peruskoulussa ollut heikko opiskelumotivaatio ja -menestys. Hakijoiden peruskoulutodistusten keskiarvo on yleensä 6.5 - 7. Osalla opiskelijoista on vaikeuksia ihmissuhteissa, pientä rikollisuutta, alkoholin ja huumeiden käyttöä. Vauhdikas vapaa- aika vie voimat opiskelusta.

*”- ne ei tee tuolla mitään jos siellä ei oo opettajaa valvomassa ja käytännössä usein jopa tekemässä sen työn , se oma-aloitteisuus puuttuu. Ja peruskoulussa menestyminen pitäisi olla sillä tapaa kohtuullista että matematiikassa ja tällaisissä pääsis täällä hyvin alkuun . Monilla meidän oppilaista on se peruskoulu menny niin huonosti että me joudutaan ikään kuin vetämään sekin ensin tässä kahen vuoden aikana ja ammattikoulu päälle .” (Teemun lv.)*

Teemun luokanvalvojan mukaan oppilaan arvosana koostuu oppituntityöskentelystä, työpajatyöskentelystä, työn laadusta ja kokeista. Oppitunneilla hän odotti, että oppilas oli tehnyt kotitehtävät, hänellä oli muistiinpanovälineet mukana ja niitä myös käytettiin eli oppilas oli aktiivinen. Miinuspisteitä sai tunnin häiritsemisestä. Työpajassa oppilaan tuli käyttää opetettuja työmenetelmiä, huolehtia laitteista asianmukaisesti ja työskennellä käytettävissä oleva aika ilman omavaltaisia taukoja. Työn laatua opettaja arvioi monessa eri vaiheessa. Lisäksi hän arvioi opiskelijan kykyjä itsenäiseen työskentelyyn, parityöhön ja ryhmätyöhön. Opiskelijalle on eduksi sopiva määrä riskinottoa eli rohkeutta yrittää itse. Opettajat korostivat nykypäivän metallitoissa tarvittavan yhteistyötaitoja, joten niitä arvioidaan ja pyritään kehittämään.

**Teemu.** Opettajien yhteinen näkemys oli, ettei Teemusta tule koskaan metallimestä. Opettajien kuvauksen mukaan häneltä puuttuivat kaikki ne valmiudet, joita opiskelu vaati. Puhuminen mainittiin hänen vahvuudekseen, samoin taiteellisuus ja tietynlainen idearikkaus, ja opettajat olivat valmiit suosittamaan hänelle jotain näihin liittyvää alaa. Haastatteluista kävi selvästi ilmi, että Teemu kuului ryhmään, joita opinto-ohjaajan

sanoin ”pidetään päivähoidossa” oppilaitoksessa. Luokanvalvojen mukaan Teemua on yritetty ohjata ja neuvoa, mutta opettajat olivat luovuttaneet, koska Teemun oma yrittäminen ja sitoutuminen opiskeluun oli niin heikkoa.

Teemu oli lyhytjänteinen ja jätti usein työt kesken. Hän ei halunnut tehdä annettua työtä, vaan halusi itse valita mitä ja milloin tekee. Luokanvalvojan mukaan hän työskenteli korkeintaan tunnin päivästä. Muun ajan hän kuljeksi ympäriinsä, istui tupakkapaikalla tai häipyi. Saman oli todennut opinto-ohjaaja, jonka mukaan Teemu ei käytännössä katsoen opiskellut ollenkaan. Teemu ei kyennyt työskentelemään itsenäisesti ja omatoimisesti. Opintojen loppuvaiheessa ohjelmaan kuului päättötyön tekeminen, joka oli tietyn metalliesineen valmistaminen. Teemu ei sitä kuitenkaan kyennyt tekemään, joten hänelle annettiin tehtäväksi valmistaa videonauha metalliosastolta. Luokanvalvoja epäili tämänkin projektin onnistumista.

*”-niin [Teemuhan] on yksistään tuolla koneella aivan avuton mies, mutta kun se saa oikein hyvän kaverin jos joku huolii sen kaverikseen niin kyllä se sitten tulee mielellään puhumaan kuinka hyvin hän teki kun se toinen kaveri tekee ne työt. Itsenäinen ja omatoiminen tekeminen on semmoista että voi melkein sanoa ettei metallitöissä tuu pärjäämään, vaan joka toinen ammatti ois parempi. Se tekee tuossa videnuhaa päättötyöksi tästä meidän osastosta. Sillä oli muu työ aiemmin mutta kun se olis pitänyt tehdä itse kun se on päättötyö niin ei siitä mitään tullu.”*  
(Teemun lv.)

#### **6.2.4 Ihanteellinen lähihoitaja: vastuuntuntoinen ja empaattinen**

Lähihoitajalinjalla painotetaan motivaatiota hoitoalalle sekä ylipäätään opiskeluun. Soveltuvuuskokeiden avulla etsitään ihmisiä, jotka tulevat toimeen erilaisten ihmisten kanssa, ovat yritteliäitä, vastuuntuntoisia, avoimia ja itsenäisiä eivätkä ole aggressiivisia tai riippuvaisia alkoholista ja huumeista. Alalle tulijoilta edellytetään myös riittävää psyykkistä ja fyysistä terveyttä. Peruskouluaineista tärkeimmiksi nähtiin erityisesti äidinkielen ja matematiikan hallinta.

*”- meillä on soveltuvuuskokeet ja niissä peräänkuulutetaan tietynlaisia asioita eli pitäis olla peruskoulusta selviytynyt silleen että on jonkinlainen juju äidinkielestä, matikasta, kielistä eli ihan näitä tiedollisia valmiuksia ja sitten tämmöisellä alalla erityisesti toimeentulemistä erilaisten ihmisten kanssa, kuuntelemisen taitoa. Pääsykokeessa me koetetaan karsia ettei meille tulis aggressiivisia eikä myöskään*

*huumeidenkäyttäjiä eikä alkoholisteja tai lääkkeidenkäyttäjiä. Ja sitten semmoista yrittämistä ja tietynlaista itsenäisyyttä kun meilläkin on niin että opintoviikko on opsin mukaan 40 tuntia ja siitä kontaktiopetusta 28-30 tuntia niin siitä jää itselle otettavaksi selvää aika paljon siitä viikosta erilaisten tenttien ja tehtävien tekemiseen niin sitä vastuuta ja että pystyy siihen mutta aika hyvin selviää jos niillä on se riittävä motivaatio. ” (Sarin opo)*

*”-pitää itse pitää huoli asioistaan, niin sitähan nää muoret ei hallitse ja siinä tulee just se että ryhmävastaava on vähän niinkuin äiti . ” (Sarin lv.)*

Lähihoitajalinjan alaikäraja oli juuri laskettu 17 vuodesta 16 vuoteen, mikä opettajien mielestä aiheuttaa sen, että tulijoilla on yhä enemmän vaikeuksia kantaa vastuuta omasta opiskelustaan. Opiskelijat eivät jaksu huolehtia aikataulun mukaisesta etenemisestä ja ovat poissa ilman pätevää syytä. Vastuullinen työ vaatisi henkistä kypsyyttä, jota monilla ei vielä aloitettaessa ole, mutta useimmille se kehittyy opiskelun aikana. Puutteita on itsenäisen tiedonhankinnan taidoissa sekä valmiudessa oman toiminnan ja persoonan arviontiin, mikä nähtiin hoitoalalla tärkeäksi ominaisuudeksi. Monille oppilaista kirjalliset tehtävät ovat vaikeita ja osalla oppilaista on selkeitä lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuksia.

Opettajien mukaan opinnoissa menestyi tavallinen ihminen, joka oli läpäissyt pääsykokeet, oli läsnä opetuksessa ja oli kiinnostunut opetettavista asioista. Oppilaiden osaamista arvioitiin sekä kirjallisten tenttien ja tehtävien avulla että tuntiaktiivisuuden perusteella. Opettajat, kuten heidän mukaansa myös työelämä, arvostivat oppilasta, joka teki tehtävänsä ajoissa, tarttui töihin oma-aloitteisesti ja ymmärsi oman vastuunsa asiakkaista.

**Sari.** Sari täytti hyvin ne odotukset, joita oppilaitoksella oli opiskelijaa kohtaan. Sarin opinto-ohjaaja ei ollut häntä lainkaan tavannut, mutta kertoi, ettei hänestä ollut kuulunut mitään negatiivista. Luokanvalvoja oli tavannut Sarin muutaman kerran. Hän oli kokenut Sarin myönteisenä, kivana ja reippaana tyttönä, joka oli omatoimisesti hoitanut työssäoppimisjaksoon liittyviä asioita. Ainoana kielteisenä puolena hän mainitsi kuulleensa ryhmän vanhemmilta opiskelijoilta, että projektityötä tehdessä toiset opiskelijat olivat joutuneet patistelemaan Saria tekemään oman osuutensa ja silti siinä oli ollut jotain ongelmia.

*”-no sen vaikutelman mitä minä oon saanu kun [Sari]on tässä käyny niin mulle on tullu semmoinen kauheen myönteinen kuva hänestä, se mikä mulla on itelläni päässä on että myönteinen ja kiva tyttö, reipas tyttö, hoiti kun tätä työssäoppimisen paikkoja, siinä yhteydessä varmaan ollaan eniten oltu yhdessä niin hyvin kävi omat asiansa oma-aloitteisesti selvittämässä.” (Sarin lv.)*

Saria opettanut opettaja antoi hänestä erittäin myönteisen kuvan. Sarilla oli hänen mielestään oikea asenne opiskeluun ja tulevaan ammattiin ja hän oli hyvin motivoitunut. Opiskelu kiinnosti häntä ja hän tuntui tietävän, mihin opiskelulla tähtäsi. Hän oli positiivinen ja vastuullinen. Luokassa hänellä oli tapana istua etuosassa ja osallistua rakentavasti keskusteluun. Hän kysyi reippaasti, jos jokin asia oli jäänyt epäselväksi. Ryhmätöissä hän toimi aloitteentekijänä ja etsi kompromisseja. Opettajan kokemuksen mukaan Sari teki annetut tehtävät tunnollisesti, joskaan ei kirjoittanut kovin laajasti, ja palautti tehtävät ajoissa. Opettajan mielestä hän sopi ihmissuhdetyöhön. Ihmisten oli helppo lähestyä häntä ja samoin hänen oli helppo lähestyä sekä oppilastovereita että oppilaitoksen henkilökuntaa. Hänellä oli hyvät vuorovaikutustaidot ja hän toi asiat aikuismaisesti esiin. Opettaja oli kokenut hänet persoonana, joka on omassa arjessaan rehellinen ja avoin, mutta osaa suojella myös yksityisyyttään.

### **6.3 Opetusjärjestelyt ja -menetelmät**

Haastattelemani opettajat olivat enimmäkseen työsaliopettajia, joten heidän kuvaamansa opiskelu on enimmäkseen toiminnallista. Oppimistilanteista pyrittiin luomaan käytäntöä vastaavia. Itsenäiseen tiedonhankintaan ja tiimityöhön harjaantumista korostettiin. Pasiin linjan eli metsäkoneenkuljettajalinjan käytännöt vaikuttivat perinteisiltä: luokkatyöskentely oli opettajakeskeistä eikä oppilailta juuri kysely palautetta. Muilla linjoilla oltiin kiinnostuneita opiskelijapalautteessa. Opettajat tuntuivat samaistavan työmenetelmän ja opetusmenetelmän käsitteen. Kysyessäni voivatko oppilaat vaikuttaa siihen, miten opiskellaan, he vastasivat, ettei vaihtelun mahdollisuuksia ole, koska oppilaan on opittava juuri tietynlainen työmenetelmä. Sarin linjalla eli lähihoitajaopinnoissa korostui vuorovaikutus: keskustelu oli yksi keskeinen opetusmenetelmä.

**Tiinan linja.** Autonasentajalinjalla tehtiin asiakastöitä ja työsalityöskentely muokattiin samanlaiseksi kuin työnteko oikeilla työpaikoilla. Yksi tärkeä osa tätä oli oppilaiden ohjaaminen itsenäiseen tiedonhankintaan mm. autojen ohjekirjoista. Työsalityössä työskenneltiin parittain ja pareja vaihdeltiin, jotta oppilaat tottuvat työskentelemään

erilaisten ihmisten kanssa. Tauot pidettiin tarkasti määrättyyn aikaan. Ryhmien koko oli 16-18 oppilasta, mitä pidettiin kohtuullisena.

Teorianopetuksessa opettajat käyttivät paritöitä, ryhmitöitä, luentoa ja yhteistoiminnallista työskentelyä, jossa toimitaan ulko- ja kotiryhmissä ja oppilaat oppivat toinen toisiltaan. Yhteistoiminnallisen oppimisen suosio vaihteli eri ryhmissä. Opettajan mielestä oli tärkeää osata valita sopiva, ei liian vaativa tai yksinkertainen, asiakokonaisuus.

Työsalityöskentelyyn ei Tiinan opinto-ohjaajan mielestä voi oppilaat juurikaan vaikuttaa, koska työ pitää tehdä tietyllä lailla, jotta se tulisi tehtyä oikein. Toisaalta opintojen alkuvaihetta on muokattu juuri oppilaiden palautteen mukaan eli nykyisin käydään aiempaa aikaisemmin oikeiden autojen kimppuun. Aiemmin Tiinankin inhoamaa viilaamista oli enemmän. Luokkasalityöskentelyyn oppilaat voisivat vaikuttaa mm. ehdottamalla työmenetelmiä, mutta oppilaat tekevät sitä harvoin. Tähän nähtiin syyksi se, että kaikki eivät ylipäätään olleet kiinnostuneita oppimisesta. Opettajat sanoivat kyselevänsä kurssien jälkeen palautetta.

**Pasin linja.** Metsäoppilaitoksessa teoria ja käytännön työ nivoutuvat tiiviisti toisiinsa. Luokassa käytiin läpi - opettaja luennoi - ne asiat, jotka toteutettiin maastossa. Kirjallisia tehtäviä oppilaat tekevät hyvin vähän. Pasin opinto-ohjaajan mielestä uusia opetusmenetelmiä eli oppilasta enemmän aktivoivia työtapoja tulisi luokkaopetuksessa lisätä. Maastossa 18 oppilaan mukana oli kaksi tai kolme opettajaa. Kukin opettaja näytti omalle ryhmälleen työvaiheet, joita sitten harjoiteltiin.

Oppilailta ei pyydetä kurssien jälkeen palautetta. Joissain oppiaineissa, mm. metsien monikäyttö, oppilailta oli mahdollisuus vaikuttaa kurssin sisältöön ja toimintatapoihin. Pasin luokanvalvojan mukaan opetussuunnitelma sanelee, mitä tunneilla tehdään.

**Teemun linja.** Metallilinjalla pyritään kehittämään työelämän vaatimia ryhmätyötaitoja. Työsalissa oppilaat opettavat toinen toisiaan, mitä pidettiin tehokkaana oppimistapana: asian osaa varmasti, kun siihen paneutuu niin, että osaa opettaa sen toisellekin. Opettaja valvoo ja varmistaa työn laadun. Teoria ja käytäntö kulkevat rinnakkain: tiettyä asiaa käydään ensin läpi luokassa ja sitten siirrytään koneiden ääreen työsalin. Opiskelumenetelmät riippuvat pitkälti oppiaineesta. Ammatillisissa aineissa asioita käydään vaiheittain läpi: opettaja kertoo uuden asian, jonka tiimoilta oppilaat tekevät kotitehtävän, jotka puolestaan käydään läpi seuraavalla tunnilla. Siitä siirrytään



seuraavaan vaiheeseen, joka työstetään samoin. Opettajien mukaan osalta oppilaista puuttuu kuitenkin perusvalmiudet muistiinpanojen tekemiseen ja niiden hyödyntämiseen.

Teemun luokanvalvojan mielestä etätehtäviä käytetään liikaa: niillä korvataan sijaisten puuttuminen. Oppilaat usein pyytävät etätehtäviä, koska pääsevät sillä tapaa helpolla: ”*ne ei aio tehdä mitään*”. Opettajan mukaan peruskoulu ei ole kyennyt antamaan kaiille oppilaille valmiuksia itsenäiseen tiedonhankintaan ja työskentelyyn.

Oppilailla on Teemun luokanvalvojan mukaan mahdollisuus antaa toiminnasta palautetta eri tilanteissa. Työsalissa esim. työn tarkastuksen yhteydessä voidaan keskustella työvaiheista. Opettajan mukaan työmenetelmissä ei voi kuitenkaan sallia kovin suurta vaihtelua, koska työskentelyä säätelee työturvallisuusmääräykset ja toisaalta oppilaiden tulee oppia yleisesti teollisuudessa käytetyt työmenetelmät pärjätäkseen työelämässä. Teemun opinto-ohjaaja pyytää aina kurssin jälkeen kirjallisen palautteen. Oppilaat eivät kuitenkaan palautteessaan puutu juurikaan opetukseen, vaan enemmän esim. tilaan ja ilmapiiriin liittyviin asioihin. Oppilaitoksessa on kehitteillä kyselysarjoja, joilla palautetta kerätään systemaattisemmin.

**Sarin linja.** Lähihoitajaopinnoissa 40 tunnin opintoviikosta kontaktiopetusta on 28 tuntia ja lopun ajasta oppilas tekee itsenäistä työskentelyä. Luokkaopetus koostuu luennoista, keskusteluista ja ryhmätöistä. Kontaktiopetuksenkin sisällä opiskelijat käyttävät hyväkseen koulun kirjastoa ja mm. videoita. Terveystieteiden aineisiin liittyviä hoitotoimenpiteitä harjoitellaan teorian ohessa eli tekemällä oppimista arvostetaan. Opettajien mukaan nuoret opiskelijat vaativat usein perinteistä luennointia, valmiita malleja ja ohjeita, koska kokevat sen ”*kunnon opetuksena*”.

Peruskoulupohjaisissa opiskelijaryhmissä on 22 oppilasta, mitä pidettiin kohtuullisena. Opettajien mukaan nuoret opiskelijat tarvitsevat paljon henkilökohtaista ohjausta, mikä vaatii pienen ryhmäkoon. Isoissa ryhmissä hiljaisimmat oppilaat jäävät toisten jalkoihin. Pienessä ryhmässä keskusteluyhteys ja mm. poissaolojen seuranta on helpompaa.

Opettajien mukaan oppilailla on mahdollisuus vaikuttaa kurssien toteutuksen suunnitteluun, mutta mahdollisuutta käytetään aika vähän hyväksi. Myös palautetta oppilailta kysytään systemaattisesti. Työmenetelmiä, tenttikäytäntöjä ja opetuksen sisältöä on muutettu oppilaiden antaman palautteen perusteella.

#### 6.4 Opettajien oppimis- ja ihmiskäsitys

Patrikainen (1999) on maininnut opettajuuden laadun mittareiksi opettajan ihmiskäsityksen, tiedonkäsityksen ja oppimiskäsityksen (Patrikainen 1999, 78). Opettajien toimintaa ohjaavat arvot ja käsitykset kiinnostivat minua myös siitä näkökulmasta, että ainakin Sarin ja Teemun kertomuksissa opettajien vaikutus opinnoissa viihtymiseen ja selviämiseen nousi selvästi näkyviin.

Yleisvaikutelmaksi nousi oppilaan arvostus ja kunnioitus. Kaikilla opettajilla vaikutti olevan myönteinen asenne nuoriin: vaikka osa oppilaista on opettajan näkökulmasta hankalia, suurin osa on mukavia, reippaita ja tyydyttävästi opintoihin motivoituneita. Opettaja halusivat oppilaisiin tasavertaisen ja aikuismaisen suhteen, mutta läheisyyden aste vaihteli.

**Tiinan linja.** Autonasentajalinjan opettajien kertomuksista heijastui oppilaan aktiivisuutta korostava oppimiskäsitys. Oppijalla itsellään nähtiin olevan ensisijainen vastuu oppimisestaan opettajan toimiessa ohjaajana ja neuvonantajana. Tärkeänä pidettiin oppimista itsenäiseen tiedonhakuun ja oppimista muilta ryhmän jäseniltä.

*”- no kyllä me on lähetty ihan siitä että tehdään samoja asioita kuin jatkossakin ja meillä on ihan asiakkaiden autoja joita me korjataan ja menetelmistä, sitä mää yritän korostaa opiskelijoille että ne itte kaivais sitä tietoo mahdollisimman paljon.”*

(Tiinan lv.)

Opettajan ja oppilaan suhteessa pidettiin tärkeänä reiluuutta, rehellisyyttä ja molemminpuolista luottamusta. Oppilaiden suosiota ei pidä kalastaa lipsumalla säännöistä, vaan rajojen asettaminen tuo turvallisuutta ja luottamusta. Opettajan tulee toimia omana, aitona persoonanaan.

*”- millä tapaa opettaja saavuttaa oppilaan luottamuksen  
- no olemalla oma itsensä ja aito, olemalla se persoona mikä on , kyllä se sitä kautta lähtee ja myös se että vaatii riittävästi siltä oppilaalta että on tietyt rajat ja vaatimukset olemassa asioihin , sillä tavalla normaalitasolla ettei liikaa vaadi mutta vaatii kuitenkin, sekin lisää luottamusta ja semmoista turvallisuutta , että ei olla kahvitunnilla hirveän pitkään ja tupakalla, sillä ei saa hyvää keskinäistä suhdetta aikaiseksi vaikka se tuntuis että olis mieliksi.”* (Tiinan opo)

Teemun luokanvalvoja mainitsi, ettei pyri olemaan oppilaille läheinen: suhde on asiallinen ja keskittyy opiskeluasioihin. Korkea vaatimustaso aiheuttaa opettajan mielestä joskus ongelmia - heikommin menestyvät oppilaat eivät tulkitse opettajan ohjeita ja sanomisia positiivisena tukena ja kannustuksena, vaan hermostuvat. Opettaja haluaisi luottaa oppilaisiinsa, siihen, että nämä toimivat itseohjautuvasti, työskentelevät kohtuullisen ahkerasti ja kysyvät ohjausta tarvittaessa, mutta kaikilla opiskelijoilla ei ole valmiutta tähän.

**Sarin linja.** Lähihoitajalinjalla opettamisen ja oppimisen tavoitteena on tietynlainen ihminen, henkilö, joka tuntee itsensä ja on sisäistänyt ammatti-identiteetin. Opettajien puheessa korostuu halu kasvattaa ja tukea kokonaisvaltaista ihmistä. Oman persoonan ja toiminnan reflektointi nähtiin tärkeänä osana oppimisprosessia. Oppimistilanteissa korostetaan vuorovaikutteisuutta eli opiskelijat oppivat toisiltaan sekä käytännön ja teorian jatkuvaa yhteenliittämistä.

Opettajat eivät halua ryhtyä oppilaiden äideiksi eli eivät halua hohtaa oppilaita liikaa. He toivoisivat voivansa luoda opiskelijoihin aikuismaisen ja vastavuoroisen suhteen. Opettajan on oltava kaikkia opiskelijoita kohtaan tasapuolinen ja pidettävä kiinni sovitusta säännöistä ja aikatauluista.

”- miten sä ite koet että minkälainen suhde sulla on sun opiskelijoihin  
- no yleensä ottaen on ihan hyvä suhde, tietysti on aina näitä joitakin yksilöitä sitten joita joutuu kovistelevaan ja joiden kanssa joutuu olemaan tiukkana mutta yleensä ottaen semmoinen avoin ja hyvä suhde että puolin ja toisin voi puhua ja näin ja sen mä oon huomannu ja oppinu tän työn myötä että pitää olla tasapuolinen ja vaatia kaikilta samaa ja kuitenkin kohtalaisen tiukka”. (Sarin lv.)

## 6.5 Luokanvalvojen ja opinto-ohjaajien toimenkuvat

Luokanvalvojen ja opinto-ohjaajien toimenkuvat vaihtelivat jonkin verran eri oppilaitoksissa. Yksi keskeinen tehtävä kaikilla oli toimia oppilaiden tuen tarpeen havainnoijina. Se, kuinka opettajat tätä tehtävää painottivat, vaihteli jonkin verran. Jokaisessa oppilaitoksessa joko opinto-ohjaaja tai luokanvalvoja seurasi oppilaiden tilannetta tarkasti. Metsäoppilaitoksessa ja lähihoitajalinjalla oppilaan elämää havainnoitiin kokonaisvaltaisemmin: metsäoppilaitoksessa asuntola-asumisen vuoksi ja lähihoitajalinjalla kokonaisvaltaisen kasvatustieteologian takia.

**Tiinan linja.** Tiinan luokanvalvoja piti tärkeänä kiinteätä yhteistyötä muiden opettajien kanssa, jotta oppilaiden poissaolot tai rästiin jääneet tehtävät paljastuvat nopeasti ja niihin voidaan tarttua. Opinto-ohjaaja koki, että hänen työajastaan ja energiastaan suurin osa kului juuri syrjäytymisen estämiseen eli heikosti menestyneiden oppilaiden tukemiseen eteenpäin. Työtä tehdään yhdessä luokanvalvojen kanssa, joilla on ensisijainen vastuu luokkansa oppilaista. Syksyisin uusien opiskelijoiden tullessa ryhmää ja sen tarpeita pyritään kartoittamaan ja pohditaan yhdessä tukitoimia. Opinto-ohjaajan vastuulla oli 180 opiskelijaa. Hänen toimenkuvaansa kuului tukitoimien suunnittelun lisäksi oppilaiden ainevalintojen ohjaaminen ja oppilaitoksen markkinointi peruskouluun päin. Siinä vaiheessa, kun Tiina opiskeli linjalla, opinto-ohjaaja oli ottamassa vastuuta myös toisen oppilaitoksen opiskelijoista eli hänen työnkuvansa oli siirtymävaiheessa.

**Pasin linja.** Pasin luokanvalvoja kuvasi toimivansa yhdyshenkilönä muiden opettajien välillä oman luokkansa asioissa. Hänen vastuullaan oli mm. lukujärjestyksen suunnitteleminen. Hän sanoi kuuntelevansa luokan huolia ja murheita, mutta yksilöihin ei ole juurikaan aikaa paneutua. Poissaoloja hän seurasi ja piti tarvittaessa yhteyttä oppilaiden kotiin. Yhteyttä otettiin, jos koulussa ja asuntolassa tapahtui jotain kielteistä. Hän myönsi, ettei aktiivisesti seuraa oppilaiden menestymistä muissa kuin omassa aineessaan. Työpainotteisessa opiskelussa on hänen mielestään helppo havaita ne, joilla on vaikeuksia ja jotka tarvitsevat erityistukea.

Pasin opinto-ohjaaja kuului oppilashuoltoryhmään ja teki muutenkin yhteistyötä muiden opettajien, kuraattorin, terveydenhoitajan ja asuntolanhoitajan kanssa oppilaisiin liittyvissä asioissa. Koska opiskelijat asuvat koulun asuntolassa, opinto-ohjaajan käsittelyyn tuli myös vapaa-aikaan ja asumiseen liittyviä asioita eikä työ rajautunut pelkkiin opiskeluasioihin. Hänellä ei ollut oppilaita varten varsinaista vastaanottoaikaa, mutta oli kertonut oppilaille olevansa tavattavissa aina ollessaan paikalla. Perjantapäivälle hän oli pyrkinyt ottamaan vähemmän tunteja ollakseen silloin opiskelijoiden käytettävissä. Hänen mukaansa oppilaitoksen pieni koko - vain satakunta opiskelijaa - auttoi tiedonkulkua: oppilaiden tuen tarve, mm. poissaolot ja rästiin jääneet tehtävät, tulee helpommin ilmi kuin suurissa yhteisöissä. Hän seurasi opiskelijoiden poissaoloja ja välitti niistä tietoa kuraattorille, joka hoiti useampaa oppilaitosta. Erityisesti hän kiinnitti huomiota ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoihin. Sekä kuraattori että opintojenohjaaja haastattelevat kaikki opiskelijat opintojen alkaessa. Opintojenohjaaja kartoittaa haastattelussa mm. oppilaan peruskoulumenestystä, kotitaustaa, harrastuksia ja asuntolaan sopeutumista. Hän pyrkii tukemaan mm. harrastusten jatkumista opiskelupaikkakunnalla.

**Teemun linja.** Teemun luokanvalvoja seurasi järjestelmällisesti sekä oppilaiden poissaoloja että suorituksia sekä välitti tietoa eteenpäin. Oppilaiden velvollisuus oli pitää hänet ajan tasalla suorittamistaan kursseista, jolloin opettaja hyvin nopeasti havaitsi, jos joltakulta alkoi tehtäviä jäädä rästiin. Hänen toimenkuvaansa kuului myös yhteydenotto oppilaan kotiin tarvittaessa.

Metallilinjan osasto-opo kertoi toimenkuvakseen valinnaisaineiden ja erikoistumisjaksojen hakemisjärjestelyt, ongelmatapausten hoidon, opiskeluvaikeuksien poistamisen sekä poissaolojen seuraamisen. Oppilaiden erityistarpeita kartoitetaan opintojen alkuvaiheessa haastatteleamalla heitä. Oppilaiden luvalla otetaan yhteyttä peruskoulun opinto-ohjaajiin ja selvitetään minkälaisia vaikeuksia ja tukitoimia oppilaalla on aiemmin ollut. Tietojen perusteella määritetään erityisoppilaat, joille tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Opinto-ohjaaja seuraa näiden oppilaiden menestymistä muiden opettajien kautta. Erityisoppilasmääritelmiä ei ole pysyvä, vaan puretaan, jos oppilas osoittaa selviävänsä ilman erityistukea.

**Sarin linja.** Lähihoitajalinjalla luokanvalvojan tai varsinaisesti ryhmävastaavan tehtävänä on koota oppilasarviointit ja etsiä apua ryhmäläisten ongelmiin. Sarin luokanvalvoja totesi, että suunnitteluvirheen takia hän ei lainkaan opettanut tätä ryhmää eikä siten ollut heidän kanssaan paljoa tekemisissä. Hän oli kuitenkin oppilaiden käytettävissä eli antoi tarvittaessa yksilöohjausta, joka saattoi koskea myös oppilaiden yksityiselämää. Oppilaiden menestymisen seuranta tapahtuu muiden opettajien kautta, jotka tuovat ryhmävastaavalle aktiivisesti tietoa poissaoloista ja myöhästyvistä tehtävistä. Oppilaan aiemmista, peruskoulussa ilmenneistä vaikeuksista, esim. oppimisvaikeuksista, ei oppilaitoksella ole tietoa, ellei oppilas niistä itse kerro. Luokanvalvojan mielestä aika monet tulevat omatoimisesti kertomaan tuen tarpeestaan. Oppilaitoksella on tarkoitus aloittaa oppilaiden oppimisvaikeuksien testaus näiden aloittaessa opinnot.

Sarin opinto-ohjaajan vastuulla oli kolmisensataa opiskelijaa. Varsinaisia luokanvalvojan tunteja hänellä oli kevätkaudella 156, jotka jakautuvat 16 ryhmälle. Hänellä oli joka viikko virallista vastaanottoaika pari tuntia, mikä oli täysin riittämätön. Käytännössä lähes aina, kun hän oli toimistossaan, hänen luonaan oli joku hoitamassa asioitaan. Opinto-ohjaajan tunneilla hän pyrki lähtemään liikkeelle luokan tarpeista. Valinnaisuuksien selvittelyyn kului suuri osa ajasta. Nykyisin opinto-ohjaaja joutuu puuttumaan myös kurinpidollisiin asioihin, mm. hiljentämään metelöiviä ryhmiä. Hän käytti paljon aikaansa juuri yksilöohjaukseen, esim. puuttuvien suoritusten selvittelyyn ja korvausjärjestelyihin sekä väliaikaisten keskeyttämisten järjestelyyn. Oppilaiden opintojen

seuraaminen tapahtui atk:n avulla sekä keskustelemalla muiden opettajien kanssa. Opinto-ohjaaja pyrki puuttumaan huolestuttaviin asioihin mahdollisimman varhain.

## 6.6 Poissaolojen seuranta ja seuraamukset

Koska Sarilla, Tiinalla, Teemulla ja Pasilla oli kaikilla runsaasti poissaoloja peruskoulussa, minua kiinnosti, miten heidän ammattioppilaitoksensa suhtautuivat poissaoloihin. Pasin oppilaitos poikkesi muista selvästi lievemällä linjalla. Siellä läsnäolopakosta huolimatta kurssin saattoi läpäistä osoittamalla omaavansa vaadittavat tiedot ja taidot, vaikka olisikin ollut poissa. Käytännössä kuitenkin menestyminen oli vaikeaa, jos ei ollut mukana opetuksessa.

**Tiinan ja Teemun linjat.** Tiinan ja Teemun linjoilla poissaoloihin suhtauduttiin yhteneväisesti. Poissaolojen seuraamisesta vastasi ensisijaisesti luokanvalvoja, joka puuttui asiaan, jos oppilaan poissaolot ylittivät 10 % kurssin tuntimääristä. Hän myös otti yhteyttä oppilaan kotiin. Jos oppilas keskustelun jälkeen edelleen oli aiheetta poissa, häneen otti yhteyttä opinto-ohjaaja, joka pyrki kartoittamaan poissaolon syitä. Jos poissaolot vieläkin jatkuivat, asia siirrettiin tulosityksikön vastaavalle ja lopulta oppilaitoksen rehtorille. Kaikki poissaolot kirjattiin kuukausittain. Sairaustapauksissa oppilaan velvollisuus on tuoda selvitys vanhemmilta tai terveydenhoitajalta. Teemun luokanvalvoja piti oppilaansa ajan tasalla näyttämällä näille kuukausittain poissaolotilaston. Poissaoloista ilmoitetaan myös Kelalle, koska opintotuki katkaistaan, jos oppilas on ollut poissa 100 tuntia. Tuen takaisinsaanti edellyttää säännöllistä opiskelua. Poissaolot heikentävät oppilaan arvosanoja, koska arvioinnissa huomioidaan myös läsnäolo ja aktiivisuus. Jos kurssiarvosana jäi saamatta esim. poissaolojen takia, oppilaille pyrittiin järjestämään korvaavia tehtäviä tai opiskelija tuli suorittamaan rästiin jääneet kurssit opintojen virallisen päättymisen jälkeen.

Tiina keskeytti opintonsa 18 koulupäivän jälkeen, mutta ehti olla sinä aikana poissa jo 42 tuntia. Luokanvalvoja ei ollut vielä ehtinyt kiinnittää asiaan huomiota, kun Tiina jo päätti keskeyttää opinnot. Opettajan mukaan Tiinan asioista oli keskusteltu kokouksessa, jossa oli ollut mukana Tiina, luokanvalvoja, kuraattori ja nuorisokodin edustaja. Kokoukseen tullessaan Tiina oli jo tehnyt lopettamispäätöksen eikä ollut halukas pohtimaan jatkamista. Opettajan mukaan kuraattori hoiti Tiinalle opiskelupaikan talouskouluun.

Teemulla oli luvattomia poissaoloja niin paljon, että häneltä oli opintotuki katkaistu. Luokanvalvojan mukaan hän kertoi tekaistuja syitä poissaoloilleen. Teemu oli saanut

poissaoloistaan huolimatta jatkaa opintojaan metallilinjan syrjäytymisprojektin ansiosta. Aikaisemman tiukemman linjan aikana hän olisi joutunut poissaolojen takia keskeyttämään.

**Pasin linja.** Pasin oppilaitoksessa opettajien keräämät poissaololistat toimitettiin kuraattorille, joka tarvittaessa otti oppilaaseen yhteyttä. Pasin luokanvalvojan mukaan poissaoloista ja myöhästymisistä huomautettiin opiskelijalle, mutta muuten niihin ei juuri puututtu, elleivät ne vaikuttaneet opintomenestykseen. Jos oppilas sekä teoriassa että käytännössä osoitti hallitsevansa vaaditut tiedot ja taidot, poissaoloja ei kirjattu opintokorttiin eikä korvaustehtäviä vaadittu. Käytännön saneli korvaustehtävien järjestämisen vaivalloisuus. Joskus kuitenkin oppilas oli maastotöistä poissa niin paljon, ettei hänen toimintaansa voitu arvioida. Tällöin oppilas ei saanut arvosanaa. Kurssin saattoi kuitenkin saada läpi osoittamalla vaaditut taidot esim. harjoittelujaksolla.

*”- kyllä niitä lasketaan ja niitä on aikaisempina vuosina sillä tavalla että niitä on sitten korvattukin mutta se on hirveän työläs se korvaussysteemi eli niitä on esim että kun on ykkösvuodelta, kun toiset on lähtenyt sille neljän viikon harjoittelujaksolle niin tänne on aina muutamia jätetty sen varsinaisen koulun päättymisen jälkeen että ne on täällä tämän toukokuun loppuun esim kaksi viikkoa vielä, tekevät mitä tekevät, niille pitäis kaikenlaista hommaa keksiä mutta se on hirveän työlästä. Jos niitä vie esim istuttamaan niin se on kuin tervanjuontia se istuttaminen ja työn jälki on erittäin huonoa. Se on opettajalle erittäin raskasta ja se on oppilaille. Jonkin verran on niitä poissaoloja pystynyt korvaamaan jollain lisätehtävällä. Mutta monasti se on niin että vaikka niitä poissaoloja aika tarkasti seurataan niin ei niitä kuitenkaan opintokorttiin merkata, ei ne tule siihen opintokorttiin näkyviin ja voisko sanoa että semmoinen kirjoittamaton sääntö tai tällöinen, että jos ne poissaolot ei vaikuta opintomenestykseen niin ei niitä tarvii korvata.” (Pasin lv.)*

Pasi jatkoi peruskoulussa aloittamaansa linjaa myös ammattiopinnoissa eli oli aiheetta poissa tunneilta. Pasin poissaolot olivat alkaneet pikkuhiljaa niin, että kuukauden päästä koulun alkamisesta hän oli ollut jo kokonaisia päiviä poissa. Poissaoloja oli eniten teorian tunneilta ja maastotöistä, jotka olivat ruumiillista, manuaalista työtä, esim. taimikonhoitoa. Opettajien mukaan Pasin opinnot keskeytyivät nimenomaan poissaolojen takia, vaikka tilanteeseen liittyi hankaluuksia asuntolassakin. Pasin opinto-ohjaaja oli seurannut poissaolotilannetta ja oli pyrkinyt tukemaan Pasia mm. tarjoamalla hänelle tavanomaista työvoittoisempaa opiskelusuunnitelmaa.

**Sarin linja.** Lähihoitajalinjalla poissaoloja seurasi tarkasti sekä ryhmävastaava (luokanvalvoja) että opinto-ohjaaja. Poissaolevia oppilaita pyrittiin tavoittamaan puhelimitse, kirjeitse ja jopa käymällä oppilaan kotona. Poissaolon jälkeen oppilaalle suunniteltiin yksilöllinen opiskeluohjelma eli mietittiin yhdessä, miten hän saisi suoritettua rästi jääneet tehtävät. Poissaoloista ilmoitettiin myös Kelalle. Jos opiskelija oli ilman luvallista syytä poissa yli kaksi viikkoa, häneltä kysyttiin, haluaako hän ylipäättään opiskella lähihoitajalinjalla vai aletaanko hänelle etsiä muuta paikkaa. Mikäli opiskelija halusi jatkaa, tehtiin ns. keskeytys, mikä käytännössä tarkoitti luokalle jäämistä. Jos opiskelija halusi lopettaa opinnot kokonaan, hänelle etsittiin uusi opiskelupaikka tai harjoittelupaikka.

Haastattelemistani nuorista Sari poikkesi edukseen poissaolojen suhteen. Hän oli pystynyt muuttamaan käyttäytymismalliaan ammattiopinnoissa eikä opettajien mukaan pinnannut lainkaan.

### **6.7 Oppilaitosten vastaukset oppilaan tuen tarpeeseen**

Yksilöllinen opetus on koulutuspolitiikassa päivän sana, mutta oppilaitosten resurssit eivät riitä opiskelijoiden yksilölliseen kohtaamiseen. Opettajilla ei ole aikaa henkilökohtaiseen neuvomiseen eikä lisäopetusta ole useinkaan saatavissa joko raha- tai opettajapulnan takia. Henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat ovat vielä uusi ja outo asia. Halua oppilaan tukemiseen löytyy, muttei aina resursseja. Oppilaan oma asenne ja innokkuus kantaa vastuuta itsestään tuntui vaikuttavan vahvasti siihen, miten opettajat jaksoivat sitoutua häntä kannustamaan ja järjestämään tukitoimia. Sosiaalialan oppilaitoksessa kannettiin oppilaasta kokonaisvaltaisemmin vastuuta. Samaa näkyi metsäoppilaitoksessa, jossa ilmiön taustalla oli oppilaitoksen pieni koko ja mahdollisuus henkilökohtaiseen tutustumiseen.

**Tiinan linja.** Autonasentajalinjalla oppilaiden erityistarpeisiin vastattiin tarjoamalla tukiopetusta ja vertaisopetusta sekä tekemällä henkilökohtaisia opetussuunnitelmia. Oppilaalle tarjottiin mahdollisuus keskustella ongelmistaan luokanvalvojan, opinto-ohjaajan tai kuraattorin kanssa. Tukiopetukseen ei opettajilla ollut kuitenkaan tarpeeksi aikaa, joten sitä oli tarjolla liian vähän. Työsalissa puutetta pyrittiin korvaamaan sillä, että tukea tarvitsevan oppilaan pariin valittiin henkilö, joka pystyi häntä neuvomaan.



Henkilökohtaiset opetussuunnitelmat olivat ainekohtaisia eli laadittiin aineessa, jossa opiskelijalla oli vaikeuksia. Niiden laatimisesta vastasi aineenopettaja ja mukana suunnittelussa saattoi olla luokanvalvoja ja opinto-ohjaaja. Opinto-ohjaajan mielestä henkilökohtaiset opintojen järjestämistä koskevat suunnitelmat olivat heidän linjallaan vielä liian ylimalkaisia. Käytännössä hojks:n mukaan etenevä opiskelija sai tukiovetusta ja hän eteni opinnoissa omaan tahtiinsa. Usein myös oppimistavoitteita madallettiin. Oppilaille oli mahdollisuus kurssimuotoisuuden takia suorittaa rästiin jääneitä kursseja varsinaisen opiskeluajan päätyttyä eli seuraavana syksynä. Oppilaitos kantoi vastuuta myös opiskelun kesken lopettavista oppilaistaan: kuraattori tuki heitä löytämään uuden opiskelu- tai työharjoittelupaikan.

Opiskelijoita pyrittiin tukemaan myös tekemällä yhteistyötä kodin kanssa. Oppilaitos järjesti avointen ovien päiviä ja vanhempainiltoja, joissa mahdollisista ongelmista keskusteltiin. Luokanvalvoja oli pyytänyt vanhempia ottamaan hänen tarvittaessa yhteyttä, mitä nämä ajoittain tekivätkin.

Tiinan kohdalla ei tuen tarvetta ehditty kartoittaa eikä tukea tarjota, koska hän teki keskeyttämisspäätöksensä niin nopeasti. Luokanvalvoja tai opinto-ohjaaja eivät ehtineet puuttua tilanteeseen. Kumpikaan heistä ei muistanut keskustelleensa Tiinan ongelmista ennen kuin siinä vaiheessa, kun hän oli jo tehnyt keskeyttämisspäätöksen.

**Pasin linja.** Metsäoppilaitoksessa oppilaille tarjottiin erityisopetusta luku- ja kirjoitusvaikeuksissa sekä tehtiin henkilökohtaisia opetuksen järjestämistä koskevia suunnitelmia. Opinto-ohjaaja etsi luontevia tilaisuuksia voidakseen keskustella opiskelijoiden kanssa silloin, kun häntä huolestutti jonkun poissaolot tai muut opintojen etenemiseen liittyvät tekijät. Hän pyrki kartoittamaan opiskelijan motivaatiota ja tuen tarvetta. Oppilaiden asioita pohdittiin oppilashuoltoryhmässä, johon kuului opinto-ohjaaja, kuraattori ja terveydenhoitaja sekä tarvittaessa asuntolanhoitaja, aineenopettaja sekä rehtori. Mukaan voitiin kutsua myös oppilaan vanhempia. Ryhmä kokoontui kerran kuukaudessa ja pienemmällä kokoonpanolla ongelmatilanteissa hyvin nopeastikin.

Tukiovetusta koulussa ei ollut tarjolla lähinnä taloudellisista syistä, mutta oppimisvaikeuksiset saattoivat saada erityisopetusta lukemisen ja kirjoittamisen ongelmiin. Joitain lukivaikeuksisia opiskelijoita oli määritelty erityisoppilaisiksi. Heille oli tehty henkilökohtaisia opetussuunnitelmia ainekohtaisesti. Käytännössä se tarkoitti sitä, että opiskelija saattoi suorittaa kokeita suullisesti työkokeen muodossa. Joskus myös

tavoitteita voitiin alentaa, mutta tuolloin mukautus näkyi opiskelijan todistuksessa. Pasiin luokanvalvoja totesi, että häneltä puuttuu tietoa ja taitoa suunnitella ja toteuttaa henkilökohtaisia opetussuunnitelmia. Ongelmaksi koettiin myös se, ettei opiskelijoiden mahdollisia oppimisvaikeuksia tiedetty opintojen alkaessa, jolloin tukitoimia olisi voitu järjestää heti eikä vasta sitten, kun oppilaalla alkaa ilmetä selviä vaikeuksia. Opinto-ohjaajan mielestä hojks:ia tulisi alkaa suunnitella myös niille, joilla on edellytyksiä edetä nopeammin ja syvemmälle kuin keskiverto-opiskelijoilla eli mukauttaa opetusta myös lahjakkaimpien tarpeita vastaavaksi. Opiskelijoilla oli mahdollisuus jäädä luokalleen eli käydä huonosti mennyt tai keskenjäänyt luokka uudelleen. Tästä oli kuitenkin huonoja kokemuksia: tuplaajat yleensä lopettivat opinnot kesken.

Opiskelijoiden kotiin otettiin yhteyttä, jos koululla, esim. asuntolassa, sattui jotain ikävää. Pelkästään heikon opintomenestyksen takia ei kotiin oltu yhteydessä. Luokanvalvoja piti tärkeänä vanhempien mielenkiintoa. Yleensä koululle päin pitivät yhteyttä ne vanhemmat, joiden lapset menestyivät hyvin. Opettajan mukaan vanhempien mielenkiinto kannustaa opiskelijaa.

Kun opinto-ohjaaja havaitsi Pasiin olevan poissa nimenomaan teoriatunneilta, hän olisi ollut valmis tekemään Pasiin tavanomaista työvoittoisamman opiskelusuunnitelman. Pasi ei ollut kuitenkaan sitoutunut näihinkään suunnitelmiin, jolloin opinto-ohjaaja oli menettänyt luottamuksensa häneen. Opettajat epäilivät Pasiin odottaneen opinnoilta enemmän koneiden kanssa työskentelyä ja turhautuneen teoriaopintoihin, maastotöiden raskauteen ja aikaisiin herätyksiin. Ilmeisesti Pasiin ongelmat olivat ammattiopinnoissa samantyyppisiä kuin peruskoulussakin eli hän halusi itse valita sen, mitä opiskelee eikä jaksanut motivoitua muusta.

*”- tota mää ensin luotin hänen puheisiinsa mutta sitten mää en voimutkaan enää luottaa, ei ne pitänyt paikkaansa sitoutumisesta tähän koulunkäyntii, ei siitä oikein sitten tullut mitään.”* (Pasiin opo)

*”-mää henkilökohtaisesti olin sillä tavalla asennoitunut[Pasiin]että mää olisin ihan ollut valmis kannustamaan häntä täällä jatkamaan, jos hän vaan olis ite ottanut vähänkin vastuuta siitä mitä tekee.”* (Pasiin opo)

*”- enkä mä mitenkään epäile etteikö [Pasi] olis selvinnyt täällä, aivan varmaan olis selvinnyt.”* (Pasiin opo)

Pasin asioita, mm. asuntolassa tapahtunutta tappelua, oli käsitelty oppilashuoltoryhmässä. Mukana keskustelussa oli myös Pasin isä, joka oli toivonut Pasin voivan jatkaa opintoja.

**Teemun linja.** Metallilinjalla oppilaiden erityistarpeisiin vastattiin tekemällä henkilökohtaisia opetuksen järjestämistä koskevia suunnitelmia. Opetusta tehostettiin tarvittaessa käyttämällä kahta opettajaa. Opiskelijoiden asioita käsiteltiin oppilashuoltoryhmässä ja oppilaitoksella oli oppilaiden tukena myös kuraattori. Oppilaitoksessa oli myös erikseen oma linja mukautetusta opetuksesta ja harjaantumiskoulusta tuleville oppilaille.

Teemun luokanvalvojan näkemys henkilökohtaisesta opintojen suorittamista koskevasta suunnitelmasta oli, että tuolloin opetuksen tavoitteitakin mukautetaan, jolloin se näkyy myös opiskelijan todistuksessa. Hojks:n mukaan eteneminen merkitsi hitaampaa etenemistä ja töiden soveltamista. Opettajan mukaan hojks:ien tekeminen on niin uusi asia, ettei se vielä toimi. Itse hänellä oli omalle ryhmälleen tekeillä yksi hojks nyt viimeisen vuoden keväällä. Hän totesi, että henkilökohtaiset suunnitelmat pitäisi tehdä jo opintojen alkuvaiheessa, heti kun ongelmia ilmenee.

Teemun opinto-ohjaaja mielsi hojks:n hieman eri tavalla: tukitoimilla pyritään nimenomaan siihen, että jokainen opiskelija saa normaalin todistuksen. Hänen mukaansa osa oppilaista nimettiin erityisoppilaiksi heti opintojen alussa peruskoulusta pyydettyjen tietojen perusteella ja syynä saattoi olla esim. peruskoulussa tapahtunut häiriökäyttäytyminen. Hän keräsi oppilaiden menestymisestä jatkuvasti tietoja ja oppilaan erityisoppilasnimitys poistettiin, jos hän ei osoittanut tarvitsevansa erityistukea. Erityisoppilaiksi määriteltyjen ja muiden heikommin menestyvien opiskelijoiden oppimista pyrittiin tehostamaan käyttämällä opetustilanteessa yhden sijasta kahta opettajaa. Lisäopettaja saattoi ohjata muuta luokkaa samalla, kun varsinainen opettaja neuvoi hitaammin eteneviä. Näin siksi, että oma opettaja tuntee opiskelijoiden tarpeet paremmin kuin vieras opettaja. Toisinaan luokka jaettiin kahteen ryhmään jaottelematta opiskelijoita hyvin ja huonommin menestyviin. Tällöin vältetään kenenkään leimaamiselta ja kuitenkin opettajalla on enemmän aikaa erityisoppilaan huomioimiseen. Menetelmä oli koettu toimivaksi, mutta sitä käytettiin liian vähän opettajapulan takia. Rahaakin rinnakkaisopettajien palkkaamiseen olisi ollut, koska erityisoppilaista saadaan korotettua valtionapua, mutta sopivia henkilöitä ei löytynyt.

**Sarin linja.** Lähihoitajalinjalla opettajat kokivat käyttävänsä paljon aikaa oppilaiden yksilölliseen ohjaamiseen. Opiskelijoille tehtiin tarvittaessa henkilökohtaisia opintojen järjestämistä koskevia suunnitelmia ja tenttimistapoja mukautettiin. Osalla opettajista oli erityispedagogista osaamista, vaikka varsinaista erityisopetusta ei oppilaitoksessa ollut tarjolla. Tarvittavien erityispalvelujen hankkimista esti rahanpuute.

Lähihoitajalinjalla pyrittiin huomioimaan oppilaat, joilla oli lukemisen ja kirjoittamisen ongelmia. He voivat tenttiä suullisesti tai muuten heille yksilöllisesti mietityllä tavalla. Äidinkielen- ja matematiikan opettajilla oli erityispedagoginen koulutus, mikä auttoi heitä sekä havaitsemaan oppilaiden vaikeuksia että soveltamaan opetusta oppilaiden tarpeita vastaavaksi.

Muutenkin oppilaiden tuen tarvetta pyrittiin tarkkailemaan ja rästiinjääneisiin suorituksiin tai poissaoloihin pyrittiin puuttumaan varhain. Opinto-ohjaaja pyrki aktiivisesti ja sitkeästi tavoittamaan poissaolevia oppilaita. Keskeinen tukimuoto oli keskustelu, jossa kartoitettiin oppilaan elämäntilannetta ja mietittiin ratkaisuja myös yksityiselämän kysymyksiin. Oppilaan kohtaaminen oli hyvin kokonaisvaltaista. Opettajat olivat erityisen motivoituneita pohtimaan tukitoimia niille opiskelijoille, joilla oli halua ja yritystä selviytyä opinnoista. Toistuvasti sopimukset pettäneen opiskelijaan he suhtautuivat varautuneimmin.

Henkilökohtaisia opetuksen järjestämistä koskevia suunnitelmia tehtiin opinto-ohjaajan mielestä todella paljon. Osalla taustalla oli koulun vaihtaminen, sairausloma tai äitiysloma, osalla aiheettomat poissaolot. Oppilaan kanssa keskusteltiin, missä aikataulussa ja miten hän suorittaa rästiinjääneitä tehtäviä. Mikäli vaikutti siltä, ettei opiskelija pysty suorittamaan rästiinjääneitä tehtäviä muun opiskelun ohella, hän saattoi keskeyttää ja tehdä luokan uudelleen. Opinto-ohjaaja piti pahimpana ongelmana sitä, että opiskelijat eivät itse pitäneet kiinni sovitusta asioista eli eivät uusintamahdollisuudesta huolimatta tulleet suorittamaan rästiin jäänyttä tehtävää tai jatkoivat yhä pinnaamista.

Opinto-ohjaaja otti tarvittaessa yhteyttä oppilaan kotiin ja saattoi toimia välittäjänä opiskelijan ja kodin välillä mm. silloin, kun nuori on tullut alalle vain vanhempien eikä omasta tahdostaan. Nyt kun opiskelijat ovat nuorentuneet, ottavat vanhemmat aktiivisemmin yhteyttä kouluun päin ja siten on helpompi yhdistää kodin ja koulun voimavarat tukemaan opiskelijaa.

Sari ei ollut opettajien mukaan - eikä omasta mielestäänkään - tarvinnut opiskelussaan mitään tukitoimia. Hän toimi vastuullisesti ja aktiivisesti ja oli menestynyt hyvin myös tenteissä ja kirjallisissa tehtävissä.

### **6.8 Opettajien näkemykset ei-toivotusta käyttäytymisestä**

Haastattelemani oppilaat olivat aiemmalla koulu-urallaan käyttäytyneet ajoittain tavalla, jonka opettajat kokivat ei-toivottuna ja häiritsevänä. Siksi olin kiinnostunut tietämään, millainen käytös ammattioppilaitoksissa koettiin ei-toivottuna, millainen oli opettajien sietokyky ja miten ongelmallisissa tilanteissa toimittiin. Ei-toivottuna käyttäytymisenä mainittiin verbaalinen häirintä, kuljeskelu luokassa ja turvallisuusohjeiden laiminlyönti, mutta myös liika passiivisuus. Opettajien suhtautuminen vaihteli sietämisestä nuhteluun ja luokasta poistoon. Opettajien mukaan ei-toivottua käytöstä ehkäisee parhaiten mielenkiintoiset aineet ja työvoittoiset opetusmenetelmät. Myös ryhmän hengellä ja sisäisellä kurilla on vaikutusta oppilaiden käytökseen.

**Tiinan linja.** Tiinan luokanvalvoja koki, ettei hänen tunneillaan ilmennyt häiritsevää käyttäytymistä. Hänen mukaansa häiritsevästi käyttäytyvät opiskelijat karsiutuvat porukasta yleensä jouluun mennessä. Hän kertoi heti ensimmäisellä tapaamisella käyttäytymissäännöt, joiden mukaan opiskelijat toimivat. Hän odotti oppilaiden olevan hiljaa, silloin kun hän esitti uutta asiaa, mutta salli välillä huulenheitonkin. Työsalissa opiskelijat innostuivat opettajan mukaan toiminnasta niin, ettei häiriöitä ollut. Opiskelijat harjoittivat tarpeen tullen ryhmäkuria: opiskelemisesta motivoituneet oppilaat hiljentävät yhteisvoimin kaverin, joka häiritsee heitä.

Opinto-ohjaaja piti luentotyypisessä tilanteessa häiritsevänä asiaankuulumatonta keskustelua, mitä ilmeni etenkin viikonlopun jälkeen. Työsalissa häntä vaivasi ajoittain oppilaiden väsymys: oppilaat istuskelivat eivätkä työt edistyneet. Koska kyse oli asiakastöistä, oppilaiden käytös aiheutti työn aikataulun pettämisen. Yleensä opiskelijat kuitenkin tarttuivat töihin opettajan kehoituksella. Oppilaiden väsymys lisäsi myös tapaturmariskiä.

Tiina ei luokanvalvojan mukaan käyttäytynyt hänen tunneillaan millään tapaa häiritsevästi. Itse Tiina mainitsi, että hän piti taukoja omine aikoineen, myöhästeli ja oli tunneilta poissa. Viimeistä lukuunottamatta opettajat eivät vielä olleet kiinnittäneet näihin huomiota.

**Pasin linja.** Metsäoppilaitoksessa opettajat kokivat ei-toivottuna käyttäytymisenä luokkatilanteessa meluamisen. Työrauhaa pyrittiin luokassa edistämään esim. järjestystä muuttamalla, mutta aina tilannetta ei osattu muuttaa, vaan lievää häiriötä siedettiin. Opiskelijoita ei yleensä poisteta luokasta eikä oppitunnille tuloa evätä. Opettajien mukaan tilanne vaihteli oppiaineittain: osa aineista oli niin mielenkiintoisia ja motivoivia, että niissä ei esiintynyt minkäänlaista häiriötä. Luokkatilanteessa häiritseviä oppilaita oli luokanvalvojan mukaan kahdenlaisia. Toiset olivat käytännön ihmisiä, joita luokkatilanne turhautti, mutta jotka tekivät maastossa kovasti töitä. Toiset taas eivät menestyneet töissäkään.

Toinen ei-toivotuksi koettu asia oli opiskelijoiden keskinäinen huulenheitto ja mollaaminen. Vaikka sanailua ei aina oltu tarkoitettu vakavasti otettavaksi, se saattoi loukata jotakuta. Oppilaiden väliseen suunsoittoon opinto-ohjaaja puuttui keskustelemalla kyseisten henkilöiden kanssa asiasta.

Maastossa opettajia häiritsi oppilaiden keskittymättömyys työohjeiden kuunteluun, tupakointi ja muu oheistoiminta, kuten painiminen ja lumipallojen heittäminen. Luokanvalvoja koki, ettei hänellä ollut muita mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan kuin sanallinen huomauttaminen.

Pasi oli koettu oppitunneilla hiljaisena, pikemmin passiivisena ja välinpitämättömänä, joka ei mitenkään häirinnyt tunteja. Joskus hän myöhästeli. Asuntolassa Pasi kuitenkin rikkoi sääntöjä käyttämällä alkoholia, tuomalla vieraita vastoin sääntöjä ja tappelemalla toisen asukkaan kanssa.

**Teemun linja.** Metallilinjalla opettajat kokivat luokkatilanteessa häiritsevänä opiskeluvälineiden puuttumisen, asiattoman keskustelun sekä matkapuhelimen soimisen ja niihin vastaamisen. Keskustelun seurauksena opiskelija menetti mm. opettajan antamat työohjeet eikä siten edistynyt tehtävässään. Joskus luokassa kehittyi vääränlaiseksi koettu luokkahenki, jolloin luokka nousi yhtenä ryhmänä vastustamaan opettajaa, kun tämä esim. huomautti yhdelle oppilaalle jostain tämän tekemisestä. Työsalissa oppilaan levottomuus ja omalta työpaikaltaan asiaton poistuminen koettiin häiritsevänä, samoin kuin turvallisuusohjeiden laiminlyönti.

Hälisevä opiskelija saatettiin poistaa luokasta. Periaatteessa opettajat voisivat laittaa hänet kotiin etätehtäviin, mutta metallilinjalla se ei ollut tapana. Opinto-ohjaaja painotti, että oppilaita ei koskaan pidä moittia luokassa, vaan häiritsevän oppilaan kanssa on

keskusteltava kahden kesken. Hän ei myöskään hyväksynyt, että koko ryhmää rangaistiin yhden opiskelijan huonon käytöksen takia.

Teemusta hänen luokanvalvojansa käytti nimitystä häirikkö. Teemu häliesi oppitunneilla ja jäi toisista jälkeen, kun ei seurannut opetusta. Opettajan mukaan Teemu helposti hermostui huomauttelemisesta tai jopa siitä, että opettaja katsoi häneen antaessaan ohjeita. Teemu ei tuntunut ottavan ohjeista opikseen. Teemu myös tuntui kokevan, että häntä kohtaan ollaan epäoikeudenmukaisia. Hän valitti mm. siitä että hänen edellisenä päivänä käyttämänsä kone oli luovutettu toiselle opiskelijalle. Hän ei osannut yhdistää asiaan omaa myöhästymistään. Kummankin opettajan mielestä Teemu oli hyvin huomionkipeä. Toisaalta hän mielellään keskusteli opettajien kanssa muista kuin opiskeluasioista ja toisaalta hän hankki kavereiden huomiota opettajien silmissä ei-toivotulla käyttäytymisellä. Teemuun sanoihin ja tekoihin ei voinut luottaa. Hän oli ollut poissa niin paljon, että opintotuki oli katkaistu ja kertoi opettajan mielestä tekaistuja syitä poissaoloilleen. Kokeisiin hän ei osallistunut, ei myöskään erikseen järjestettyihin uusintakokeisiin, joten kursseja jäi jatkuvasti rästiin.

Opinto-ohjaajan mukaan Teemu käytti jonkin verran alkoholia ja oli kerran tullut kouluun alkoholin vaikutuksen alaisena. Tuolloin hän oli ollut väkivaltainen toista oppilasta kohtaan, joka Teemun mielestä oli kiusannut häntä. Opettajan mielestä asia oli ollut päinvastoin: Teemu oli kiusannut jotakuta, jolloin toiset opiskelijat olivat puuttuneet asiaan. Tämän väliintulon Teemu oli kokenut kiusaamisena ja kostanut lyömällä.

*”-tuli sitten yhtenä aamuna tämä [Teemu]tänne juovuksissa, puhalti semmoiset promillet että autolla ei olis enää saanut ajaa ja kolhi tätä kyseistä henkilöä joka hänen mukaan kiusas häntä, kolhi silleen että poskipää oli punaisena ja siinä käytiin kuraattorin luona juttelemassa ja kaikkea muuta tämmöistä.”*

(Teemun opo)

Luokanvalvoja epäili, etteivät luokkakaverit luottaneet Teemuun: hekin olivat huomanneet, että Teemu puhui paljon, mutta teki vähän. Hän käytti opettajan mukaan toisia hyväkseen eli pyrki ryhmiin, joissa joku toinen tekisi työn. Teemu kyllä mielellään otti kunnian itselleen tehdystä työstä.

**Sarin linja.** Lähihoitajalinjalla ryhmät olivat usein turhan äänekkäitä. Hälinän lisäksi opettajia kiusasi myöhästely ja tunnilta kesken poistuminen ja kännyköiden käyttö luokassa. Opettajia harmitti myös joidenkin opiskelijoiden tapa luistaa vastuusta

ryhmätöissä ja siirtää vastuuta toisille. Kiroilua ei myöskään pidetty suotavana, koska opettajien mielestä opiskelijoiden tulisi harjaantua kieleen, joka on korrektia asiakastyössä. Myös liika passiivisuus luokassa koettiin ei-toivottuna käyttäytymisenä. Oppilaitoksessa ilmeni joskus myös aggressiivista ja uhkaavaa käytöstä, jonka takana saattoi olla alkoholin, lääkkeiden tai huumeiden väärinkäyttö. Huumeiden käyttö koettiin yleistyvänä ongelmana kaikkine seuraamuksineen, mutta opettajien mukaan oli erittäin vaikea varmuudella todeta huumeidenkäyttöä ja puuttua siihen. Opettajat olivat työrauhaongelmista eniten harmissaan niiden opiskelijoiden puolesta, joilla oli aito motiivi oppia.

Sarin luokanvalvoja kertoi muuttaneensa asennetta toisia häiritsevään käyttäytymiseen. Aikaisemmin hän oli ajatellut, että aikuisten opiskelijoiden tulee vastata itse käyttäytymisestään, mutta viime aikoina - opiskelijoiden myös nuorruttua - hän oli alkanut puuttua tilanteisiin. Hän saattoi komentaa oppilaita suoraan tai muuttaa paikkaansa luokassa tai muuttaa äänenvoimakkuutta tai -sävyä. Opinto-ohjaaja saattoi viedä luokkaan desibelimittarin osoittaakseen konkreettisesti hälinän voimakkuuden. Hän myös keskusteli oppilaiden kanssa liiallisen melun seurauksista: päänsärystä, väsymisestä, keskittymisongelmista.

Sarin käyttäytyminen oli opettajien mukaan esimerkillistä. Peruskoulussa esiintynyt suunsoitto, myöhästelyt ja pinnaaminen oli vaihtunut aktiiviseen ja positiiviseen asenteeseen ja työskentelyyn. Ainoana kielteisenä piirteenä mainittiin luokkatovereilta kuultu valitus Sarin passiivisuudesta ryhmätyön tekemisessä.

## 6.9 Opintojen keskeyttämiset

**Tiinan linja.** Autonasantajalinjalla lukuvuonna 1998-1999 keskeytti opinnot oppilasasiainhoitajan mukaan 24 opiskelijaa 221:sta eli 11 %. Keskeyttämiset tapahtuvat yleensä ensimmäisen luokan alkuvaiheessa. Opettajien mukaan syynä on useimmiten väärä alanvalinta tai epärealistiset odotukset opintojen sisällöstä ja toimintatavoista, mitkä johtavat poissaoloihin ja siten opiskelun katkeamiseen.

Eroamista suunnittelevan oppilaan kanssa keskustellaan ja pohditaan eri vaihtoehtoja. Keskusteluissa on yleensä mukana luokanvalvoja, kuraattori ja opiskelijan vanhemmat. Kuraattori pyrkii etsimään jokaiselle erolle uuden opiskelupaikan tai työharjoittelupaikan.



Tiina keskeytti opinnot oltuaan koulun kirjoilla vain 18 päivää, jona aikana hän oli ollut poissa 42 tuntia. Luokanvalvojan mielestä Tiinalla saattoi olla vääriä odotuksia ja käsityksiä opiskelusta eikä hänellä tuntunut olevan motivaatiota pitkäjänteiseen opiskeluun. Opettajan mukaan hän vaikutti epävarmalta ja päämäärättömältä. Tiinan asioita pohdittiin ryhmäkeskustelussa, johon tullessaan Tiina oli jo päättänyt keskeyttää. Opettajan mukaan kuraattori hoiti Tiinalle välittömästi paikan talouskouluun - Tiina kertoi hankkineensa paikan itse.

**Pasin linja.** Metsäoppilaitoksessa opiskelun kesken lopettaminen oli vähäistä eikä sitä koeta ongelmana. Kuluneen vuoden aikana joitain opiskelijoita oli siirtynyt vastaaviin oppilaitoksiin, yksi lähtenyt armeijaan aikoen jatkaa opintoja seuraavana vuonna, joku on keskeyttänyt terveydellisistä syistä ja muutama oli lähtenyt niin, ettei opinto-ohjaaja tiennyt heidän tilannettaan. Jotkut oppilaat siirtyivät työelämään jo kahden opiskeluvuoden jälkeen saatuaan pätevyyden kuormakoneen käyttämiseen, mutta sitä ei pidetty opintojen kesken lopettamisena. Oppilaitoksesta ei ole erotettu ketään. Kuraattorin mukaan metsäoppilaitoksessa keskeyttämisprosentti on alle viiden. Hänen mukaansa keskeyttämisen taustalla on yleensä heikko motivaatio alalle, huono koulumenestys peruskoulussa, opiskelukieltisyys ja väärä alanvalinta.

Pasi keskeytti opinnot noin kolmen kuukauden opiskelun jälkeen. Hän itse kertoi opintojensa keskeyttämisen syyksi hyvin yksiselitteisesti asuntolassa sattuneen tappelun ja asuntolasta erottamisen. Opettajien näkemys oli toinen. Luokanvalvoja ja opinto-ohjaaja olivat tietoisia lokakuussa asuntolassa tapahtuneesta tappelusta, mutta heille oli jäänyt epäselväksi, mitä todella tapahtui, mm. kuka tappelun aloitti. Asiaa oli puitu oppilashuoltoryhmässä. Opettajilla ei ollut tietoa, miksi juuri Pasi oli erotettu asuntolasta eikä toista osapuolta. Päätöksen oli tehnyt rehtori. Asuntolanhoitajan mukaan Pasi oli rikkonut asuntolan järjestyssääntöjä kolmessa kohtaa: vierailuajamääräysten rikkominen, asuntolarauhan rikkominen ja alkoholin käyttö. Alkoholin käyttöä oli esiintynyt jo ennen tappelua. Asuntolasta erottamisen yhteydessä opinto-ohjaaja oli keskustellut Pasin isän kanssa, joka oli kovasti toivonut Pasin jatkavan opiskelua. Pasilla olisi ollut mahdollisuus asua opiskelupaikkakunnalla jonkun sukulaisen luona kuukauden ajan, mutta hän ei siihen suostunut. Kotipaikkakunnalta käsin hän ei ollut kuitenkaan jaksanut käydä koulua, vaan poissaolot lisääntyivät. Opinto-ohjaajan ja asuntolanhoitajan mukaan liialliset poissaolot olivat syynä siihen, ettei hän voinut jatkaa opintojaan karenssikuukauden kuluttua loppuun. Siksi hän ei saanut enää asuntolapaikkaa.

Opinto-ohjaaja koki Pasin olleen tiiviisti yhteydessä kaveripiiriin, joka ei tukenut Pasin opiskelua. Hän toi kavereitaan asuntolaan ja jopa konekentälle kesken opetuksen, mistä nämä poistettiin. Asuntolassa Pasilla olisi ollut mahdollisuus tutustua ”*tervehenkiseen nuoreen porukkaan*” ja löytää ehkä uusi elämäntyyli, johon kuuluisi mm. opiskelu.

**Teemun linja.** Metallilinjalta keskeytti oppilasasiainhoitajan mukaan lukuvuonna 1998-1999 vain 10 oppilasta 198:sta eli 5 %. Linjalla oli tietoisesti pyritty ehkäisemään keskeyttämisiä opettajille suunnatun syrjäytymiskoulutuksen avulla ja projektin avulla eroamiset oli saatu vähenemään. Projekti ei kuitenkaan ollut ollut riittävä oppilaiden tukemiseen, sillä oppilaat eivät olleet kahdessa vuodessa saavuttaneet päästötodistukseen edellyttäviä tietoja ja taitoja. Heillä kuitenkin oli mahdollisuus suorittaa opinnot loppuun kolmantena vuotena. Teemun luokanvalvojan mukaan opettajat tekevät parhaansa pitääkseen kaikki oppilaat mukana, mutta aika ei riitä jokaisen henkilökohtaiseen ohjaamiseen. Kuraattori keskustelee eroamista suunnittelevien oppilaiden kanssa ja tilastoi myös eroamisten syyt.

Teemu kuului oppilaisiin, jonka opintojen jatkumisen mahdollisti metallilinjän tietoinen pyrkimys pitää kaikki aloittaneet opinnoissa mukana. Aiemman toimintamallin aikana hänen poissaolonsa ja rästiinjääneet kurssinsa olisivat aiheuttaneet opintojen keskeytymisen. Teemun kohdalla seuraava syksy tulisi olemaan opintojen suhteen kriittinen aika: silloin hänen pitäisi lisävuoden turvin tehdä puuttuvat opinnot valmistuakseen metallimieheksi. Opettajien ennuste Teemun suhteen oli heikko: ammattitaitoista metallimiestä hänestä ei tule. Opettajien luovuttamista Teemun suhteen kuvaa se, että häneltä ei vaadittu alanmukaisen lopputyön tekemistä. Mukautus osoitti selkeästi sen, että ainakaan tässä vaiheessa Teemulla ei ole tutkintoon vaadittuja tietoja ja taitoja.

**Sarin linja.** Lähihoitajalinjalta erosi lukuvuonna 1997-1998 9 % oppilasta. Sama määrä myös keskeytti opinnot väliaikaisesti eli jäi luokalleen. Eroamisten suurin syy oli motivaation puute (39 %). Muut syyt olivat opiskelupaikan vaihto, terveydelliset tai perhesyyt sekä taloudelliset syyt. Opinto-ohjaajan mukaan sekä eroamiset että väliaikaiset keskeyttämiset olivat lisääntyneet. Hänen henkilökohtainen kokemuksensa vahvasti tilastotietoja eli usein eronneilla oli jo tullessaan heikko motivaatio. Tilanteeseen saattoi liittyä myös koti-ikävä. Joku oli lopettanut oppimisvaikeuksien takia, mm. vaikean lukihäiriön vuoksi. Oppilaita ei erotettu, vaan ne, joiden eteneminen kävi mahdottomaksi esim. poissaolojen takia, erosivat yleensä itse. Opinto-ohjaaja pohti opiskelijoita, joiden kohdalla epäili alkoholin, huumeiden tai lääkeaineiden väärinkäyttöä.

Hän mietti, onko oikein antaa hoitoalan pätevyys henkilöille, jotka eivät välttämättä toimi riittävän vastuullisesti.

Sarin menestymisestä opinnoissa olivat vakuuttuneet molemmat Sarin tuntevat opettajat. He uskoivat Sarin valmistuvan ajallaan ja hyvin arvosanoin.

## 7 LÖYDÖSTEN TARKASTELUA

### 7.1 Hope turvasi päästötodistuksen

Kaikki nuoret olivat kokeneet Hope-jakson mielekkäänä erityisesti sen vapaan ilmapiirin, omavalintaisen työtahdin ja yksilöllisesti oppilaat kohtaavan opettajan ansiosta. Hope normalisoi nuorten koulunkäynnin siten, että Hopessa jokainen kävi kohtalaisen säännöllisesti. Se oli selkeä parannus aiempaan runsaaseen pinnaamiseen nähden. Jokaisen kohdalla päästötodistuksen saaminen olisi saattanut pitkittyä ilman Hope-jaksoa. Löydöt ovat samansuuntaisia kuin Puumalaisen ja Sihvosen tutkimuksessa. Heidän mukaansa Hopen vahvuus oppilaiden kannalta oli pysyvä aikuissuhde eli toimiva suhde opettajan kanssa. He totesivat myös Hope-jakson mahdollistavan päästötodistuksen niillekin, joille se ei onnistunut omassa koulussa. (Puumalainen & Sihvonen 1999, 111 ja 113.)

Nuorten kuvaukset Hopesta ja siellä viihtymisestä ovat samansuuntaisia kuin Kivirauman tutkimuksessa tarkkailuluokan käyneillä pojilla. Reilu, oikealla tavalla oppilaansa kohtaava ja nimenomaan pysyvä, sama opettaja, pieni luokka ja sopiva opiskelutahti mainittiin molemmissa tutkimuksissa viihtymisen taustatekijöiksi. Kivirauman tutkimuksessa tosin tärkeimmäksi syyksi nousi hyvä yhteishenki oppilaiden kesken. Haastattelemistani nuorista vain Sari korosti samanhenkisten kavereiden osuutta Hopessa viihtymiseen. (Kivirauma 1995, 131.)

Hopen tavoitteena on normalisoida oppilaiden koulunkäynti eli käytännössä saada oppilaat jälleen käymään säännöllisesti koulussa ja tarttumaan aktiivisesti opintoihin. Kahdeksan viikon jakso on kuitenkin lyhyt niiden kohdalla, jotka ovat jo sisäistäneet koulun laimilyömisensä omaksi elämäntavakseen. Sari, Tiina, Teemu ja Pasi kävivät koulua Hopessa kohtalaisen säännöllisesti, mutta kotikoululle paluu tuotti osalle ongelmia. Teemu sai päästötodistuksen Hopesta, Sari, Tiina ja Pasi palasivat omiin kouluihinsa pienryhmiin. Tiinan ja Pasiin kohdalla poissaolot alkoivat jälleen. Saria lukuunottamatta kaikki pinnasivat ammattioppilaitoksissa. Myös Puumalainen ja Sihvonen sekä Hiekkala totesivat, että Hopen vapaa ja itseohjautuva ilmapiiri ei välttämättä tue oppilaan sopeutumista tavanomaisiin, tarkemmin kontrolloituihin oppimisympäristöihin (Puumalainen & Sihvonen 1999, 112-113; Hiekkala 1999, 45). Teemu, Tiina ja Pasi halusivat ammattiopinnoissa enemmän vapautta ja omavalintaisuutta aikataulujen ja oppisisältöjen suhteen kuin työelämän sääntöjen mukaan ohjautuva ammattioppilaitos pystyi tarjoamaan. Sarin kohdalla Hopessa alkanut myönteinen kehitys jatkui ja vahvistui

ammattiopinnoissa. Sari oli jo Hopessa sopeutunut muita paremmin annettuihin aikatauluihin: hän mainitsi opiskelleensa Hopen virallisen aikataulun mukaisesti yhdeksästä kahteen.

Peruskoulun jälkeinen koulutusura on ESY -oppilailla takkuisempi kuin peruskoulun oppilailla keskimäärin. Vertailen Hopen käyneiden nuorten tilannetta sopeutumattomien opetuksen käyneisiin, koska heidän ongelmansa (poissaolot, keskittymisvaikeudet, verbaalinen häirintä, tekemättömyys) ovat vastaavia ESY -oppilaisiin tai muutoin käytöshäiriöisiksi määriteltyihin oppilaisiin nähden (ks. Koro & Moberg 1981; Ihatsu 1996). Jahnukainen totesi laatimassaan meta-analyysissä, että peruskoulun ESY-oppilaista 73 % hakee peruskoulun jälkeen jatko-opintopaikkaa, 69 % hyväksytään koulutukseen ja 55 % aloittaa opinnot. Opinnot aloittaneista lähes kolmannes eli 30 % keskeyttää opinnot. Kaikenkaikkiaan ESY-opetuksessa peruskoulun suorittaneista vain joka kolmas (30%) suorittaa ammattitutkinnon. (Jahnukainen 1996, 241-242.) Yksittäisiä tutkimuksia tarkastelemalla voidaan todeta, että tilanne on ollut sama parin vuosikymmenen ajan. Koro ja Moberg totesivat 1980-luvun alussa vain kolmanneksen (35 %) tarkkailuluokan käyneistä saaneen jonkinasteisen ammatillisen koulutuksen (Koro & Moberg 1981, 31). Jahnukainen totesi seurattuaan yhden tarkkailuluokan oppilaita 1990-luvulla, että heistäkin vain 35 % oli hankkinut keskiasteen koulutuksen ja lisäksi 30 % oli saavuttanut jonkintasoisen ammattipätevyyden aikuiskoulutuskurssien avulla (Jahnukainen 1997b, 65). Kivirauman tutkimuksen kymmenestä pojasta kuusi aloitti ammattiopinnot, mutta vain yksi sai ne päätökseen (Kivirauma 1995,134). Hopen käyneistä ja jo päästötodistuksen saaneista nuorista 75 % oli haastatteluhetkellä jonkin tyyppisessä jatkokoulutuksessa (luku 4.2). Ammatilliset opinnot oli aloittanut yhdeksän kuudestatoista eli 56 %. Näistä kuitenkin viisi (56 %) oli keskeyttänyt opinnot. Luku on selvästi suurempi kuin keskimäärin ESY -oppilailla, puhumattakaan yleensä peruskoulun käyneistä. Tämä osoittaa, että Hopen käyneet nuoret tarvitsevat erityistä tukea siirtyessään keskiasteen opintoihin.

## **7.2 Menestyjät, roikkujat ja putoajat**

Valitsin haastateltavat kahdesta ryhmästä: opinnoissa jatkavat ja opinnot keskeyttäneet. Oletin erojen löytyvän näiden ryhmien väliltä. Nuoret jakautuivat kuitenkin selkeästi kolmeen ryhmään. Sari oli omaa luokkaansa innokkaana ja menestyvänä opiskelijana. Sen sijaan Teemulla tuntui olevan enemmän yhtäläisyyksiä opinnot keskeyttäneisiin kuin Sariin. Näin muodostin nuorten ammattiopintomenestyksen pohjalta kolme luokkaa: menestyjät, roikkujat ja putoajat.

**Menestyjä: Sari.** Sarin tarina on positiivinen selviytymistarina. Poissaolot ja riehumiset jäivät peruskouluun. Hopessa Sari kohtasi oppilaitaan henkilökohtaisesti tukevan opettajan ja pystyi pienryhmässä saamaan opintojaan vauhdilla eteenpäin. Hän nautti Hopen vapaudesta tehdä asioita omaan tahtiin, mutta sisäisti myös itseohjautuvuuden eli toimi vastuullisesti ja opiskeli aktiivisesti. Mahdollisesti opettajan mielenkiinto sai huomionkipeän Sarin keräämään huomiota negatiivisen käyttäytymisen sijaan positiivisella.

Sarilla oli selkeät, omasta persoonastaan ja ammatin sisältä lähtevät motiivit hakea lähihoitajalinjalle. Sosiaalisena ja ihmissläheisenä henkilönä hän halusi ammattiin, jossa saisi toimia ihmisten kanssa ja auttaa heitä ja olla hyödyksi. Ammattitoiveille antoi realistista pohjaa SPR:n nuorisoryhmässä toimiminen. Hän myös saattoi peilata oppimaansa omiin kokemuksiinsa. Sarin kodissa arvostettiin koulutusta. Kun Sari pääsi opiskelemaan vanhempien epäilyistä huolimatta, nämä ovat olleet tyytyväisiä ja rohkaisevia.

Sari oli nuorista ainoa, joka kuvasi opiskelua aktiivisena toimintana, jonka tavoitteena on oppiminen. Hän toimi itsenäisesti ja oma-aloitteisesti. Hän tiedosti oman vastuunsa ja kehitti opiskelumenetelmiään. Sosiaalisena henkilönä hänelle sopi lähihoitajalinjan vuorovaikutteinen opiskelutyyli: hän nautti keskusteluista. Hänen vuorovaikutustaitonsa olivat hyvät ja hän kysyi rohkeasti, jos jokin asia jäi epäselväksi. Häntä kannusti opettajien tasavertainen suhtautuminen oppilaisiin ja hän lienee saanut sitä kautta kaipaamaansa huomiota. Hänen osallistumisensa tunnilla oli aktiivista ja asiallista. Sarille sopi myös opiskelu pysyvässä, eri-ikäisistä opiskelijoista koostuvassa ryhmässä. Uudet ystävyysuhteet auttoivat arvioimaan kriittisesti entisiä suhteita, joissa Sari itse koki tulleen ajoittain hyväksikäytetyksi. Hän ei kuitenkaan hyljännyt entisiä ystäviään, vaan pyrki tukemaan heitä elämässä eteenpäin.

Sari luotti itseensä ja mahdollisuuksiinsa selviytyä opinnoista omalla työllä ja vaivannäöllä. Toisaalta hän tiedosti hyvin tarjolla olevat tukimuodot ja suhtautui niihin positiivisesti, vaikkei itse kokenut niitä tarvitsevansa. Sari suhtautui luottavaisesti oppilaitoksen henkilökuntaan ja mahdollisuuteen saada tukea ja apua.

Sari vastasi hyvin lähihoitajalinjan opiskelijoille asetettuja vaatimuksia ja odotuksia, joten henkilökunnan asenne häneen oli myönteinen. Henkilökunta pyrki kohtaamaan oppilaat tasavertaisesti ja kokonaisvaltaisesti ja järjestämään yksilöllisiä tukitoimia. Oppilailta kerättiin aktiivisesti palautetta, jonka mukaan opetusta kehitettiin.

Sarin menestystarinan osatekijät ovat hyvin samantyyppiset kuin Lehtikarin tutkimuksessa ilmenneet. Lehtikari tutki kahdeksan ESY -opetuksessa olleen nuoren ammattiopintojen sujumista. Ammattiopinnoissa hyvin viihtyvän ja menestyvän nuoren toimintaa kuvasi itsetoimisuus, aktiivinen opiskelu, sosiaalisten suhteiden luominen opiskelutovereihin, päämäärätietoisuus ja halu nähdä vaivaa edistymisen eteen. Sarin tavoin hänkin oli valinnut alan tietoisesti ja realistisiin tietoihin perustuen. (Lehtikari 2000, 69 ja 91.)

**Roikkuja: Teemu.** Teemu itse ja hänen opettajansa totesivat yksimielisesti, että hän oli väärällä alalla: hänestä ei tule ammattitaitoista metallimestä. Häntä pidettiin koulussa ”päivähoidossa”. Teemun yläaste oli repaleinen poissaolojen takia. Hopessa Teemu sai rauhalliseen tahtiin opettajan kannustamana suoritettua rästinjääneet kurssit. Oma-aloitteisuuden puute ja työskentelyn hitaus näkyi jo Hopessa, mutta Hopen opettaja mainitsi Teemun tekevän aloittamansa työt loppuun toisin kuin ammattioppilaitoksen opettajat, joiden mukaan Teemu oli erittäin lyhytjänteinen.

Teemun alanvalinta perustui epäolennaisiin seikkoihin, jotka eivät antaneet motivaatiota: veljen esimerkki ja halu saada ylipäättään jokin ammattitutkinto. Teemun varsinaisena toiveena oli luova ja taiteellinen työ, esim. videokuvaaja. Hän hakikin alan opintoihin oltuaan vuoden metallilinjalle, mutta ei päässyt. Kodin asenne opintoihin oli arvostava: Teemun toivottiin saavan ammatti, jolla voi elättää itsensä. Kotona asuminen antoi vanhemmille jonkinlaisen mahdollisuuden kontrolloida, lähtikö Teemu kouluun aamulla vai ei. Kaverit puolestaan olivat niitä, joiden kanssa Teemu pinnasi opinnoista.

Teemun toiminnassa oli paljon opintoja vaikeuttavia piirteitä. Hänellä ei vaikuttanut olevan motivaatiota aktiiviseen toimintaan. Hänelle opiskelu oli passiivista istumista, koulussa olemista. Hän pyrki pääsemään tehtävistä helpolla, mm. kopioimalla niitä kavereilta ja pyrkimällä työsalissa ryhmiin, joissa toiset tekisivät työt. Hän oli paljon poissa ja tunneilla häiritsi opetusta asiattomalla keskustelulla ja liikuskelulla. Teemun oli ajoittain vaikeaa ottaa vastaan opettajien ohjeita nuhtelusta puhumattakaan. Hän halusi itse määrätä aikataulunsa ja valita työnsä. Suhteessa luokkatovereihin oli ollut ongelmia. Teemu oli kokenut tullessa kiusatuksi ja reagoinut väkivaltaisesti.

Aiemmissa opinnoissa Teemulle oli tuottanut vaikeutta itsenäinen työskentely ja oma-aloitteisuus. Tästä näkökulmasta etätehtävät vaikuttavat sopimattomilta Teemulle. Isossa ryhmässä työskentely oli ollut Teemulle vaikeaa jo peruskoulussa. Pysyäkseen opinnoissa ryhmän mukana Teemu olisi tarvinnut enemmän henkilökohtaista ohjausta,

mihin opettajalla ei suuressa ryhmässä ollut aikaa. Teemun oma, välinpitämätön asenne myös heikensi opettajien motivaatiota ohjata ja neuvoa häntä. Kaksiopettajajärjestelmä, jossa opetusryhmät olivat pienemmät, olisi ollut Teemulle tarpeen, mutta sen riittävän käytön esti opettajapula.

Miksei Teemu keskeyttänyt opintoja, vaan roikkui urheasti oppilaitoksessa? Hän oli kiinnostunut saamaan ammattitutkinnon, koska uskoi sen auttavan työllistymisessä. Työ puolestaan on tärkeää, jotta tulisi taloudellisesti toimeen. Teemu näki oman tilanteensa valoisampana kuin opettajat. Omasta mielestään hänen opintonsa sujuivat kohtalaisen hyvin eikä vaikeuksia ollut kuin matematiikassa. Siinäkin hän oli saamassa tukiopeutusta. Teemulla oli kohtalaiset suhteet opettajiin - osa oli hänen mukaansa mukavia - ja hänellä oli koulussa hyviä kavereita. Oppilaitoksen puolelta ratkaiseva tekijä oli syrjäytymistä vastustava projekti. Oppilaitos näki tärkeänä pitää opiskelijat koulussa, vaikka eteneminen oli heikkoa.

**Putoajat: Tiina.** Tiinan motivaatio autonomisajalinjalla perustui epärealistisiin ja epämääräisiin odotuksiin työn ja opintojen sisällöistä. Hartaasti odotettu koulutus ei vastannut hänen odotuksiaan. Itseluottamuksen puute ja epävarmuus omasta oppimiskyvystä vaikeutti tiedon sisäistämistä. Tiina ei luottanut myöskään opettajiin ja näiden kykyyn tukea hänen oppimistaan. Suhteet opettajiin kuten myös luokkatovereihin olivat viileät - Tiinan oli vaikea ottaa tukea vastaan. Hän tuntui ajattelevan, että hänen tulisi selvittää itse eikä hän etsinyt aktiivisesti apua ongelmiinsa, vaan alkoi olla poissa ja keskeytti opinnot hyvin nopeasti. Tiina oli lyhytjäntteinen ja halusi itse valita asiat, joita tekee ja harjoittelee. Häntä myös ärsytti oppilaitoksen tarkasti määritelty päivärytmi, jota hän ei halunnut noudattaa. Tiinan poissaolot alkoivat heti opintojen alettua.

Tiinan asumisolot olivat muuttuneet juuri ennen opintojen alkamista, mikä saattoi vaikuttaa hänen keskittymiskykyynsä. Hän oli muuttanut isänsä luota nuorisokotiin. Koska Tiina suhtautui uusiin ihmisiin varauksellisesti eikä nuorisokodin henkilökunta vielä tiennyt, millä tavoin Tiina tulisi kohdata, tuen saanti opiskeluun oli heikkoa. Myöskään ystäväpiiri ei Tiinan opiskelua tukenut.

Tiinan kohdalla tavanomaista työvoittoisampi opiskelusuunnitelma olisi saattanut olla toimiva, koska Tiina kertoi inhoavansa teoriaa eikä luottanut teoreettisissa aineissa omaan oppimiskykyynsä. Vertaistuen käyttö ei välttämättä ollut hänen kohdallaan toimiva käytäntö, koska hänen suhteensa opiskelijatovereihin oli varauksellinen. Sen



sijaan opettajan johdolla toimiva pienryhmä olisi voinut olla Tiinalle sopiva oppimisympäristö.

**Pasi.** Pasi tuskin tunsia alaa, jota lähti opiskelemaan. Häntä kiinnosti koneet, mutta hän pettyi alkuopintojen sisältöön: enimmäkseen teoriaa ja ruumiillista metsätyötä. Tiinan tavoin Pasi halusi opiskella vain niitä asioita, joita piti itse tärkeänä ja joista oli kiinnostunut. Motivaatiota hänellä oli vain koneita kohtaan ja sekin vaikutti käytännössä heikolta. Hän aloitti pian myöhästelyt ja poissaolot.

Pasilla oli opettajista ja ns. ammattiauttajista (kuraattorit, psykologit) huonoja kokemuksia eikä hän nytkään sitoutunut yhteistyöhön. Oppilaitoksessa Pasiin menestymismahdollisuuksiin luotettiin ja häntä yritettiin tukea mm. tekemällä tavanomaista työvoittoisempi opiskelusuunnitelma, mutta hän ei sitoutunut siihenkään.

Pasi asui oppilaitoksen asuntolassa, joten hänen olisi pitänyt itsenäisesti herätä ja selviytyä aamukahdeksaksi oppitunneille. Itsekuri ei aina riittänyt. Pasi ei kokenut oloaan asuntolassa turvalliseksi, koska jotkut oppilaat häiritsivät toisia. Vaikka Pasi kuvattiin yleisesti rauhalliseksi, hiljaiseksi ja kohteliaaksi kaveriksi, hänellä oli taipumusta - ilmeisesti tietynlaisen peräänantamattomuuden takia - joutua tappeluihin. Näin kävi asuntolassakin. Pasi erotettiin asuntolasta kuukaudeksi. Tappelun lisäksi syynä oli alkoholin käyttö asuntolassa ja vieraiden tuominen kiellettyyn aikaan. Pasi ei halunnut mennä määräajaksi asumaan opiskelupaikkakunnalla asuvan sukulaisensa luo eikä jaksanut käydä koulua toiselta paikkakunnalta käsin. Poissaoloja kertyi. Pasiin ja henkilökunnan selitys opintojen keskeyttämisestä on ristiriitainen. Pasi syytti koulun keskeyttämisestä asuntolapaikan eväämistä, opettajat puolestaan sanoivat sen johtuneen nimenomaan poissaoloista.

### **7.3 Nuorten opintojen tarkastelua eri näkökulmista**

Opinnoissa edistymisen ja viihtymisen ja toisaalta keskeyttämisen taustalla on aina monia tekijöitä. Tarkastelen tässä joitain osa-alueita, jotka mielestäni liittyvät haastattelemieni nuorten opintouran kehittymiseen.

**Motivaatio/ammatinvalinta.** Useissa tutkimuksissa koulun keskeyttämisen taustalta on löytynyt motivaatio-ongelmia (esim. Koro & Moberg 1981, 30; Jahnukainen 1997b, 77; Meriläinen 1997, 25). Selittäväenä tekijänä motivaation käyttö on vaikeaa, koska käsite on laaja ja epämääräinen ja kätkee taakseen monenlaisia kysymyksiä. Nuorten helposti

antama vastaus ”ei vaan kiinnosta” voi olla myös viesti oppimisvaikeuksista, väärästä alanvalinnasta, keskittymiskykyä rasittavasta elämäntilanteesta tai kapinasta opettajaa tai koko oppilaitosta kohtaan. Luopajärvi hahmottelee Kelleriin (1983) viitaten neljä opiskelumotivaatioon vaikuttavaa tekijää: 1. kiinnostus (tiedonhalun herättäminen ja sen ylläpitäminen), 2. relevanttisuus eli kuinka hyvin opetus vastaa opiskelijan henkilökohtaisia tarpeita, 3. odotukset ja niiden toteutuminen (millaisena opiskelija näkee onnistumismahdollisuutensa ja kuinka hyvin hän pystyy siihen itse vaikuttamaan) sekä 4. tyytyväisyys, jonka saa aikaan ulkoisten palkkioiden ja sisäisen motivaation vastaavuus (Luopajärvi 1993, 258). Haastattelemistani nuorista kahdella, Tiinalla ja Sarilla, oli etukäteen vahva kiinnostus hakemalleen alalle. Sarin kiinnostus pohjautui todelliseen tietämykseen ja kokemukseen alasta, jolloin hänen mielenkiintonsa säilyi opintojen alettua. Opetus vastasi hänen henkilökohtaisia tarpeitaan sekä sisällön että toimintatapojen puolesta. Sari luotti omaan menestymiseensä, koska uskoi pystyvänsä vaikuttamaan siihen omia opiskelutapoja kehittämällä ja toisaalta hän luotti saavansa tarvittaessa tukea sekä opiskelijatovereiltaan että opettajilta ja oppilashuoltohenkilökunnalta. Nämä seikat vahvistivat Sarin motivaatiota ja menestymistä opinnoissa. Luopajärven mukaan motivaatioperustaa selittää voimakkaimmin oppimisesta saatava sisäinen palaute, ”oppimisen ilo”, sekä opintomenestyksen omakohtainen tärkeys. (Luopajärvi 1993, 303.) Sari oli nuorista ainoa, joka mainitsi oppimisen opiskelun tavoitteeksi. Yrittämistä todennäköisesti kannusti myös halu osoittaa vääriksi perheen epäilykset Sarin menestymistä kohtaan.

Tiinankin motivaatio vaikutti etukäteen vahvalta. Hän oli jo Hopessa ilmoittanut haluavansa vain autoalalle. Opetus ei kuitenkaan vastannut Tiinan - ilmeisesti epärealistisia - odotuksia. Teoria tuotti hänelle vaikeuksia, sitä oli liikaa eikä työsalitoimintakaan ollut sitä, mitä hän oli odottanut. Tiina oli myös epävarma omien mahdollisuuksiensa suhteen. Aiemmat kielteiset oppimiskokemukset olivat vakuuttaneet hänet siitä, ettei hän kykene oppimaan eikä kukaan pysty hänelle opettamaan teoreettista tietoa. Lisäksi Tiinan asenne kouluttautumiseen ja sen hyötyihin oli ryhmän heikoin: hän uskoi selviävänsä elämässään ilman koulutusta. Motivaatio hiipui ja lopulta Tiina päätyi keskeyttämään opinnot.

Pasin ja Teemun motivaatio vaikutti alun alkaen heikolta. Alalle lähdettiin toisten esimerkistä ja siksi, koska valinnanvaraa ei juuri ollut heikon todistuksen takia - oli mentävä minne pääsi. Pasin ensisijaisena toiveena oli ollut autoala ja Teemulla videokuvauksen tai muu vastaava. Epäonnistunut koulutusvalinta löytyy usein heikon motivaation taustalta (Meriläinen 1997, 25). Luopajärvi totesi, että oma

henkilökohtainen kiinnostus ja myönteiset kokemukset alasta ovat merkittäviä motivaation rakentajia (Luopajarvi 1993, 303). Pasi ja Teemun kohdalla tämä perusta puuttui. Silti vain toinen heistä päätyi keskeyttämään. Javanainen ja Mustola toteavat laajassa tutkimuksessaan ammattikouluopintojen keskeyttämisestä, että erilaiset motivaatio- ja kiinnostustekijät korreloivat vahvasti keskeyttämisaikomuksiin. Teemukin oli harkinnut keskeyttämistä, mutta hänellä oli kuitenkin tarve saada jonkinlainen ammattitutkinto. Sen sijaan todellista keskeyttämistä selittämään nousivat elämäntapaseikat, esim. oma alkoholin käyttö ja huonot kouluarvosanat. (Javanainen & Mustola 1985, 157.) Poikien asenne opintoihin ja niihin paneutuminen vaikuttaa niin samankaltaiselta, että motivaatio ei selitä sitä, miksi toinen keskeytti ja toinen jatkoi. Tosin Pasi havaittiin jo Hopessa henkilöksi, joka halusi päästä kaikesta helpolla eli halu ponnistella tulosten eteen puuttui. Motivaatioon liittyy myös koulutukselle annettu arvo. Tiinaa, Pasi ja Teemua yhdisti koulutuksen välineellinen arvo eli sen avulla on mahdollisuus saada töitä, mikä puolestaan merkitsee rahaa. Tämä asenne on todettu yleiseksi koulutuksen keskeyttäjäille (Javanainen & Mustola 1985, 154; Kallunki & Kangaskesti 1997, 75).

**Oma-aloitteisuus.** Teemun, Pasi ja Tiinan oma-aloitteisuus ja itseohjautuvuus oli heikko. He kaipasivat ulkopuolelta (opettajalta) tulevaa sysäystä päästäkseen työn alkuun. Ammattioppilaitoksessa opettajien oppimiskäsityksistä kohosi puolestaan esiin nimen omaan oppilaan aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden painottaminen. Kaikissa oppilaitoksissa oman aktiivisuuden ja vastuullisuuden puute nähtiin pahimmaksi esteeksi menestyä opinnoissa. Sarille opettajat ennustivat hyvää menestymistä erityisesti vastuullisen ja oma-aloitteisen asenteen takia. Tiina kuitenkin toimi opintojen keskeyttämisen jälkeen aktiivisesti: hän aloitti heti uudessa opiskelupaikassa ja hankki talouskoulun päätyttyä itselleen työharjoittelupaikan.

**Peruskoulumenestys vs. ammattiopinnot.** Heikosti käyty peruskoulu altistaa opiskelijan keskeyttämään ammattiopinnot (Javanainen & Mustola 1985, 153). Ammattiopinnoissa Tiinalla, Teemulla ja Sarilla oli vaikeuksia matematiikassa, jonka hallitseminen oli tärkeää varsinkin Tiinan ja Teemun opinnoissa. Tiinalla ja Teemulla oli puutteita myös opiskelunvalmiuksissa: itsenäinen tiedonhaku ja ongelmanratkaisu tuotti hankaluuksia. Käytännön ongelmien lisäksi heikko menestys peruskoulussa vaikuttaa nuoren minäkuvaan ja itseluottamukseen. Opinnot keskeyttäneet oppilaat ovat usein jo varhaisina kouluvuosina sisäistäneet käsityksen omasta ”huonoudestaan” (Kallunki & Kangaskesti 1997, 73). Kaikilla tutkimukseni nuorilla oli peruskoulussa ollut vaikeuksia matematiikassa ja kielissä. Toisaalta koulussa oli ollut myös mieluisia aineita - vain Pasi

ei osannut sanoa ainoatakaan mukavaa ainetta. Tiinan kohdalla näkyi selvästi itseluottamuksen puute: usko omiin oppimismahdollisuuksiin oli kadonnut.

**Ystäväpiiri.** Ystävien suhteen kävi ilmi sama kuin Javanaisen ja Mustolan tutkimuksessa: keskeyttäjiä parhaat ystävät olivat koulun ulkopuolella (Javanainen & Mustola 1985, 157). Tiinan kaveripiiri koostui enimmäkseen työttömistä ja Pasikin vietti mieluummin aikaa entisten kavereittensa kuin opiskelukavereiden seurassa. Sen sijaan Teemu ja Sari mainitsevat opiskelutoverit viihtymistä edistävänä tekijänä.

**Oppilaiden ja opettajien suhde.** Huonot välit opettajien kanssa näyttävät altistavan opiskelijan keskeyttämään opinnot (Javanainen & Mustola 1985, 156; Jahnukainen 1997b, 77; Kallunki & Kangaskesti 1997, 73). Joitain poikkeuksia lukuunottamatta haastattelemiäni nuorten kokemukset peruskoulun opettajista olivat kielteisiä tai varautuneita. Opettajat eivät ymmärtäneet tai eivät pitäneet nuoresta. Opettaja koettiin myös suoranaisena vihollisena, joka yritti jättää oppilaan luokalle tai epäili häntä kaikesta koululla sattuneesta pahanteosta. Sinänsä nuorten kokemukset eivät ole harvinaisia. Pirttiniemen laajan (N=2100) tutkimuksen mukaan 40 % yhdeksäsluokkalaisista koki, etteivät opettajat kohdelleet heitä oikeudenmukaisesti tai ottaneet oppilaiden mielipiteitä riittävästi huomioon. He eivät myöskään kokeneet saavansa opettajilta tarpeeksi myönteistä palautetta ja rohkaisua opinnoissaan. (Pirttiniemi 2000, 114.)

Hope-jakso antoi nuorille uudenlaisen kokemuksen opettajasta, joka välitti ja hyväksyi. Sarilla myönteiset kokemukset jatkuvat Hopen jälkeen oman koulun erityisopetuksessa ja ammattioppilaitoksessa. Opettajat kohtelivat nuoria tasavertaisesti ja pyrkivät yksilölliseen kohtaamiseen. Lähestulkoon ihannoivasta suhtautumisestaan huolimatta Sari osoitti kriittisyyttä opettajaa kohtaan, joka ei luokkatilanteessa pyrkinyt vuorovaikutukseen. Myös Teemu piti joistain opettajista, joiden kanssa saattoi kaverillisesti jutella välitunnilla. Toisaalta hänellä oli myös kielteisiä kokemuksia ammattioppilaitoksen opettajista. Tiina ja Pasi olivat selvimmin varautuneita opettajien suhteen. Opettajat olivat heille Tiinan käyttämän ilmaisun mukaan toisarvoisia henkilöitä. He eivät luottaneet opettajien tahtoon tai kykyyn olla oppilaan apuna tai tukena, vaikka mitään selkeitä konflikteja opettajien kanssa ei ollutkaan.

Ammattioppilaitosten opettajat tuntuivat yleensä pitävän oppilaistaan. Ongelmista puhuttaessa he muistivat mainita, miten suurin osa oppilaista on kuitenkin mukavia ja myönteisiä. Opettajien kuvauksissa Sari näyttäytyi erittäin positiivisena. Myös Teemusta, Tiinasta ja Pasista opettajat löysivät hyvää sanottavaa kritiikin lisäksi. Tiinasta kommentit

jäivät lyhyiksi nopean keskeyttämisen vuoksi. Pasi ja Teemun suhteen opettajia vaivasi eniten poikien epäluotettavuus. Tukitoimien kilpistytminen nuorten omaan passiivisuuteen aiheutti opettajissa luovuttamista ja kyynisyyttä, mikä näkyi selvästi varsinkin Teemun kohdalla.

Opettajien kuvauksissa Teemu erottui muista siinä, että hänet nimettiin häiriköksi. Hän kuului ryhmään, joka teki opettajan työn raskaaksi (ks. Ihatsu 1993, 52). Erityisesti Teemun luokanvalvoja vaikutti uupuneelta tukemaan Teemua, koska tämä itse ei ottanut vastuuta opinnoistaan. Ihatsun tutkimuksessa yli puolet ammattioppilaitosten opettajista (N=215) ajatteli, ettei häirikköoppilaisiin kannattanut investoida (Ihatsu 1993, 54). Toisaalta Teemun linjan opettajat olivat sitoutuneet vastustamaan syrjäytymistä ja heillä oli vilpittön halu pitää kaikki nuoret oppilaitoksessa. Pasi häiritsevä käyttäytyminen ilmeni eniten asuntolassa, joten opettajat eivät olleet juurikaan kiinnittäneet siihen huomiota.

**Opetusjärjestelyt ja -sisällöt.** Tiinalla, Pasilla ja Teemulla oli vaikeuksia sopeutua ammattioppilaitoksen tarkasti rajattuihin työtapoihin ja aikatauluihin. Suurin osa opettajista oli halukkaita ottamaan vastaan palautetta oppilailta, Sarin ja Tiinan linjoilla sitä kerättiin aktiivisimmin. Opettajat kuitenkin kokivat, ettei ainakaan työsalityöskentelyä voi paljoa muuttaa, koska sen täytyy vastata työelämän vaatimuksia. Ihatsu totesi omassa tutkimuksessaan, että ammattioppilaitokset toimivat enemmän markkinavoimien ehdoilla kuin oppilaiden edun ja tarpeiden ehdolla. Mukautumisen vaatimus kohdistui nuoreen eikä järjestelmään. (Ihatsu 1996, 85-86.) Tiina, Pasi ja Teemu olisivat viihtyneet paremmin työvoittoisemmissa opinnoissa. Teoriajaksot olivat heille vastenmielisempiä ja tuntuivat vaikeimmilta (vrt. Kallunki & Kangaskesti 1997, 73). Myös opettajat totesivat, että toiminnallisuus ja mielekäs asiiasältö, johon oppilaat itse saavat vaikuttaa, parantavat oppilaiden viihtymistä ja vähentävät ei-toivottua käyttäytymistä (ks. Ihatsu 1996, 76 ja 159).

**Tukitoimet.** Tukitoimien suhteen oppilaitokset olivat samantyyppisiä. Kokonaisuudessa ne olivat hyvin samankaltaisia kuin Meriläisen yksitoista ammattioppilaitosta kartoittaneessa tutkimuksessa (Meriläinen 1997, 28). Oppilaiden yksilöllistä kohtaamista ja tukemista vaikeutti resurssipula. Vaikka opettajat eivät suoranaisesti valittaneet ryhmien suurta kokoa, he totesivat yhden oppilaan ohjaamiseen jäävän vähän aikaa. Ajoittain aikaa tuhlaantuu opiskelijoiden häiriökäyttäytymisen takia. Resurssipulan luonne vaihteli. Sarin linjalla mainittiin rahapula. Teemun linjalla puolestaan olisi ollut rahaa tukiopeettajien palkkaamiseen, mutta sopivia henkilöitä oli vaikeaa löytää.

Tukitoimina mainittiin kaikissa oppilaitoksissa henkilökohtainen keskustelu luokanvalvojan tai opinto-ohjaajan kanssa. Sarin oppilaitosta lukuunottamatta kouluilla oli oma kuraattori. Tarvittaessa otettiin yhteys oppilaan kotiin. Yleensä tämä tapahtui, kun jotain ikävää oli tapahtunut. Tiinan luokanvalvoja mainitsi vanhempainillat ja avoimien ovien päivät.

Opettajien mukaan tiedonpuute oppilaista vaikeuttaa oppilaiden ongelmien varhaista toteamista ja tukitoimia. Pasi ja Teemun linjoilla opinto-ohjaajat mainitsivat haastattelevansa opiskelijat opintojen alussa. Tiedonsaanti opiskelijan aiemmista ongelmista ja tuen tarpeesta riippuu tällöinkin opiskelijan yhteistyöhalusta. Esimerkiksi Pasi oli pahoillaan siitä, että peruskoulutodistuksessa oli maininta erityisopetuksesta. Hän koki sen leimana, joka tuotti ongelmia. Teemun opinto-ohjaaja otti tarvittaessa yhteyttä oppilaan peruskouluun. Lappalainen toteaa erityistä tukea tarvitsevien nuorten kärsivän muita enemmän siitä, että yhteishaussa oppilaita käsitellään vain numeerisen tiedon varassa sivuuttaen heidän yksilölliset piirteensä ja tarpeensa. Hän suositti tehokkaampaa tiedonsiirtoa peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten välille. (Lappalainen 1999, 105.)

**Henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat.** Hojks:ia koskevat käytännöt vaihtelivat. Yleisvaikutelma oli, että henkilökohtaiset opetussuunnitelmat ovat edelleen ammattioppilaitoksissa outo asia (ks. Ihatsu 1993, 53; Meriläinen 1997, 28). Vaikka käsite oli opettajille tuttu, hojks:in sisältö ja etenkin sen toteuttaminen käytännössä oli opettajille vielä hahmottomaton. Laki ammatillisesta koulutuksesta määrää, että henkilökohtainen opetussuunnitelma on tehtävä jokaiselle erityisoppilaalle. Erityisoppilas on se, joka vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästyminen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi tarvitsee erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/630, 20 §.) Suunnitelmasta tulee ilmetä, minkä edellisen pykälän mainitseman syyn perusteella erityisopetusta annetaan sekä mitä erityisiä opetus- ja oppilashuoltopalveluja oppilaalle annetaan. Asetuksessa erotellaan tukiopeus erityisopetuksesta siten, että tukiopeus annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumishäiriöitä. (Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998/811, 8 §.) Määräyksissä on tulkinnanvaraa. Milloin opiskelija on opinnoissa tilapäisesti ja milloin pysyvästi jälkeen jäänyt? Miten määritellään lievä sopeutumishäiriö? Toisaalta mikään ei kiellä tekemästä henkilökohtaista opetussuunnitelmaa kenelle tahansa opiskelijalle, joka vaikuttaa tarvitsevan erityistä tukea.

Tutkimukseni nuorista ketään ei oltu määritelty erityisoppilaaksi. Pasille opinto-ohjaaja oli ehdottanut työvaltaisempaa hojks:aa, mutta se ei riittänyt motivoimaan Pasia jatkamaan. Teemun kohdalla henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma olisi ollut tarkoituksenmukainen, mutta sitä ei oltu tehty. Lopputyön mukauttaminen - videonauha metalliesineen sijaan - merkitsee mielestäni opetuksen tavoitteiden radikaalia mukauttamista eli Teemun kohdalla oltiin luovuttu koulutuksen tavoitteesta tuottaa ammattitaitoinen metallimies. Metallilinjän syrjäytymistä vastustava projekti näytti olevan merkittävin tekijä, miksi Teemu saattoi edelleen jatkaa opintojaan poissaoloista ja rästinjääneistä kursseista huolimatta. Oppilaitos näki tärkeänä pitää opiskelijat koulussa, vaikka eteneminen oli heikkoa. Taustalla oli taloudellisia ja sosiaalisia syitä: keskeyttämiset pienentävät koulun saamaa valtiontukea ja toisaalta kannettiin huolta oppilaiden kohtalosta, jos he jäävät ”kellumaan ” ilman opiskelu- tai työpaikkaa. Oppilaitos piti Teemun kirjoilla, mutta voimavarat eivät riittäneet henkilökohtaiseen tukeen niin, että Teemu olisi myös tavoitteiden mukaisesti edennyt opinnoissa.

## 8 POHDINTA

Suomalaisnuoret arvostavat kouluttautumista ja haluavat itselleen ammattitutkinnon (Saarela 1998). Myös yhteiskunta korostaa kouluttautumista hyvinvoinnin ja edistyksen edellytyksenä. Taustalla vaanii kuitenkin mörkö, joka on nimetty syrjäytymiseksi. Se vaikuttaa jonkinlaiselta elämän pelistä ulosheittäjältä. Sen kynsiin joutuneet kokevat vaikeuksia kotona ja koulussa. Lopulta he päätyvät työelämän ulkopuolelle, jopa koko yhteiskuntajärjestyksen ulkopuolelle. Todellisuudessa syrjäytyminen ei ole mörkö, vaan kolkolta kalskahtava nimitys tilanteelle, jossa henkilöä uhkaa koulutuksellisen, taloudellisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin heikkeneminen. Ihminen ei välttämättä ole syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa ollessaan kouluttautumaton tai työtön. Tilanne voi olla tietoinen valinta tai tilanteesta huolimatta henkilö pysyy hyvin elämässä kiinni muiden asioiden kautta. Huomio tulee kiinnittää niihin, jotka vastoin tahtoaan jäävät koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle.

Suomi on maa, jossa arvostetaan työtä. Ammatin ja koulutuksen hankkiminen on nuorille merkittävä tekijä matkalla täysivaltaiseen aikuisuuteen. Ongelmat peruskoulussa alkavat heittää kapuloita rattaisiin. Poissaolot, kärhämät opettajien kanssa ja heikko todistus antavat huonon lähtökohdan ammattiopinnoissa viihtymiseen ja selviämiseen. Tässä tutkimuksessa hahmotin neljän nuoren vaiheita elämäntaklinikka Hopessa ja ammatillisissa opinnoissa. Kaksi nuorista oli keskeyttänyt ammattiopinnot ja kaksi opiskeli edelleen. Minua kiinnosti, millainen nuorten Hope-jakso oli ja miten se vaikutti nuorten elämään. Ammattiopintoja tarkastelin sekä nuorten silmin että ammattioppilaitosten näkökulmasta. Miten nuoret itse kokivat ammatilliset opinnot? Saivatko he tarvitsemaansa tukea? Miten ammattioppilaitokset pyrkivät vastaamaan nuorten tarpeisiin yleensä ja juuri näiden nuorten kohdalla? Millaisina henkilöinä ja oppijoina nämä nuoret ammattioppilaitoksissa koettiin?

Keräsin aineiston haastattelemalla neljää nuorta, heidän luokanvalvojiaan ja opinto-ohjaajiaan ammattioppilaitoksissa sekä Hopen opettajaa. Kutakin haastattelin vain kerran. Nuorten kohdalla useampi haastattelukerta olisi ollut tarpeen, koska teemoja oli runsaasti. Nyt aineisto jäi osittain hyvin pinnalliseksi. Toisaalta kyse oli varsinkin opinnot keskeyttäneiden kohdalla aroista, jopa kipeistä kysymyksistä, joiden jakaminen ventovieraalle oli varmasti vaikeaa. Totuttautuminen olisi ollut tarpeen. Keskeyttäneiden osalla ongelmallista oli myös keskeytyksistä kulunut aika. Tiina oli keskeyttänyt opinnot noin kahdeksan ja Pasi noin kuusi kuukautta ennen haastatteluhetkeä. Kulunut aika oli jo saattanut muokata muistitietoa.



Ammattioppilaitosten opettajien haastatteluissa olisin voinut tarkastella asioita tiukemmin kyseisen opiskelijan näkökulmasta ja paneutua enemmän opettajan muistikuviiin hänestä. Toisaalta keskeyttäneiden, erityisesti Tiinan kohdalla, muistikuvat olivat vähäisiä. Tähän vaikutti Tiinan lyhyt aika oppilaitoksessa ja keskeytyksestä kulunut aika.

Tutkimuksessani Hope näyttäytyy oppilaille myönteisenä ja toimivana katkaisuhuiltona pinnausputkeen. Hopen käytäntö ja ilmapiiri vastaavat hyvin Vilppolan kehittlemää reaalipedagogiikkaa, johon on koottu keinoja tukea syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Hopessa nuori pysäytettiin tarkastelemaan omia toimintamallejaan. Nuoren omiin kykyihin auttaa itseään luotettiin ja niitä tuettiin. Etsittiin ratkaisuja eikä tuijotettu vain syihin ja ongelmiin. Nuori kohdattiin kokonaisvaltaisesti huomioiden elämän eri osa-alueet. Hope toimi pitkälti opettajan ammattitaidon ja persoonan varassa. Opettajalla oli moderni oppimiskäsitys, joka korosti oppijan vastuullisuutta ja aktiivisuutta. Vuorovaikutus opettajan ja nuorten välillä oli vapaata, epävirallisen oloista. Puitteet olivat ei-koulumaiset (tilassa oli mm. sohvia ja pieni keittiö). (Vilppola 1999,79-80.)

Hopen sydämenä näytti olevan opettaja, jolla oli aikaa ja mielenkiintoa oppilaille. Hän vastasi nuorilla olevaan ihmisen, aikuisen kaipuuseen. Hän antoi uudenlaisen kokemuksen opettajasta nuorille, joiden aiemmat kokemukset olivat enimmäkseen huonoja. Hope-jakson aikana hän muodosti käsityksen oppilaan persoonallisuudesta, oppimistyylistä ja tuen tarpeesta. Jäin miettimään, hyödynnettiinkö näitä havaintoja oppilaan kotikoulussa ja toisaalta, miten niitä voisi hyödyntää oppilaan siirtyessä ammattioppilaitokseen. Ammattioppilaitoksissa myönnettiin, ettei heillä ole opintojen alkuvaiheessa tarpeeksi tietoa oppilaiden tuen tarpeesta (Meriläinen 1997, 30). Olisiko oppilaasta mahdollista laatia Hopessa, oppilaan ja opettajan yhteistyönä, jonkinlainen ”tuoteseloste” tai ”käyttöohje”, jonka opiskelija voisi viedä uuteen opiskelupaikkaansa?

Hopen itseohjautuva malli, jossa oppilaat saivat - toki tietyissä puitteissa - valita aineen, jota opiskelevat sekä työrytmin ja tauotuksen, on seurauksiltaan ristiriitainen. Toisaalta se takasi nuorten viihtymisen, jolloin he kävivät koulussa ja opinnot edistyivät. Se ei kuitenkaan edistänyt sopeutumista takaisin omaan kouluun tai ammatillisiin opintoihin. Tärkeä kysymys on, kenen loppujen lopuksi pitäisi sopeutua ja muuttua. Perinteisesti muutospaineet ovat kohdistuneet oppilaaseen. Jonkinlaiseen järjestelmällisyyteen totuttautuminen ei liene ole kohtuuton vaatimus - harva pääsee elämässään sellaiseen asemaan, että saa aina itse päättää tehtävistään ja aikataulustaan. Opiskelu ryhmässä vaatii yhteistä aikataulua. Toisaalta ryhmässäkin voitaisiin aikatauluista keskustella,

jolloin opiskelijat voisivat esittää omia toiveitaan. Oppilaita kuulemalla oppilaitos voisi omalta osaltaan olla sopeutumassa yhä oppilasystävällisemmäksi.

Oikea ja realistisiin käsityksiin perustuva alanvalinta näyttää olevan yksi opinnoissa viihtymisen perustekijöitä. Ihatsun tutkimuksessa ammattikoulujen opettajat suosittelivat pitkää työharjoittelua kyseisellä alalla ennen opintoja (Ihatsu 1996, 145) ja Jahnukainen kannattaa mahdollisuutta opiskella oppilaitoksessa kokeilumielessä etukäteen (Jahnukainen 1997b, 86). Tästä näkökulmasta peruskoulun työelämään tutustumisjaksot ovat tärkeitä. Niiden tulisi olla riittävän pitkiä ja mahdollisuuksien mukaan aitoja työtehtäviä sisältäviä. Peruskoulun päättövaiheeseen olisi myös hyvä lisätä harjoittelujakso keskiasteen oppilaitoksessa, jotta nuori tietäisi, millaiseen opiskelukulttuuriin on hakemassa. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten kohdalla Jahnukainen ehdottaa ratkaisuksi lisäluokkaa (10. luokkaa), jossa paneudutaan oppilaan tulevaisuuden suunnitteluun, siirtymiseen toisen asteen koulutukseen tai työelämään. Tällöin lähdetään liikkeelle nuoren omista tulevaisuuden suunnitelmista, joiden pohjalta nuori alkaa opiskella ja tutustua alan koulutukseen ja työelämän tehtäviin. Alun epärealistiset suunnitelmat tarkentuvat kokemusten myötä. Tärkeää on, että nuori ottaa itse vastuun tekemisistään ja tulevaisuudestaan. (Jahnukainen 1997a, 52-53.)

Opetusryhmän koko ei liene oleellista niille opiskelijoille, joille ei ole keskittymis- tai oppimisvaikeuksia. Se on kuitenkin merkittävää niiden kohdalla, jotka tarvitsevat henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa. Kymmenen oppilaan ryhmässä on vaikeampi hukkua massaan kuin kahdenkymmenen ryhmässä. Oppilaan on helpompi pyytää apua, opettajalla on siihen enemmän aikaa ja toisaalta opettaja pystyy paremmin havainnoimaan oppilaiden edistymistä ja tarjoamaan tukeaan. Pienryhmässä on myös paremmat mahdollisuudet henkilökohtaiseen ja aitoon kohtaamiseen opettajien ja nuorten välillä, mikä lisää keskinäistä ymmärrystä. Kaksiopettajajärjestelmä, jossa opetusryhmä jaetaan tarvittassa kahtia ilman mitään jaottelua erityisiin ja tavallisiin oppilaisiin, on suositeltava malli, koska siinä kukaan oppilas ei leimaannu.

Joku opettajista voitaisiin myös nimetä erityistä tukea tarvitsevan nuoren ”omaopettajaksi” eli henkilöksi, jonka puoleen nuori voisi kääntyä kaikissa ongelmissaan ja joka seuraisi lähituntumasta nuoren menestystä (ks. Ihatsu 1996, 148). Tärkeää olisi, että nuori voisi itse vaikuttaa henkilön valintaan, jotta hyvän vuorovaikutussuhteen syntyminen olisi mahdollista. Virallisesti tämä rooli kuuluisi luokanvalvojille, mutta välttämättä luokanvalvojan ja oppilaan suhde ei ole toimiva.

Nykyinen lainsäädäntö velvoittaa oppilaitokset tekemään erityisoppilaalle henkilökohtaisen opintojen järjestämistä koskevan suunnitelman. Opettajien tiedot hojks:asta olivat kuitenkin puutteelliset. Toisaalta sain opettajien kuvauksista sen käsityksen, että he mielsivät erityisoppilaiksi ne, joilla on luki- tai muita oppimisongelmia. Ns. sopeutumattomuutta (ongelmana pinnaaminen, keskittymisvaikeudet, tekemättömyys) ei niinkään herkästi nähty merkinä tuen tarpeesta. Ehkä tämä selittää joltain kohdin Lappalaisen ihmettelemää tuen tarpeen katoamista ammattioppilaitoksissa: peruskoulussa erityistä tukea tarvitsee 16 % nuorista, mutta ammatillisessa koulutuksessa Salmisen (1996) mukaan vain 4,4 % (Lappalainen 1999, 99). Ammattioppilaitosten opettajien tulisi saada enemmän opiskelijan tuen tarpeen havainnointia, yksilöllistä tukemista ja hojks:ien laatimista koskevaa koulutusta.

Tutkimukseni liittyy vahvasti syrjäytymisteemaan. Mikä mahtaa olla Tiinan, Teemun, Sarin ja Pasin tulevaisuus? Nimesin Sarin menestyjäksi. Hän on ottanut vastuun omasta elämästään, opiskelee ja harrastaa aktiivisesti. Hänellä on myös runsaasti positiivisia ihmissuhteita. Näillä näkymin hän ei kuulu riskiryhmään. Tiina keskeytti autoalan opinnot, mutta siirtyi välittömästi talouskouluun ja sen jälkeen työharjoitteluun ravintolaan. Asenteeltaan Tiina vastasi Vehviläisen kuvaamaa ”työn kautta eteenpäin yrittävää nuorta” (Vehviläinen 1997, 21), joka koulutuksen sijaan luottaa omiin käsiinsä ja jalkoihinsa. Tiinalla tuntuisi olevan mahdollisuuksia päätyä Komosen kuvaamaan ”pettymyksistä selviytyjien” ryhmään. Komonen kuvasi tutkimuksessaan näin niitä nuoria, jotka keskeyttämisen jälkeen löytävät työelämän kautta oman alan ja motivoituvat siten myös kouluttautumaan. (Komonen 1997, 97.) Tiinan tarinassa ystäväpiiri arveluttaa. Työttömistä ja kouluttautumattomista koostuva ystäväpiiri ei tue Tiinan ponnisteluja työ- ja opiskelu-uralla.

Teemu on uskollisesti roikkunut opinnoissa itselleen väärällä alalla. On vaikeaa kuvitella hänen työllistyvän metellialalle. Hänen kohdallaan pari seuraavaa vuotta ovat tärkeitä. Miten armeija sujuu ja miten se vaikuttaa Teemuun? Motivoituuko hän hakemaan unelma-alalleen ja toisaalta pääseekö opiskelemaan? Teemun elämässä turvapilarina on perhe, jossa työ ja ammatti kuuluvat arvostettuihin asioihin. Näistä neljästä nuoresta näen Pasin tarinan huolestuttavimpana. Hänen koulu-uransa oli repaleisin ja hänen elämänsä näytti varjostavan ”mikään ei kiinnosta” -asenne. Hän ei tuntunut ottavan vastuuta omasta elämästään, vaan kuvasi itsensä enemmän objektina kuin subjektina. Hänellä kuitenkin oli tulevaisuuden suunnitelmia, mm. armeija ja autoalan opiskelu, joten kokonaan hän ei ole luovuttanut. Toivottavasti Pasin ja Teemun kohdalla aika vaikuttaa positiivisesti. Aiemmissa tutkimuksissa sekä opettajat että nuoret ovat todenneet

ammatinvalinnan tapahtuvan liian varhaisessa vaiheessa, jolloin nuori ei yksinkertaisesti ole siihen kypsä ( Ihatsu 1996, 57; Komonen 1997, 100).

Repaleinen koulutaival ei välttämättä syrjäytä. Jahnukainen arvioi tutkimuksessaan 17:stä tarkkailuluokan oppilaasta kymmenen vuoden kuluttua kolme menestyjäksi, kolme syrjäytyneeksi ja loput hän asetti sille välille peruskansalaisiksi tai vaihtoehtoisiksi. Kaikkia syrjäytyneitä yhdisti ammatillisen koulutuksen ja positiivisten sosiaalisten suhteiden puute. Mutta myöskään menestyjät eivät voineet yhtä lukuunottamatta kehuskella koulutuksellaan: yhdellä oli kaksi keskiasteen koulutusta, toisella vain työpaikan kursseja ja kolmannella ei mitään muodollista koulutusta. Sen sijaan kaikilla heillä oli hyvät sosiaaliset suhteet. (Jahnukainen 1997b, 141-176). Kivirauman tutkimuksen pojat eivät juuri kouluttautuneet, mutta olivat hanakasti työelämässä. Työttömyys tosin kohdistui herkimmin näihin ammattitaidottomiin. Työssä pysyneillä oli myös tiiviimmät perhesuhteet. (Kivirauma 1995, 134.) Nämä tutkimukset antavat toivoa siitä, että Sari, Tiina, Teemu ja Pasikin pystyvät altistavista tekijöistä huolimatta välttämään syrjäytymisuhan.

Koska Hopen käyneiden nuorten jatkokoulutusuria ei aiemmin oltu tutkittu, toi tutkimukseni esiin uutta tietoa. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten opiskelua ammattillisissa oppilaitoksissa sekä oppilaitosten valmiuksia tarjota tuki- ja erityisopetusta tulisi tutkia edelleen, koska virallisessa koulutuspolitiikassa suositaan integraatiota erillisten oppilaitosten sijaan. Toisaalta vaihtoehtoisia ammattikouluja kannattaisi tutkia juuri siitä näkökulmasta, mitä keinoja ne tarjoaisivat sovellettaviksi yleisopetukseen käytökseltään haastavien nuorten tukemiseksi. Siirtymävaihe peruskoulusta toisen asteen opintoihin muodostuu joillekin nuorille ongelmalliseksi. Tutkimuksen avulla tulisi kehittää erilaisia malleja siirtymävaiheen tuen tarpeen varmistamiseksi.

**LÄHTEET:**

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 1998/811. Op 302. Teoksessa Opetustoimen lainsäädäntö 1999. Helsinki: Kauppakaari Oyj. Lakimiesliiton kustannus.

Bogdan, R. & Biklen, S. 1992. Qualitative research for education. An introduction to theory. 2. painos. Boston: Allyn and Bacon.

Burr, V. 1995. An introduction to social constructionism. Lontoo: Routledge.

Ehdotukset syrjäytymisen vastaisista toimista. 1999. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 1999:7.

Enqvist, A. & Onttonen, J. (toim.) 1998. Mitä se meille kuuluu, mitä me tehdään? Omaura - syrjäytymisen ehkäisyä koulussa ja koulutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Guba, E. & Lincoln, Y. 1994. Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa N. Denzin & Y. Lincoln (toim.) Handbook of qualitative research. Thousand Oaks: Sage, 105-117.

Hiekkala, K. 1999. Sairaana kaunis koulumaailma. Elämäntayksikkö Hopen vaikutus Jyväskylän kaupungin yläasteiden oppilaiden koulunkäyntiin. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.

Hämäläinen, J. 1996. Sosiaalipedagoginen strategia koulutuksesta ja työstä syrjäytyneiden ja syrjäytymisuhan alla elävien nuorten auttamiseksi. Kuopio: Snellman-instituutti.

Ihatsu, M. 1993. Ammattioppilaitos ja sopeutumattomien opetus - opettajien mielipiteet opetuksen järjestämisestä. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 52.

Ihatsu, M. 1996. Käyttäytymishäiriöt kolmen oppilaitoksen kokemana. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 61.

- Jahnukainen, M. 1996. Mukautetun ja sopeutumattomien erityisopetuksen jatkokoulutusvirrat. Teoksessa H. Blom ym. (toim.) Erityisopetuksen tila. Helsinki: Opetushallitus, 239-247.
- Jahnukainen, M. 1997a. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten transitio peruskoulusta jatkokoulutukseen ja työelämään. Teoksessa K. Ruoho & M. Ihatsu (toim.) Kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia katsauksia nuorten syrjäytymiseen. NUORAn julkaisuja 4. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, 47-54.
- Jahnukainen, M. 1997b. Koulun varjosta aikuisuuteen. Entisten tarkkailuoppilaiden peruskoulun jälkeiset elämänvaiheet. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 182.
- Javanainen, M. & Mustola, K. 1985. Ammattikouluopintojen keskeyttäminen. Helsinki: Ammattikasvatushallitus.
- Jyrkämä, J. 1986. Nuoret sivuraiteelle? Teoksessa A. Mikkola (toim.) Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Kansalaiskasvatuksen Keskus r.y. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1986, 37-58.
- Kallunki, A. & Kangaskesti, A. 1997. ”Jokainen rakentaa sen tien sitten ite.” Tutkimus yhdeksän nuoren koulun keskeyttämisestä ja suhtautumisesta koulutukseen. Teoksessa K. Ruoho & M. Ihatsu (toim.) Kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia katsauksia nuorten syrjäytymiseen. NUORAn julkaisuja 4. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, 69-77.
- Kivirauma, J. 1995. Koulun varjossa. Entiset tarkkailuoppilaat kertovat koulukokemuksistaan. Department of special education. University of Jyväskylä. Research reports 53.
- Komonen, K. 1997. Erilaiset opintiet. Tutkimus ammattiopintojen keskeyttämisestä osana nuoren koulutusuraa. Teoksessa K. Ruoho & M. Ihatsu (toim.) Kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia katsauksia nuorten syrjäytymiseen. NUORAn julkaisuja 4. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, 91-101.

- Koro, J. & Moberg, S. 1981. Tarkkailuoppilaiden sijoittuminen yhteiskuntaan. Kouluhallitus. Kokeilu- ja tutkimustoimiston tutkimusselosteita 36. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/630. Op 301. Teoksessa Opetustoimen lainsäädäntö 1999. Helsinki: Kauppakaari Oyj. Lakimiesliiton kustannus.
- Lappalainen, K. 1999. Yläasteelta eteenpäin - oppilaiden erityisen tuen tarve siirtymävaiheessa peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja 14. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, 99-106.
- Lehtikari, P. 2000. ”Ny se oikee elämä alkaa” - ESY -opetuksessa olleiden nuorten peruskoulun päättövaihe ja ensiaskeleet sen jälkeen. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Lincoln, Y. & Guba, E. 1985. Naturalistic inquiry. Beverly Hills, CA: Sage.
- Luopajarvi, T. 1993. Ammattioppilaitosten opiskelijoiden motivaatioperusta. Teoksessa P. Ruohotie, J. Leino & P. Rauhala (toim.) Oppimis- ja opettamismotivaatio ammatillisissa opinnoissa. Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos. Ammattikasvatussarja 7, 239-316.
- Meriläinen, L. 1997. Opiskelun keskeyttämisen syyt ja tukitoimet ammatillisissa oppilaitoksissa. Teoksessa Syrjäytymisriskien ehkäisy, syrjäytyneiden koulutuspalvelut ja ohjaustoiminta. Raportti II. Helsinki: Opetushallitus, 21-31.
- Nuolikoski, A. 1998. Hopeista potkua elämään. Käytökseltään haastavien oppilaiden elämänhallinta ja koulunkäynti. Jyväskylän yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Ojamies, M. 200 miljoonaa käytetään syrjäytyneiden kuntoutukseen. Keski-suomalainen 22.7.2000, Kotimaa, 6.
- Patrikainen, R. 1999. Opettajuuden laatu. Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys opettajan pedagogisessa ajattelussa ja toiminnassa. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Patton, M. 1990. *Qualitative evaluation and research methods*. 2. painos. Newbury Park: Sage.
- Pirttiniemi, J. 1999. *Peruskoulun ja toisen asteen nivelvaihe - ohjauksen haaste*. Teoksessa *Syrjäytymisen ehkäisy: Ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen; raportti IV*. Helsinki: Opetushallitus, 1-5.
- Pirttiniemi, J. 2000. *Koulukokemukset ja koulutusratkaisut. Peruskoulun vaikuttavuuden tarkastelu oppilasnäkökulmasta*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 168.
- Pohjola, A. 1994. *Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänselitys toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 5.
- Puumalainen, S. & Sihvonen, E. 1999. *Hope - toivoa syrjäytyville? Hope yläasteen syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden auttajana*. Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Saarela, P. 1998. *Nuorisobarometri 1/1998. Selvitys 15-29-vuotiaiden suomalaisten nuorten koulutukseen, työhön, työelämän muutoksiin ja julkisen talouden säästöihin sekä syrjäytymiseen liittyvistä käsityksistä*. NUORAn julkaisu 7. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Takala, M. 1992. *Kouluallergia - yksilön ja yhteiskunnan ongelmana*. Tampereen yliopisto. Acta Universitatis Tampensis A 335.
- Tynjälä, P. 1991. *Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta*. *Kasvatus* 22 (5-6), 386-398.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vehviläinen, J. 1997. *Pitkä välitunti vai jatkuva väli vuosi. Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten rationaalisuudet*. Teoksessa K. Ruoho & M. Ihatsu (toim.) *Kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia katsauksia nuorten syrjäytymiseen*. NUORAn julkaisu 4. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, 119-131.



- Vehviläinen, J. 1999a. Koulutuskentän reunalla - pärjäämisen kentät nuoren elämänculussa. Teoksessa Syrjäytymisen ehkäisy: Ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen; raportti IV. Helsinki: Opetushallitus, 38-46.
- Vehviläinen, J. 1999b. Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. Helsinki: ESR-julkaisut.
- Vilppola, T. 1999. Reaalipedagogiikan mahdollisuudet koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisemisessä peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa. Teoksessa M. Kuorelahti & R. Viitanen (toim.) Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun - nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot. NUORAn julkaisuja 14. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Nuorisosiain neuvottelukunta, 73-83.
- Yleissivistävät oppilaitokset 1996. Helsinki: Tilastokeskus.

**Painamaton lähde :**

Hopen esite: Keskikadun koulu. Elämänculintayksikkö HOPE.

**Liite 1: Kysely Hopen oppilaille**

1. Nimi \_\_\_\_\_, ikä \_\_\_\_\_
  
2. Tämän hetkinen tilanteesi (ympäröi yksi vaihtoehto)
  - a) opiskelet ammatillisessa oppilaitoksessa (ammattiin valmistavalla linjalla)
  - b) opiskelet lukiossa
  - c) opiskelet kymppiluokalla
  - d) opiskelet kansanopistossa
  - e) opiskelet oppisopimuskoulutuksessa
  - f) olet töissä
  - g) olet työtön
  - h) joku muu, mikä \_\_\_\_\_
  
3. Jos opiskelet, kerro tarkemmin, missä oppilaitoksessa ja millä linjalla.
  
4. Oletko aloittanut ammatilliset opinnot, mutta keskeyttänyt ne?
  - a) kyllä
  - b) en
  
5. Kyselyyn vastasi
  - a) asianomainen itse
  - b) vanhempi
  - c) joku muu, kuka \_\_\_\_\_

Laita tähän yhteystietosi (osoite ja puh.), jos olet kiinnostunut osallistumaan tutkimuksen myöhempiin vaiheisiin. Aion haastatella muutamia ex-hopelaisia. Otan tarvittaessa yhteyttä!

## **Liite 2: Nuorten haastattelujen teemat**

### Henkilötiedot

- nimi, ikä, perhe, asuminen, harrastukset, tämän hetken tilanne opiskelun/työn suhteen

### Peruskoulu

- muistot ala-asteelta/yläasteelta
- Hopeen päätymissen taustat, oman koulun antama tuki vaikeuksissa

### Hope

- jakson pituus, ajankohta
- kuvaile opiskeluasi Hopessa
- erosiko tavallisesta koulunkäynnistä
- antoiko jotain pysyviä eväitä elämään

### Paluu tavalliseen kouluun

- erityisjärjestelyt?
- mitä Hope jakso- merkitsi koulun/ muun elämän suhteen
- miten koulu alkoi sujua

### Haku ammatill. opintoihin

- mihin hait, miksi, kiinnostuneisuus?
- uskoitko pärjääväsi ammattiopinnoissa

### Ammattikoulutuksen arvostus, työn merkitys

- miten tärkeää on hankkia ammattikoulutus, miksi
- toiveammatti, mikä siinä kiinnostaa, millainen työ kiinnostaa, miksi
- ajatukset työttömyydestä, onko työ velvollisuus vai oikeus

### Ammatill. opinnot

- mikä koulu ja linja, aloitusaika, luokanvalvoja
- oliko etukäteen mieleinen
- ensivaikutelmat:
  - ryhmä, oliko tuttuja, tutustuitko
  - millaista opiskelu oli: opiskelumenetelmät, opettajan toiminta, luokanvalvojan toiminta
- asuminen, vapaa-ajan vietto

(jatkuu seur. sivulla)

(jatkoa ed. sivulta)

- A) keskeyttäneet

- mitä tapahtui, mitkä tapahtumat johti keskeytykseen
- prosessin kulku: halusitko itse jatkaa, saitko apua, tukea, neuvoja, keneltä (luokanv., op.ohj. ?)
- miten koulu piti huolta yksittäisestä oppilaasta
- kodin asenne
- kavereiden asenne
- tunnelmat keskeyttämisen jälkeen: syytitkö jotakuta, mitä ajattelit itsestäsi
- mitä olisi pitänyt olla toisin, jotta olisit voinut jatkaa
  - toiveita koulua kohtaan
  - mitä itse olisit voinut tehdä toisin
- miten elämä jatkui keskeytyksen jälkeen

-B) opiskelevat

- miltä opiskelu nyt tuntuu, motivaatio, miten koet pärjääväsi
- mikä opiskelussa miellyttää, millaiset opiskelutavat/ opetusmenetelmät sopivat sinulle
  - kerro opiskelutovereistasi
  - kerro opettajista
  - mitä asioita olet kokenut vaikeiksi
    - miten selviät vaikeissa tilanteissa, mistä apua
  - oletko jossain tilanteessa ajatellut lopettaa, miten selvisit siitä
  - onko koulun toiminta joustavaa, saatko itse vaikuttaa työskentelyyn, yksilöllisyyden kohtaaminen?
  - pitääkö koulu huolta yksittäisestä oppilaasta?
  - kodin vaikutus
  - kavereiden vaikutus

Tulevaisuuden näkymät ja suunnitelmat

### **Liite 3: Luokanvalvojen haastattelujen teemat**

Toimenkuvasi oppilaitoksessa, koulutus, työkokemus

Mitä valmiuksia k.o. ammattiopinnot vaativat oppilailta

Mitä puutteita oppilaiden valmiuksissa on; miten se käytännössä näkyy

#### **Opetustilanteet**

- opetuksen sisältö lyhyesti
- kerro opetus- ja opiskelumenetelmistä
- miten opiskelijoiden yksilölliset tarpeet huomioidaan, opiskelun mukauttamismahdollisuudet?
- miten seuraat ja arvioit oppilaiden menestymistä, milloin puutut tilanteeseen, miten
- opetusryhmien koko, onko sopiva
- millaisen käytöksen koet opetustilannetta häiritsevänä, miten toimit siinä tilanteessa
- millainen on toimiva oppilaan ja opettajan vuorovaikutussuhde
- miten kuvaat itsesi ja oppilaittesi suhdetta
- oppilaiden mahdollisuudet vaikuttaa työskentelytapoihin ja -rytmiin?

Millainen / miten toimiva oppilas menestyy

- kodin / kavereiden merkitys

#### **Oppilasta koskevat mielipiteet**

- kuvaile millainen ihminen X on
- X: n vahvuudet ja heikkoudet opiskelijana
- X: n suhtautuminen opettajiin/ opiskelutovereihin
- X: n vuorovaikutustaidot/ tapa ilmaista itseään
- X: n motivaatio ja asenne opiskeluun, kyky etsiä apua tarvittaessa
- keskeyttäneistä:
  - keskeyttämisen tausta, lv:n ja muun henkilökunnan toiminta tilanteessa, prosessin eteneminen
  - mitä olisi vaadittu, jotta oppilas olisi voinut jatkaa

#### **Liite 4: Opinto-ohjaajien haastattelujen teemat**

Toimenkuvasi oppilaitoksessa, koulutus, työkokemus

Mitä valmiuksia k.o. ammattiopinnot vaativat oppilailta

Mitä puutteita oppilaiden valmiuksissa on; miten se käytännössä näkyy

Oppilaitoksen toiminta

- miten opiskelijoiden yksilölliset tarpeet huomioidaan, opiskelun mukauttamismahdollisuudet?
- miten seuraat ja arvioit oppilaiden menestymistä, milloin puutut tilanteeseen , miten
- yhteistyötahot oppilaiden asioita hoidettaessa
- opetusryhmien koko, onko sopiva
- millainen käytös koetaan opetustilannetta häiritseväksi, miten opettajat toimivat siinä tilanteessa
- millainen on toimiva oppilaan ja opettajan vuorovaikutussuhde
- miten kuvaat itsesi ja oppilaiden suhdetta
- oppilaiden mahdollisuudet vaikuttaa työskentelytapoihin ja -rytmiin?
- millainen / miten toimiva oppilas menestyy
  - kodin / kavereiden merkitys
- keskeyttämisten määrä/ taustat
- erottamisten määrä/ perusteet

Oppilasta koskevat mielipiteet (jos tuntee X:n)

- kuvaile millainen ihminen X on
- X: n vahvuudet ja heikkoudet opiskelijana
- X: n suhtautuminen opettajiin/ opiskelutovereihin
- X: n vuorovaikutustaidot/ tapa ilmaista itseään
- X: n motivaatio ja asenne opiskeluun, kyky etsiä apua tarvittaessa
- keskeyttäneistä:
  - keskeyttämisen tausta, lv:n ja muun henkilökunnan toiminta tilanteessa, prosessin eteneminen
  - mitä olisi vaadittu, jotta oppilas olisi voinut jatkaa

## **Liite 5: Hopen opettajan haastattelun teemat**

### Koulutus ja työkokemus

Näkemykset tutkimukseen osallistuvista oppilaista (jokaisesta erikseen)

- missä vaiheessa ja kuinka kauan X oli Hopessa, tausta Hopeen tulolle
- kuvaile millainen ihminen X on
- X: n vahvuudet ja heikkoudet opiskelijana
- millainen oli X:n työskentelytapa, oppimistyyli, minkälaisen oppimisympäristön hän vaatisi oppiakseen
- X: n motivaatio ja asenne opiskeluun, mielenkiinnon kohteet, kyky etsiä apua tarvittaessa, oma-aloitteisuus, itsenäisyys?
- millainen lähestymistapa teipsi oppilaaseen (autoritaarinen/demokraattinen tms.?)
- millä keinoin oppilasta sai motivoitua opiskeluun
- X: n suhtautuminen opettajaan/avustajiin/ opiskelutovereihin
- X: n vuorovaikutustaidot/ tapa ilmaista itseään
- jatko-opintoihin hakeminen (jos tapahtui Hopessa)
- kodin / kavereiden vaikutus koulunkäyntiin

### Yleisesti

- mitä valmiuksia ammattiopinnot mielestäsi vaativat ja miten niitä pyritään Hopessa kehittämään